

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา
2. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
3. แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
4. ทฤษฎีและแนวคิดหลักวิชาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์
5. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว
6. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว
7. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสารสนเทศ

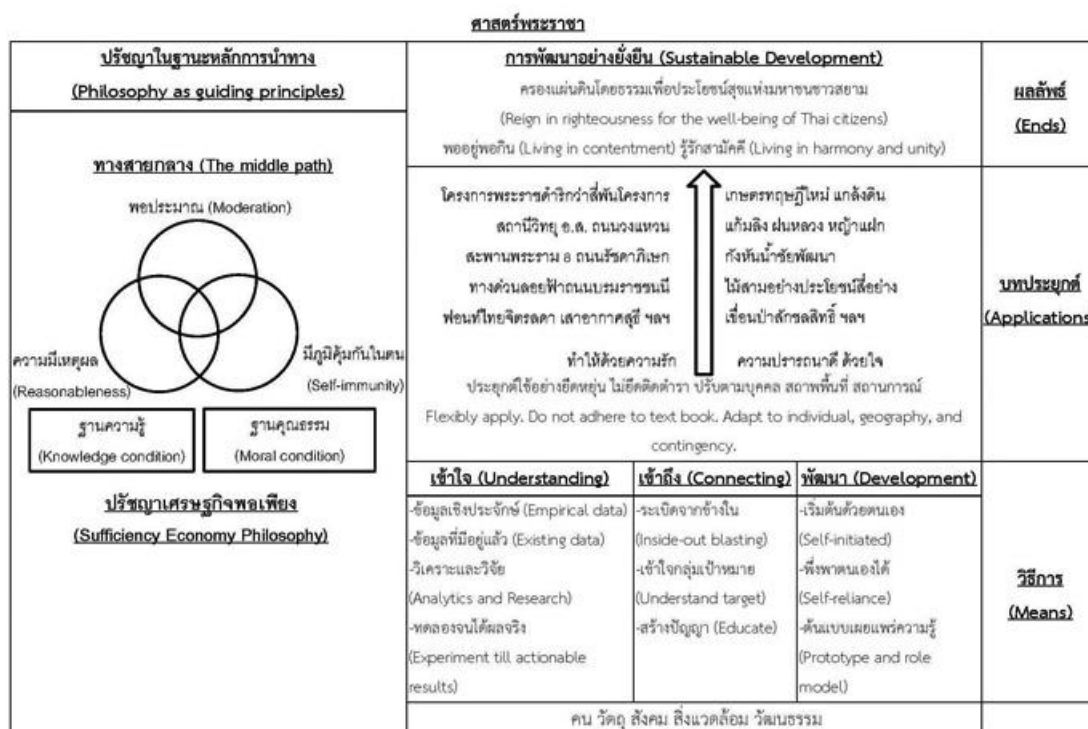
แนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชาคือ องค์ความรู้ของพระราชา (พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช) ที่ทรงช่วยเหลือปวงชนชาวไทย เป็นการวางแนวทาง แนวคิด ทฤษฎี หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการ-ขั้นตอนการทรงงาน และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีมากกว่า 4,000 โครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนของพระองค์ท่าน เช่น ศาสตร์ในการทำฝนเทียม หรือฝนหลวง แก่ฝนแล้ง/ไฟป่า ศาสตร์ที่ชื่อว่าโครงการแก้มลิง แก้น้ำท่วม การแก้ไขปัญหาหนี้เสีย ใช้ผักตบชวาที่เรียกว่า “ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ” กังหันชัยพัฒนา - เติมออกซิเจน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก้วิกฤตต้มยำกุ้งหรือฟองสบู่แตก จวบจนทุกวันนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในภาคเกษตรกรรม ธุรกิจ การจัดการทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม และสถานศึกษา จนประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ฯลฯ

รัฐบาล ฯพณฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้นำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 รวมทั้งการพัฒนาประเทศเพื่อก้าวเข้าสู่สังคมโลกทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับโลก โดยน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง

ของการพัฒนามาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริง ให้มีความอยู่ดี กินดี และได้เชื่อมโยงศาสตร์พระราชาในเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs - Sustainable Development Goals) จนประสบความสำเร็จ ในการสร้างความตระหนักและการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศในระดับหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น (1) ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง เพื่อแก้ปัญหาการขาดน้ำกินและน้ำใช้ การขาดที่ดินทำกิน ซึ่งมีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างง่าย (2) ธนาคารอาหารเป็นกิจกรรมจากกองทุนอาหารกลางวันแบบยั่งยืน ให้เด็กนักเรียนทุกคนนำไปลงทุนเพื่อประกอบอาชีพทำการเกษตรและปศุสัตว์ขนาดเล็ก (3) โรงเรียนพระดาบส จัดให้มีการสอนวิชาชีพ หลักสูตร 1 ปี มุ่งให้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง เสริมด้วยทักษะชีวิต ให้สามารถดำรงตนได้อย่างเหมาะสม (4) กังหันชัยพัฒนา เป็นการเพิ่มปริมาณออกซิเจนในน้ำ ลดกลิ่นน้ำไม่เน่าเสีย เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำได้ (5) บริษัท ประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด ดำเนินการตามรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม บนกลไกประชารัฐที่ไม่มุ่งเน้นผลกำไรจากการประกอบการ ฯลฯ

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2560) ได้กล่าวสรุปศาสตร์พระราชา จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ศาสตร์พระราชา จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน
 ที่มา : (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560)

จากภาพที่ 2.1 สามารถอธิบายรายละเอียดของศาสตร์พระราชาทั้ง 3 ส่วน ได้ดังนี้

1. เข้าใจ (Understanding) นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ

1. การใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Existing Data) 2. การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) 3. การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) และ 4. การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment Till Actionable Results)

1.1 การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (Existing Data) ทรงสนจกั้นคว่ำหำข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและทรงรับฟังข่ำวสารจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะแผนที่ ทรงตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ทุกครั้งทีเสด็จทอดพระเนตรสภาพพื้นที่จริง เมื่อเสด็จประทับบนเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งก็ทรงทอดพระเนตรและตรวจสอบ หากไม่ถูกต้องจะทรงส่งข้อมูลให้หน่วยราชการ เช่น กรมแผนที่ทหารไปดำเนินการแก้ไข ในทางวิทยาการข้อมูล (Data Science) นั้นการทำความสะอาดข้อมูล (Data Cleaning) มีความจำเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงทำเช่นนั้นมาโดยตลอด เช่น ทรงสอบถามความถูกต้องของแผนที่กับพระสหายแห่งสายบุรีเมื่อเสด็จพยุแณแณ ที่ปัตตานี เป็นต้น บรรดานักสถิติต่างทราบ

กันดีว่าเมื่อใส่ข้อมูลที่ไม่สะอาดเข้าไป วิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองคืออย่างไรก็ได้แบบจำลองขยะออกมาเช่น (Garbage-In, Garbage Out (GIGO) Model) อันแสดงให้เห็นว่าทรงใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาได้อย่างลึกซึ้งเช่นเดียวกันกับที่มีความรู้ทางสถิติศาสตร์อย่างลุ่มลึก ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้ หากแต่เป็นผู้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างผู้มีความรู้ ระมัดระวัง รอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งแม้แต่นักวิชาการ ข้อมูลที่มีอาชีพดังกล่าวโดยตรงยังรู้สึกเบื่อหน่ายและต้องใช้เวลามากเป็นพิเศษในการทำ ความสะอาดข้อมูลดังกล่าว การที่ทรงแก้ไขความถูกต้องของข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น การแก้ไขแผนที่นั้น สะท้อนให้เห็นถึงพระนิสัยในการทรงงานอย่างมีวิริยะและความเข้าใจในวิชาการเป็นอย่างดี

1.2 การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเอาพระทัยใส่ในการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ ระบบสถิติทางการ (Official Statistics) และการการสำมะโนประชากร (Census) และสถิติศาสตร์ศึกษา (Statistical Education) ทรงมีความรู้ความเข้าใจอย่างลุ่มลึกถึงความสำคัญของการใช้สถิติในการ พัฒนา ทรงรับเป็นพระราชภาระในการแก้ไขปัญหาและวางระบบดังกล่าว โดยทรงติดต่อกับ Rockefeller Foundations โดยมีพระราชปรารภขอความช่วยเหลือจาก Dr. David Rockefeller ให้ช่วยส่ง Dr. Stacy May ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติมาช่วยประเทศไทยในราชการสถิติเพื่อการพัฒนาประเทศและ จัดตั้งคณะสถิติประยุกต์ ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ศาสตราจารย์บุญชนะ อัดถากร อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ท่านแรกได้บันทึกไว้ว่า

“เวลานั้นประเทศไทยกำลังตื่นตัวที่จะมีการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ พระราชทานดำริแก่ประธานกรรมการบริหารสภาพพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ คือ ม.ล.เดช สนิทวงศ์ ท่านก็บอกผมว่า ในหลวงมีพระราชดำริ ในการพัฒนานั้นต้องใช้ข้อมูล ใช้สถิติ มาก และถ้ามีการตั้งสถาบันขึ้นมาสอนวิชาเกี่ยวกับการพัฒนา เศรษฐกิจ เน้นการให้วิชาในการสร้างคนเตรียมไว้เพื่อจะส่งเสริม ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การเมืองเป็นไปได้ดีเร็วขึ้น”

พระราชดำริเรื่องการประยุกต์ใช้สถิติศาสตร์ในการวิเคราะห์และประเมิน โครงการเพื่อการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและประเทศชาตินั้น คงฝังแน่นในพระราชหฤทัยดังที่ ได้ทรงมีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ครั้งแรก เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 19 พฤศจิกายน 2513 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ความว่า

“...เดิมทีเดิยข้าพเจ้าตั้งข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไว้ว่า
ในการทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจต่าง ๆ จะต้องอาศัยใช้ข้อมูล

ที่ถูกต้องเป็นหลัก และจะต้องใช้นักสถิติที่มีความรู้ความสามารถ
ชั้นสูงเป็นผู้ปฏิบัติ...”

1.3 การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) โครงการพระราชดำริ
กว่าสี่พันโครงการนั้นอาศัยการวิเคราะห์และการวิจัย สร้างองค์ความรู้ที่มั่นใจว่าได้ผลก่อนที่จะนำไป
ปฏิบัติจริง โครงการพระราชดำริโครงการหนึ่งที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยมากที่สุด
โครงการหนึ่งคือโครงการหลวง (Royal Project) โดยเฉพาะการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกพืชเมืองหนาว
และการเลี้ยงสัตว์จากเมืองหนาวเช่นปลาเทราท์ มีการจัดตั้งสถานีวิจัยโครงการหลวง และสถานี
เกษตรหลวงมากมาย การค้นคว้าวิจัยดังกล่าว รวมไปถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ
เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ไปจนถึงการวิจัยตลาด ผลสำเร็จจากการวิจัยทำให้โครงการหลวง
มีความก้าวหน้ามาก ทำให้แก้ปัญหาการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยบนพื้นที่สูง ทำให้คนไทย
ได้รับโภชนาการสูงและทดแทนการนำเข้าได้มหาศาล

1.4 การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment Till Actionable Results) พระดำนึก
จิตรลดาโรฐาน แตกต่างจากพระราชวังของพระมหากษัตริย์อื่น ๆ ทั่วโลก สวนจิตรลดาเป็น
ห้องทดลองขนาดใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรง
พระมหากรุณา โปรดเกล้าให้ตั้งขึ้น มีทั้งการเลี้ยงโคนม ทำนา ปลูกต้นยางนา ปลูกป่า ทดลองทำ
โรงสี ทดลองทำนมผงอัดเม็ด ผลิตถ่านชีวภาพ และอื่นๆ อีกมากมาย ทั้งหมดนี้ทรงทดลองจนกว่า
จะทรงมั่นใจว่าได้ผลดีจริง นำไปใช้งานได้จริง จึงทรงเผยแพร่ต่อไป ความใส่ใจพระทัยในการทดลอง
ทางวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์ นั้นแสดงให้เห็นเด่นชัดตลอดพระชนม์ชีพ บางโครงการ
ทดลองใช้เวลาทดลองยาวนานสิบสามถึงสิบสี่ ปี เพื่อให้มั่นใจว่าทำแล้วได้ผลจริง เช่น การทำฝนหลวง
หรือฝนเทียม ก่อนที่จะนำไปสร้างต้นแบบหรือขยายผลให้ความรู้แก่ประชาชนที่จะทำต่อเองได้
ทรงต้องมั่นใจผลของการทดลองว่าได้ผลจริงก่อนเผยแพร่หรือถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ประชาชน

2. เข้าถึง (Connecting) นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ คือ
1) ระเบิดจากข้างใน (Inside-out Blasting) 2) เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand Target) และ 3) สร้างปัญญา
(Educate)

2.1 ระเบิดจากข้างใน (Inside-out Blasting) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทร
มหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงต้องการให้การพัฒนาเป็นการระเบิดจากข้างใน หมายความว่า ให้ประชาชน
หรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนาหรือทำงาน เกิดการปรับตัวที่จะพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะ
พัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำ ซึ่งจะไม่มียั่งยืน
จึงทรงเน้นการพัฒนาคน ให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลง
ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะพัฒนา ไม่ใช่เน้นการพัฒนาเข้าไปโดยที่ประชาชนยังไม่ตระหนักหรือ

เห็นความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง หลักการในข้อนี้ตรงกับหลักวิชาการสมัยใหม่ ว่าด้วยการนำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) ดังที่ John P. Kotter ได้นำเสนอว่า ในการเปลี่ยนแปลงต้องทำให้คนตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลง (Establishing a Sense of Urgency) ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์ (Communicate the Vision) เพื่อให้คนได้เห็นทิศทางที่ชัดเจนที่จะเปลี่ยนแปลง

2.2 เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand Target) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งคือประชาชน ว่าประชาชนต้องการอะไร ก่อนที่จะทรงงาน ดังพระราชปราชญ์ของพระองค์ท่านความว่า

“ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉันไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่า
ราษฎรต้องการอะไร”

และภาพที่คนไทยทุกคนได้พบเห็นจนเจนตา คือ ภาพที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช โปรดที่จะประทับกับพื้นดินเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านในท้องถิ่นทุรกันดาร เพื่อที่จะทรงเข้าใจความเดือดร้อน ปัญหา ความทุกข์ยากของชาวบ้าน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป พระองค์ทรงมีพระเมตตาอย่างสูงต่อประชาชนในการที่จะเข้าใจปัญหาของประชาชน โดยเฉพาะเมื่อประชาชนจะถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานพระเมตตาในการปิดป่าความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ในหลายครั้งทางราชการเองกลับขัดขวาง ทั้งนี้ทรงพยายามเข้าใจกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนของพระองค์ในแต่ละท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งมากที่สุด สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้พระราชทานสัมภาษณ์นักข่าวหญิงในปี พ.ศ. 2523 เอาไว้ว่า

“ชาวบ้านภาคใต้ฉันลาคู รู้ด้วยว่าจะถวายฎีกาต้องทำอะไร
เอาช่อนไว้ได้ดอกไม้แล้วเอาดอกไม้้นั้นมาให้ บอกว่านั่น
ข้างล่างนะ ฎีกาอยู่ข้างล่าง รู้จักด้วยนะ ช่อนไว้ ไม่เช่นนั้นฎีกา
ตำรวจเขาจะตรวจค้นก่อน อย่างที่ทุ่งใหญ่ นครศรีธรรมราช
ถ้าตามไปดูจะเห็นเขามีเวรยามกันแล้วก็พยักหน้า หัวหน้าเขาจะ
อุตส่าห์ช่อนแทรกเข้าไปไว้ในดอกไม้ พับเสียนิดเดียว”
“หนหนึ่ง ข้าข้าเสี่ยงต๊บบๆ ต๊บบๆ หันไปมองว่าอะไรกัน ที่แท้เห็น
สิรินธรกับจุฬารักษ์ไปแย่งฎีกาจากตำรวจ โดยมากเป็นตำรวจ
ราชสำนัก เขาไม่ยอมให้ยุ่งการเมือง คือประชาชนเห็นเราใกล้
เข้ามาถึง จะชักออกมาจากชายพกหรือตะกร้า ตำรวจก็แย่งมาเสีย
สององค์นี้ก็วิ่งไปแย่งจากมือตำรวจ เสร็จแล้วแม่เล็กบอก

เล็กได้มาแล้ว ก็บอกเขา โช้คุณ ถ้าเพื่อปิดนี้บ้านเมืองเราจะไป
ไม่ไหวนะ ราษฎรไม่รู้จะออกทางไหน เราก็มีหน้าที่เอามาแล้ว
เอาไปให้แก้รัฐบาลเท่านั้น อย่าไปปิดๆ นี่ประชาชนไม่รู้จะไป
ระบายทางไหน แยะเลย บ้านเมืองไม่ปลอดภัย”

2.3 สร้างปัญญา (Educate) การสร้างปัญญาสังคมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชน หากประชาชนยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาสังคมให้ประชาชนเข้าใจ ครูแห่งแผ่นดิน เลือกว่าจะใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อสร้างปัญญา ทรงเลือกใช้วิธีการพูดที่จะสร้างปัญญาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ในคราวหนึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระราชทานโคพันธุ์และสุกรแก่ชาวไทยภูเขาในภาคเหนือ นักวิชาการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามเสด็จฯ ไปด้วย พระองค์โปรดฯ ให้นักวิชาการเกษตรแนะนำชาวไทยภูเขา ซึ่งการบรรยายนั้นใช้ศัพท์วิชาการยาก ที่ชาวเขาฟังอย่างไรก็ยังไม่เข้าใจ พระองค์ทรงปล่อยให้ นักวิชาการพูดอธิบายประมาณครึ่งชั่วโมง ทรงสังเกตเห็นชาวเขานั่งฟังทำตาปริบ ๆ จึงทรงถามว่า “จบแล้วหรือยัง” นักวิชาการกราบทูลว่า “จบแล้วพระพุทธเจ้าข้า” จึงมีพระราชดำรัสว่า “ถ้าอย่างนั้นฉันพูดบ้างนะ” “ฟังให้ดี ๆ นะ จะเลี้ยงหมูให้มันอ้วน โตเร็วๆ ต้องให้มันกินให้อิ่ม” แล้วทรงหันกลับมารับสั่งกับนักวิชาการว่า “จบแล้ว” ทำเอาผู้ตามเสด็จฯ อมยิ้มไปตาม ๆ กัน ครูของแผ่นดิน พระองค์นี้ทรงมีความเมตตาในการสอนถ่ายทอดความรู้ไปจนถึงระดับนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังที่ทรงพระกรุณาสอนนักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวลด้วยพระองค์เอง

การที่ทรงสอนนั้นไม่ได้เพียงสอนด้วยการพูดให้ฟังเท่านั้น แต่ทรงสร้างแรงบันดาลใจ พลตำรวจเอกวิสิฐ เสงี่ยมวร ได้เขียนไว้ในหนังสือ “รอยพระยุคลบาท บันทึกความทรงจำของ พล.ต.อ. วิสิฐ เสงี่ยมวร” เรื่องกาแฟดินเดียว เอาไว้ว่า ในวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2517 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบนดอยอินทนนท์ จ. เชียงใหม่ หลังจากทรงเยี่ยมราษฎรชาวเขาเผ่าม้ง ที่บ้านขุนกลาง อำเภอจอมทอง และชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่บ้านอังก้าน้อย และบ้านท่าฝ่ง ม.จ ภิศเดช รัชนิ ผู้อำนวยการโครงการหลวง กราบบังคมเชิญทูลเสด็จให้ทรงพระดำเนินต่อไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร เพื่อทอดพระเนตรไร่กาแฟของราษฎรชาวกะเหรี่ยงรวมระยะทางที่ทรงพระดำเนินมาทั้งหมดในบ่ายวันนั้น 6 กิโลเมตร เมื่อไปถึงปรากฏว่า ไร่กาแฟนั้นมีต้นกาแฟให้ทอดพระเนตรเพียงต้นเดียว พล.ต.อ. วิสิฐ โกรธจนแทบจะร้องไห้โตะไว้ไม่ได้และระบายความรู้สึกนี้กับเพื่อนร่วมงานความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีรับสั่งให้เข้าเฝ้าฯ

“...ตรัสถามว่า เป็นความจริงหรือที่ว่าผมโกรธท่านภิศเดช
ผมก็กราบบังคมทูลตามความเป็นจริงว่าเป็นเช่นนั้น พระเจ้าอยู่หัว
ตรัสถามต่อไปว่า ผมทราบหรือเปล่าว่า เมื่อก่อนนี้กะเหรี่ยงที่ดอย

อินทนนท์ ประกอบอาชีพอะไร ผมก็กราบบังคมทูลว่า ทราบเกล้าฯ
ว่ากะเหรี่ยงปลูกฝิ่น”

พระเจ้าอยู่หัวตรัสต่อไปด้วยพระสุรเสียงที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตาว่า

“แต่ก่อนเขาปลูกฝิ่น เรา ไปพูดจาชี้แจง ชักชวนให้เขาลงมา
ปลูกกาแฟแทน กะเหรี่ยงไม่เคยปลูกกาแฟมาก่อนเลย ที่กาแฟ
ไม่ตายเสียหายค แต่ยังมีเหลืออยู่ 1 ดันนั้น ต้องถือว่าเป็นความก้าวหน้า
สำหรับกะเหรี่ยง จึงต้องไปทูลพระเนตร จะได้แนะนำเขาต่อไป
ได้ว่า ทำอย่างไรกาแฟจึงจะเหลืออยู่มากกว่า 1 ดัน”

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าทรงเข้าใจจิตวิทยาในการสอน ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน
ผู้ปลูกปัญญาสังคม กาแฟต้นแรกต้นนั้นที่ทรงพระดำเนินหลายกิโลเมตร ทรงสอนโดยสร้าง
แรงบันดาลใจ ได้ทำให้การปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยลดลงไปอย่างน่ามหัศจรรย์

ในการที่ทรงเป็นครูของแผ่นดิน ผู้นำการพัฒนานั้น กลับทรงถ่อมพระองค์
ในการที่จะเรียนรู้จากนักเรียน ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตอาสาสมัครพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง
จังหวัดสกลนคร วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ความว่า

“...เราเป็นนักเรียน เราไม่ใช่เป็นผู้เชี่ยวชาญ..... ถ้าหากว่า
ในด้านไหนก็ตาม เวลาไปปฏิบัติให้ถือว่าเราเป็นนักเรียน ชาวบ้าน
เป็นครู หรือ “ธรรมชาติเป็นครู” การที่ท่านทั้งหลายจะออกไป
ก็จะไปในหลายๆด้าน...ก็ต้องเข้าใจว่า เราอาจจะเอาความรู้ไป
ให้เขา แต่ก็ต้องนับถือความรู้ของเขาด้วย จึงจะมีความสำเร็จ...”

3. พัฒนา (Developing) แนวพระราชดำริในการพัฒนานั้นเมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง
แล้วจึงพัฒนานั้นทรงมีหลักการสำคัญคือ 1) เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) 2) พึ่งพาตนเองได้
(Self-reliance) และ 3) ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and Role Model)

3.1 เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) ประเทศไทยมีปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้
อย่างรุนแรง ทรงเข้าใจปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปหน่วยงานต้นน้ำ
พัฒนาทุ่งจ้อย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2514 พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ที่เฝ้ารับเสด็จฯ
ความว่า

“...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะ
พากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

แนวพระราชดำริในการพัฒนาทรงเน้นการพัฒนาที่เกิดจากประชาชนต้องการจะพัฒนา ตลอดรัชสมัยในการทรงงานในบางครั้ง ประชาชนก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับโครงการพระราชดำริเช่นกัน ไม่เคยทรงฝืนบังคับประชาชนให้ร่วมมือแต่อย่างใดด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน กลับทรงเริ่มต้น โครงการพระราชดำริใหม่ อย่างสม่ำเสมอจนมีโครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการ ทรงเคยมีรับสั่งกับนายปราโมทย์ ไม่กล้าว่า “...พระราชดำริเป็นแนวคิดของฉันทน์ ไม่ได้เป็นพระบรมราชโองการ หรือคำสั่งนะ...” ซึ่งสะท้อนความเป็นประชาธิปไตยและความต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังที่ทรงเน้นเสมอว่าพัฒนานั้นต้องระเบิดจากข้างในก่อน

3.2 พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเน้นว่าการพัฒนาต้องทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ ทรงโปรดให้ประชาชนทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ พระราชดำรัสเกี่ยวกับในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ได้เน้นเรื่องของการพึ่งพาตนเองเอาไว้ว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...”

อีกตอนหนึ่งของพระราชดำรัสที่รับสั่งกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 ว่า

“...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้าง ค่อยเสริมทีละเล็กละน้อยให้เป็นลำดับ ให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งที่ใหม่แท้ ๆ นั้น ไม่มี สิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่าและต่อไป ย่อมจะต้องกลายเป็นสิ่งเก่า...”

ทรงโปรดความเรียบง่ายและพึ่งพาตนเองได้ ดังที่ได้พระราชทานพระราชดำริ “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ปลอ่ยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งการปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผลและไม้ฟืน นอกจากได้ประโยชน์ตามประเภทของการปลูกแล้วยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่ พื้นดินด้วย พระองค์จึงทรงเข้าใจธรรมชาติ

และมนุษย์ที่อยู่อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน แนวพระราชดำริในเรื่อง การพึ่งพาตนเองได้ ปลอ่ยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่เร่งร้อนจะพัฒนาโดยการขัดเยียดเทคโนโลยี ต่าง ๆ หรือเงินเข้าไปในการพัฒนาก็สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในเรื่องของการปลูกป่าดังพระราชดำรัส เกี่ยวกับการปลูกป่าในหลายโอกาสดังนี้

“...ทั้งป่านั้นไว้ 5 ปี ตรงนั้นไม่ต้องทำอะไรเลย แต่ป่า เจริญเติบโตเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องปลูกสักต้นเดียว ถือว่า การปลูกป่านั้น สำคัญอยู่ที่ปลอ่ยให้เขาขึ้นเอง...” “ถ้าเลือกได้ที่ เหมาะสมแล้ว ก็ทั้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลย สักต้นเดียว”

“ไม่ไปรบกวนป่าหรือตัดแยะต้นไม้เพียงแค่คุ้มครองให้ขึ้นเอง ได้เท่านั้น...”

“ในสภาพป่าเต็งรังป่าเลื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะต่อไป ก็จะแตกกิ่งออกมาอีกถึงแม้ต้นไม้ตายแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้”

3.3 ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and Role Model) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงโปรดการสร้างต้นแบบการเผยแพร่

ความรู้ โดยทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เช่น ที่ห้วยทราย เขาหิน ซ้อน ภูพาน ห้วยฮ่องไคร้ อ่าวคุ้งกระเบน และพิบูลทอง โครงการชั่งหัวมัน หรือแม้แต่พระตำหนัก จิตรลดารโหฐาน ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ศึกษาเรียนรู้ ฐาน สำหรับเกษตรกรทฤษฎีใหม่ส่งเสริม สร้างต้นแบบแห่งการเรียนรู้ให้ประชาชนได้ศึกษาที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ทรงโปรดที่จะ เลือกพื้นที่ที่มีปัญหาที่สุดเพื่อตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น บริเวณห้วยทรายนั้น มีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ทำการเกษตรแบบผิดวิธีจนดินเสื่อมโทรม แห้งแล้ง เป็นดินดาน เพราะ หน้าดินพังทลายไปหมดสิ้น เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2526 ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร พื้นที่ห้วยทราย มีพระราชดำรัสด้วยน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยว่า

“หากปลอ่ยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด”

ทรงใช้ความอุตสาหะพยายามในการพัฒนาห้วยทราย ซึ่งมีแต่ดินดานแข็ง ในขั้นแรกต้องเจาะดินดาน เพื่อปลูกแฝกให้หญ้าแฝกหยั่งรากลึกหลายดินดานออกให้โปร่งเพื่อให้ รากพืชอื่น ๆ สามารถชอนไชไปเติบโตได้ เนื่องจากพื้นที่แห้งแล้งและมีการกัดเซาะของหน้าดินมาก ต้องมีการสร้างฝายชะลอน้ำและหลุมกักเก็บน้ำเล็ก ๆ ไว้ในพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น

ในขณะที่ที่ตั้งของโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เป็นพื้นที่ป่าพรุ ดินพรุ ซึ่งเปรี๊ยะจัดมากจนไม่สามารถจะปลูกพืชใด ๆ ได้เลย ก็ทรงใช้การแก้งดินในการแก้ปัญหาจนเป็นพื้นที่การเกษตรได้

การที่ทรงเลือกใช้พื้นที่ที่มีปัญหาและความยากลำบากในการพัฒนานั้นก็เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนได้เห็นและทำตาม ซึ่งหากแม้พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดก็ยังพัฒนาให้ดีขึ้นได้ ประชาชนเองก็น่าจะทำได้เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ (Role Model) ที่เป็นแรงบันดาลใจการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ

เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จึงเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นการปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามอย่างแท้จริง

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมใด ๆ ที่ส่วนราชการ/รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ดำเนินงานเพื่อสนองพระราชดำริ เป็นโครงการที่ส่งผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนในส่วนต่าง ๆ ของประเทศโดยตรง โดยเฉพาะชาวชนบทที่ห่างไกลทุรกันดารและยากจนอย่างแท้จริง โครงการเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติ การบริหารทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2554)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495-2560 มีจำนวนทั้งสิ้น 4,741 โครงการ/กิจกรรม (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2560) (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2559) มีรายละเอียดดังนี้

1. ภาคกลาง จำนวน 813 โครงการ/กิจกรรม
2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,191 โครงการ/กิจกรรม
3. ภาคเหนือ จำนวน 1,800 โครงการ/กิจกรรม
4. ภาคใต้ จำนวน 912 โครงการ/กิจกรรม
5. ไม่ระบุภาค จำนวน 25 โครงการ/กิจกรรม

ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกเป็นประเภทของการโครงการได้ 8 ประเภท คือ

1. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ

การพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหลักและวิธีการสำคัญ ๆ คือ

- 1) การพัฒนาแหล่งน้ำจะเป็นรูปแบบใดต้องเหมาะสมกับรายละเอียดสภาพภูมิประเทศเสมอ
- 2) การพัฒนาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ต้องเหมาะสมกับสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีแต่ละท้องถิ่นเสมอ และ 3) พิจารณาถึงความเหมาะสมในด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น หลักเกี่ยวกับการเข้าไปสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนกลุ่มหนึ่ง โดยสร้างประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ไม่ว่าประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการลงทุนนั้นจะมีความเหมาะสมเพียงใดก็ตาม ด้วยเหตุนี้การทำงานโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทุกแห่งจึงพระราชทานพระราชดำริไว้ว่าราษฎรในหมู่บ้านซึ่งได้รับประโยชน์จะดำเนินการแก้ปัญหาเรื่องที่ดิน โดยจัดการช่วยเหลือผู้ที่เสียประโยชน์ตามความเหมาะสมที่จะตกลงกันเอง เพื่อให้ทางราชการสามารถเข้าไปใช้ที่ดินทำการก่อสร้างได้โดยไม่ต้องจัดซื้อที่ดิน ซึ่งเป็นพระบรมราโชบายที่มุ่งหวังให้ราษฎรสังคมของตนเอง และมีความหวังที่จะต้องดูแลบำรุงรักษาส่งก่อสร้างนั้นต่อไปด้วย โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทดังต่อไปนี้

1.1 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก และอุปโภคบริโภค ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ และฝายทดน้ำ

1.2 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาดันน้ำลำธาร

1.3 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ

1.4 โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม

1.5 โครงการบรรเทาอุทกภัย

อย่างไรก็ตาม โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตรเป็นสำคัญ แต่มีการพัฒนาแหล่งน้ำหลาย ๆ โครงการที่มีวัตถุประสงค์หลายอย่างพร้อมกันไป อาทิเช่น เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการพัฒนาที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการแก้มลิง เป็นต้น

2. โครงการพัฒนาด้านการเกษตร

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ การที่ทรงเน้นในเรื่องการค้นคว้า ทดลอง และวิจัยหาพันธุ์พืชต่าง ๆ ใหม่ ๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ เช่น หม่อนไหม ยางพารา ฯลฯ ทั้งพืชเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน และพืชสมุนไพร ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช ทั้งนี้รวมพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น โค กระบือ แพะ แกะ พันธุ์ปลา ฯลฯ และสัตว์ปีกทั้งหลายด้วย เพื่อแนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้ราคาถูก ใช้เทคโนโลยีที่ง่ายและไม่สลับซับซ้อน ซึ่งเกษตรกรจะสามารถรับไปดำเนินการเองได้ และที่สำคัญ คือ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หรือเทคนิควิธีการดูแลต่าง ๆ นั้น จะต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อม

ของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย แนวทางที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการที่ทรงพยายามเน้นมิให้เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว เพราะจะเกิดความเสียหายง่าย เนื่องจากความแปรปรวนของตลาดและความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ทางออกคือทรงสนับสนุนให้ทำการเกษตรผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยงและมีรายได้ตลอดปี ขณะเดียวกันเกษตรกรควรจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากภาคเกษตร เช่น การอุตสาหกรรมในครัวเรือน ดังเช่นในมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงสนับสนุนให้เกษตรกรได้ทำงานหัตถกรรมโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง โครงการพัฒนาด้านการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ประกอบด้วยงานหลายประเภท ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นงานเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนำผลสำเร็จจากการศึกษาทดลองไปถ่ายทอดสู่ประชาชน ด้วยการฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในวิชาการเกษตรแผนใหม่ นอกจากนั้นยังประกอบด้วยโครงการเพื่อการส่งเสริมการเกษตร เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกข้าวและทำนาขั้นบันได อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส โครงการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี โครงการสาธิตทฤษฎีใหม่ บ้านแดนสามัคคี อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น

3. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะเป็นวิธีการที่จะทำนุบำรุง และปรับปรุงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งมีสาระโดยสรุปดังนี้

3.1 ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรดิน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา ในเรื่องดินทั้งในแง่ของการแก้ไขปัญหาดินที่เสื่อมโทรม ขาดคุณภาพ และการขาดแคลนที่ดินทำกินสำหรับการเกษตร ดังนี้ 1) สนับสนุนให้เกษตรกรเรียนรู้เข้าใจวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดินและสามารถนำไปปฏิบัติได้เอง จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาคันทรงอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นตัวอย่างในการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การขยายพันธุ์พืชเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาและพัฒนาพื้นที่พรุ ซึ่งเป็นดินเปรี้ยวให้เป็นดินที่มีคุณภาพ สามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดจนการทำการแปลงสาธิตการพัฒนาที่ดินแก่เกษตรกร ในบางพื้นที่ที่มีปัญหาในการพัฒนา

ปรับปรุงดินเสื่อมโทรมด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินทราย ดินดาน ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อให้พื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องดินทั้งหลาย สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ นอกจากนั้นยังได้ให้ทำการศึกษาทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และอนุรักษ์ความชุ่มชื้นไว้ในดินอีกด้วย 2) การจัดสรรและปฏิรูปที่ดิน พัฒนาที่ดินว่างเปล่าแล้วจัดสรรให้แก่เกษตรกรที่ไร้ที่ทำกินได้ประกอบอาชีพในรูปของหมู่บ้านสหกรณ์ ทั้งนี้โดยให้สิทธิทำกินแต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในการถือครอง พร้อมกับจัดบริการพื้นฐานให้ตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการจัดพื้นที่ทำกินให้ราษฎรชาวไทยภูเขาให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้เป็นหลักแหล่งโดยไม่ต้องทำลายป่าอีกต่อไป

3.2 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำเป็นพิเศษ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งรูปแบบการพัฒนาต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องทำลายสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนที่สนใจเข้าไปศึกษาและนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้โดยที่มีการอนุรักษ์ ต้นน้ำลำธารและพัฒนาป่าไปพร้อม ๆ กัน สุดท้ายความชุ่มชื้นจะเกิดขึ้นและจะบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ในที่สุด โดยพระราชทานพระราชดำริให้มีการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

3.3 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเล็งเห็นความสำคัญของป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ดังที่ประเทศไทยประสบอยู่ในขณะนี้ สาเหตุสำคัญมาจากการทำลายป่า ด้วยเหตุนี้จึงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาป่าไม้ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ดังเดิม ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาและบำรุงป่าไม้จำนวนมากทั่วประเทศ โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารให้คงสภาพอยู่เช่นเดิม เพื่อป้องกันอุทกภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันช่วยถนอมน้ำไว้สำหรับหล่อเลี้ยงแม่น้ำลำธารด้วย สำหรับวิธีการปลูกป่าอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มีหลายวิธี ดังเช่น 1) การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ที่ได้ดำเนินการในโครงการพัฒนาพื้นที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี เป็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัชพืชธรรมชาติ โดยมีวิธีการที่เรียบง่ายและประหยัดในการดำเนินงาน ตลอดจนส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ในลักษณะธรรมชาติดั้งเดิม 2) ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง คือ ป่าสำหรับไม้ใช้สอยป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิงซึ่งราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างเกื้อกูล นอกจากนี้ยังได้ประโยชน์อย่างอื่นอันเป็นการอนุรักษ์ดินและน้ำ

อีกด้วย ซึ่งได้ดำเนินการในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ 3) ป่าชายเลน เป็นแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศน์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลและอ่าวไทย ซึ่งถูกบุกรุกทำลาย โดยการปลูกป่าไม้ชายเลน โดยอาศัยระบบน้ำขึ้นน้ำลงในการเติบโต อันเป็นแนวป้องกันลมและป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งที่สำคัญและเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นการช่วยสร้างความสมดุลให้แก่ธรรมชาติให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

4. โครงการพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะให้มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อให้ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง หากเป็นโดยทางอ้อมแล้วโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านส่งเสริมอาชีพส่วนใหญ่ เมื่อได้ดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้วจะทำให้เกิดการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนโครงการประเภทการส่งเสริมอาชีพโดยตรงนั้นมีจำนวนไม่น้อย ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ดังเช่น โครงการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ โครงการศิลปาชีพพิเศษทั่วประเทศ โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มขนาดเล็ก โครงการศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่ จังหวัดเชียงใหม่ และโครงการอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งโครงการเหล่านี้ผลสุดท้ายของโครงการคือ ประชาชนที่อยู่ในเป้าหมายโครงการสามารถที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพจนทำให้เกิดรายได้กับครอบครัว อาทิเช่น โครงการศิลปาชีพพิเศษ ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระราชดำริให้ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปะให้คงอยู่ โดยทรงให้จัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 เพื่อช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ที่มีรายได้น้อยเพราะต้องเผชิญอุปสรรคในการเพาะปลูกอันเนื่องมาจากสภาพดินฟ้า อากาศ ที่แปรปรวนอยู่เสมอทำให้รายได้จากผลผลิตมีไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว โครงการศิลปาชีพได้จัดตั้งขึ้นตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ ปัจจุบันมีมากกว่า 150 แห่ง เพื่อให้ราษฎรมีอาชีพหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริมเพิ่มพูนรายได้ โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศดังเมื่อครั้งอดีต และเน้นการนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางหัตถกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งโครงการห้วยของคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่โครงการให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยให้ราษฎรได้อยู่อาศัย และทำกินร่วมกันตามหลักการฟื้นฟูและสร้างสมดุลในระบบนิเวศน์ ด้วยการปลูกพืชผสมผสานและปลูกผัก

กางมุ้ง ลดการใช้สารเคมี การเลี้ยงไก่ และการประกอบอาชีพหัตถกรรมเพื่อให้ราษฎรดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน

5. โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะแพทย์ในขบวนเสด็จตรวจรักษา ราษฎร และทรงพบว่าราษฎรจำนวนมากขาดการดูแลสุขภาพในด้านสุขภาพอนามัย โครงการหน่วยแพทย์พระราชทานจึงได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2510 ต่อมาเมื่อมีการเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมเพื่อเยี่ยมราษฎรในพื้นที่โครงการต่าง ๆ โครงการพระราชดำริด้านการแพทย์ จึงได้ขยายขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า โครงการแพทย์พระราชทาน ประกอบด้วย การบำบัดรักษาจากคณะแพทย์พระราชทาน และอบรมหมอหมู่บ้านดังกล่าว เป็นการช่วยแก้ไข ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และระบบปกติยากจะดูแลได้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง การมี คณะแพทย์พระราชทานออกไปบำบัด ทำให้ราษฎรมีโอกาสได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง โดยไม่ต้อง เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และสำหรับการอบรมหมอหมู่บ้านนั้นจะช่วยทำให้ราษฎรมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน และรู้จักวิธีติดต่อกับหน่วยราชการ ในกรณีที่เจ็บป่วยเกินขีดความสามารถที่จะดูแลรักษาตนเอง ได้ อันเป็นการช่วยแก้ปัญหาในระยะยาว ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าโครงการหน่วยแพทย์ พระราชทานสามารถแก้ไขปัญหาในระยะยาว ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าโครงการหน่วยแพทย์ พระราชทานสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ 1) ทางด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นผลที่ได้รับ โดยตรงจะช่วยแก้ไขปัญหการเจ็บป่วย หรือทุพพลภาพได้ปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก ราษฎร ทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณในการบำบัดรักษาจากหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พระราชทาน จะเป็นชาวบ้านชนบทที่ยากจนที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ ของประเทศ จากจำนวนตัวเลขที่ปรากฏในแต่ละปีจะมีราษฎรที่เจ็บป่วยจากทุกภาคที่ได้รับพระมหา กรุณาธิคุณรับไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ทั้งที่เป็นคนไข้ในโรงพยาบาล และผู้ที่มา ขอรับการตรวจ ตลอดจนจากการที่หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ตามเสด็จไปตามหมู่บ้านต่างๆ มีจำนวน มากมานับหมื่นนับแสนคน 2) ทางด้านเศรษฐกิจ การที่ราษฎรเจ็บป่วยจะเป็นปัญหาในการประกอบ อาชีพของราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่จะต้องใช้กำลังกายในการทำงาน ดังนั้นเมื่อได้รับ การบำบัดรักษาให้มีสุขภาพพลานามัยที่ดีแล้ว ราษฎรเหล่านั้นจะมีร่างกายที่สามารถต่อสู้กับงานหลัก ในการประกอบอาชีพได้ ยังผลให้เศรษฐกิจส่วนรวมและสังคมดีขึ้น

6. โครงการพัฒนาด้านคมนาคม/สื่อสาร

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านคมนาคม การสื่อสารและเทคโนโลยี จะเกี่ยวกับการปรับปรุงถนนหนทางทั้งในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญ เพื่อใช้สัญจรไปมาและ นำสินค้าออกมาจำหน่ายภายนอกได้โดยสะดวก ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านคมนาคม โครงการแรกคือ โครงการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ (ปัจจุบันคือ ตำบลทับใต้) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จนกระทั่งโครงการสะพานพระราม 8 ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการจตุรทิศที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้พระราชทานพระราชดำริให้ กรุงเทพมหานครพิจารณาก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง เมื่อปี พ.ศ. 2538 ณ บริเวณโรงงานสุราบางยี่ขัน บรรจบกับปลายทางถนนวิสุทธิกษัตริย์ ใกล้ธนาคารแห่งประเทศไทย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่า “โครงการสะพานพระราม 8” เพื่อระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ด้วยทรงตระหนักถึงความคับคั่งของการจราจรบนสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าที่จะมีปริมาณเพิ่มขึ้นในอนาคต อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาจราจรในกรุงเทพฯ ระหว่างพื้นที่ฝั่งพระนครกับฝั่งธนบุรีที่ยังขาดการเชื่อมต่อที่เพียงพอทำให้เกิดการคับคั่งของการจราจร บริเวณพื้นที่ด้านตะวันออกโดยเฉพาะกรุงเทพฯ ขึ้นใน บริเวณถนนราชดำเนินราชดำเนินกลาง ซึ่งต่อกับฝั่งธนบุรีโดยผ่านสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าและถนนจรัญสนิทวงศ์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักเส้นหนึ่งของฝั่งธนบุรี ที่มีปริมาณการจราจรคับคั่งให้สามารถคลี่คลายลงได้ ยังผลสู่ภาพรวมของประเทศทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ

7. โครงการด้านสวัสดิการสังคม/การศึกษา

เป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้แก่ราษฎร ตลอดจนสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงจะได้รับ เช่น แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค เพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น พออยู่ พอกิน ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก ตัวอย่างของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสวัสดิการสังคม ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาพื้นที่วัดญาณสังวรารามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรที่เสื่อมโทรมให้อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรต่อไป โดยมีการอบรมและเป็นศูนย์บริการการพัฒนาด้านการเกษตร มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจเพื่อพัฒนาจิตใจ พร้อมๆ ไปด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย 2) โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ ทรงเน้นเรื่องการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยการจัดที่อยู่อาศัยให้ราษฎรได้อยู่อาศัย และทำกินร่วมกับการคงอยู่

ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกื้อหนุนกัน ไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ตามหลักการฟื้นฟูและสร้างสมดุลในระบบนิเวศ พร้อมกับการจัดสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน โรงพยาบาล ตลอดจนการฝึกอบรมอาชีพให้กับราษฎร ทำให้ทุกชีวิตมีความผาสุกและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งยังผลให้ราษฎรสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากินควบคู่ไปกับการพัฒนาและฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้กลับคืนสู่สภาพสมบูรณ์อีกครั้ง 3) วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร เป็นวัดตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรงต้องการให้เป็น”วัด”ขนาดเล็กที่เรียบง่าย มุ่งเน้นประโยชน์ในการใช้สอยสูงสุด เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนลักษณะ 3 ประสาน “บ้าน-วัด-โรงเรียน” หรือที่เรียกว่า “บวร” เพื่อเป็นทั้งพุทธสถานในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและในขณะเดียวกันเพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของราษฎรในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการพัฒนาชุมชน ในลักษณะพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

8. โครงการพัฒนาแบบบูรณาการ/อื่นๆ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญและประเภทอื่นๆ ได้แก่ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินอกเหนือจากโครงการทั้ง 7 ประเภทที่ระบุมาแล้วข้างต้น เช่น โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่ง โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำทะเลกัดเซาะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี นอกจากนั้นยังรวมถึงโครงการด้านการศึกษากการวิจัย การจัดและพัฒนาที่ดิน เช่น โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นโครงการต้นแบบของการกำจัดขยะและน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ นำเอาผลผลิตที่เกิดจากการบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอยไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างครบวงจร รวมถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศของพื้นที่ชายฝั่งทะเลและอ่าวไทย ซึ่งถูกบุกรุกทำลาย โดยการปลูกป่าไม้ชายเลนที่อาศัยระบบน้ำขึ้นน้ำลงในการเติบโต อันเป็นแนวป้องกันลมและป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งที่สำคัญ และเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นการช่วยสร้างความสมดุลให้แก่ธรรมชาติให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วยโครงการทั้งสิ้น 25 โครงการ แบ่งตามลักษณะการพัฒนาได้ 5 ประเภท (สำนักงานจังหวัดเพชรบุรี, 2559) ดังนี้

1. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ ได้แก่

1.1 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ประจันต์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อเป็นแหล่งน้ำกักน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค ตลอดปี 2) เพื่อระบายน้ำเสริมให้โครงการชลประทานเพชรบุรีช่วงขาดแคลนน้ำ และ 3) เพื่อช่วยบรรเทาอุทกภัยในบริเวณลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีในช่วงฤดูน้ำหลาก

1.2 โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยผากอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อใช้เป็นแหล่งกักน้ำและส่งน้ำเพื่อช่วยเหลือราษฎรในการอุปโภค บริโภค เพื่อส่งน้ำให้ราษฎรในการเพาะปลูก จำนวน 4,100 ไร่

1.3 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี (งานขุดลอกอ่างเก็บน้ำหนองจิก) มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อป้องกันการเกิดอุทกภัยและเพื่อเพิ่มศักยภาพให้สามารถเก็บกักน้ำได้มากกว่าเดิม ได้กำหนดไว้ว่าจะขุดลอกเพิ่มเติมโดยมีปริมาณดินขุด 1,500,000 ลบ.ม. เพื่อรองรับความต้องการใช้น้ำขององค์กรต่าง ๆ และราษฎรตำบลสามพระยา จำนวน 8 หมู่บ้าน รวมถึงหน่วยราชการอื่น ๆ ที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำหนองจิกด้วย

1.4 โครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำจากความจุเดิม 4.054 ล้าน ลบ.ม. เป็นความจุใหม่ 4.355 ล้าน ลบ.ม. และเพื่อเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกให้ราษฎรบ้านเขากระปุก หมู่ที่ 1,2,3,5,7 และ 9 ตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง และตำบลใกล้เคียง จากพื้นที่เพาะปลูกเดิม 4,050 ไร่ เป็น 4,500 ไร่

1.5 โครงการแก้ปัญหาน้ำท่วมขังจังหวัดเพชรบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อเสริมสร้างระบบป้องกันอุทกภัยในการเตรียมความพร้อมล่วงหน้าในด้านต่าง ๆ ไว้รองรับสถานการณ์ และ 2) เพื่อให้มีน้ำใช้ในการเกษตรและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ

1.6 โครงการเครือข่ายอ่างเก็บน้ำ(อ่างพวง) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) จัดหาแหล่งน้ำสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2) ผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่มีศักยภาพ สนับสนุนอ่างเก็บน้ำที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่า 3) กระจายน้ำเข้าสู่ระบบช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรและการอุปโภคบริโภคของเกษตรกร 4) ใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะปริมาณน้ำที่ผันเข้าสู่ระบบ ส่วนใหญ่จะผันน้ำปริมาณส่วนเกินของอ่างฯ ตัวแม่ ซึ่งจะต้องล้นอ่างฯ ทิ้งลงสู่ลำห้วยออกสู่ทะเลเป็นประจำ (ในปีฝนปกติ) และ 5) เพื่อนำน้ำมาช่วยเหลือกิจกรรมการศึกษาวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในศูนย์ห้วยทรายฯ รวมทั้งการเพาะปลูกและการอุปโภคบริโภคของราษฎรในเขตโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ที่มีแนวท่อผันน้ำผ่านให้ได้เพิ่มมากขึ้น

1.7 โครงการอ่างเก็บน้ำผาน้ำหอยพร้อมระบบส่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) ช่วยเหลือราษฎรบริเวณบ้านพุดม หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยลึก อำเภอ บ้านลาด ให้มีน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตรกรรมได้ตลอดปี ประมาณ 400 ไร่ 2) ช่วยบรรเทาอุทกภัยในฤดูฝน บริเวณลุ่มน้ำเพชรบุรีและบริเวณใกล้เคียง 3) เพื่อเป็นแหล่ง เพาะพันธุ์สัตว์น้ำจืด เพื่อบริโภคและเพิ่มรายได้ 4) เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

2. โครงการพัฒนาด้านเกษตร ได้แก่

2.1 โครงการชั่งหัวมันตามพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เป็นแหล่ง รวบรวมพันธุ์พืชเศรษฐกิจระดับอำเภอทำยางและระดับจังหวัดเพชรบุรี 2) เป็นแหล่งผลิตพืชผัก พืชไร่ ไม้ผล ให้กับร้านโกลเด้นเพลส และโครงการสร้างพระองค์ 3) เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร แก่เกษตรกรและบุคคลทั่วไป และ 4) ปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ตามพระราชวินิจฉัยและพระราชโบาย ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

2.2 โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี มีวัตถุประสงค์ของ โครงการคือ 1) เป็นศูนย์กลางทางวิชาการในการพัฒนาด้านการเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม พันธุกรรมพืช การแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยที่มีความหลากหลาย 2) เป็นพิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติที่มีชีวิต 3) เป็นศูนย์การเรียนรู้ “เศรษฐกิจพอเพียง” 4) ศึกษารูปแบบการเกษตรที่เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อม และ 5) ฝึกอบรม ถ่ายทอด องค์ความรู้ในการทำการเกษตรอย่างยั่งยืนและรักษา สิ่งแวดล้อม

2.3 โครงการศูนย์สาธิตพืชไร่พืชสวนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ ของโครงการคือ 1) สาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแบบครบวงจร 2) ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ใช้และจำหน่ายในชุมชนแบบยั่งยืน 3) สาธิตการปลูกพืชไร่ 4) สาธิตการปลูก พืชผัก 5) สาธิตการปลูกไม้ผล และ 6) จัดเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ทางการเกษตร

2.4 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนบ้านบางกลอยและบ้านโป่งลึก มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) รักษาสภาพป่าที่ยังคงสมบูรณ์อยู่มิให้ถูกทำลายต่อไป ตลอดจน อนุรักษ์สัตว์ป่าและรักษาสภาพแวดล้อม 2) เพื่อให้สภาพป่าที่ถูกบุกรุกทำลายจนเสื่อมโทรม กลับคืนสู่สภาพป่าที่สมบูรณ์ตามธรรมชาติ 3) พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรชาวไทย ภูเขา (กะเหรี่ยง กะหรวง) ให้ดีขึ้น มีอาชีพและที่ทำกินเป็นแหล่งและอยู่ร่วมอาศัยกับทรัพยากร ป่าไม้อย่างสมดุล 4) ลดการล่าสัตว์ป่า การใช้สารเคมีประเภทต่าง ๆ โดยสิ้นเชิง ทำให้สัตว์ป่า สามารถขยายพันธุ์ได้เป็นจำนวนมากขึ้น 5) ป้องกัน “ป่าถล่ม” เนื่องจากน้ำหนักของเถาวัลย์ที่ปกคลุม เรือนยอดกดทับไม้ยืนต้นหักโค่น 6) ให้พื้นที่ป่าได้รับการบำรุง ดูแลรักษา ตามหลักวนวัฒนวิทยา 7) เพื่อการจัดการป่าอย่างถูกวิธี ตามหลักการจัดการสัตว์ ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและ

พันธุ์พืช 8) ให้ราษฎรในพื้นที่ที่มีน้ำใช้ในการอุปโภคและบริโภค และมีระบบประปาใช้ในโครงการฟาร์มตัวอย่าง และ 9) แก้ปัญหาการบุกรุกป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยของราษฎร

2.5 โครงการที่ดินและปลูกป่าในที่ดินของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ บ้านท่ากระทุ่ม มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) ควบคุมดูแล ป้องกันราษฎรบุกรุกที่ดินและทำลายต้นไม้ และดำเนินการปลูกต้นไม้เพื่อจัดทำเป็นสวนป่าในที่ดินของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ บ้านท่ากระทุ่ม ตำบลกลัดหลวง อำเภอยางาย จังหวัดเพชรบุรี ในที่ดินจำนวน 3 แปลง รวมเนื้อที่ 1,771 ไร่ ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย 2) ดำเนินการจัดทำพื้นที่โครงการฯ ให้เป็นแหล่งศึกษาพันธุ์ไม้และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

3.1 โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพพื้นที่บริเวณเขานางพันธุรัต (เขาเจ้าลายใหญ่) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 2) เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่บริเวณเขานางพันธุรัตไว้เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว 3) เพื่ออนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำตลอดจนสัตว์ป่าและพันธุ์พืชต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนระบบนิเวศที่มีอยู่คงเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป 4) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าโดยเท่าเทียมกันในรูปแบบของวนอุทยาน และ 5) เพื่อสร้างงานและรายได้แก่ราษฎรในชุมชนท้องถิ่นในบริเวณพื้นที่โครงการ

3.2 โครงการตามพระราชประสงค์คอนขุนห้วย มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) ช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มไร่ฝัก ตำบลเขาใหญ่ อำเภอยางาย จังหวัดเพชรบุรี รวมถึงบุคคลในครอบครัว สมาชิก และราษฎรที่ยากจนในจังหวัดเพชรบุรี ให้มีที่ทำกินเพียงพอต่อการดำรงชีวิต 2) ส่งเสริมราษฎรที่เป็นสมาชิก โดยรวมกลุ่มประกอบอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นพื้นฐานในการจัดตั้งสหกรณ์ 3) ให้สมาชิกได้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมที่ถูกต้องตามหลักวิชาการแผนใหม่ 4) ปรับปรุงพื้นที่ที่ยังไม่เคยทำประโยชน์ ให้สามารถเพาะปลูกได้โดยใช้วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ และ 5) ส่งเสริมให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพของตนเองในที่ดินที่ได้รับการจัดสรร

3.3 โครงการดูแลรักษาป่าไม้บริเวณป่าละอูบนและเขาพะเนินทุ่งอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) ระวังยับยั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี (ป่าละอูบน-เขาพะเนินทุ่ง) 2) รักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ประมาณ 2 ล้านไร่ ให้ยั่งยืนต่อไป รวมทั้งป่าไม้โดยรอบโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ด้วยสัตว์ใหญ่

ตามพระราชดำริ และหมู่บ้านโครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ 3) เพื่อมิให้เกิดสภาวะความแห้งแล้งขึ้นในภูมิภาคแห่งนี้ รวมทั้งการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม เพื่อการอุปโภคบริโภค ในท้องที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 4) เพื่อให้ป่าแห่งนี้เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำสายสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้ราษฎรโดยรอบป่าผืนนี้ได้ใช้ในการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรกรรม และ 5) ให้เกิดความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า

3.4 อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) สนับสนุนการบริหารจัดการและดำเนินการงานตามแผนยุทธศาสตร์อุทยานฯ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ และเป็นพื้นที่ศึกษาด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ประชาชนทั่วไป โดยประสานความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่ หน่วยงานต่าง ๆ ชุมชนท้องถิ่น ทุกภาคส่วน 2) ส่งเสริมการพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในพื้นที่อุทยานฯ อย่างต่อเนื่อง เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นศูนย์เรียนรู้เชิงนิเวศ ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่อุทยานฯ ให้พร้อมต่อการรองรับการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ หน่วยงานโครงการพระราชดำรินในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 3) สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอุทยานฯ ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของอุทยานฯ ด้านการเผยแพร่ความรู้และจัดกิจกรรมค่ายฝึกอบรมให้กับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ อาทิ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา คณะครู ชุมชนท้องถิ่น บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนทั้งประชาชน ผู้สนใจทั่วไป โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ทั้งในและนอกสถานที่

3.5 โครงการปลูกป่าชายพัฒนา-แม่ฟ้าหลวง มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือการอนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ทั้งในด้านป่าไม้ แหล่งน้ำ ดิน รวมทั้งสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ ให้บังเกิดความสมบูรณ์แก่แผ่นดิน โดยการปลูกป่า และจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ควบคู่กับการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฟื้นฟูคุณภาพดินโดยใช้หญ้าแฝก และการจัดหาแหล่งน้ำ

4. โครงการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ ได้แก่

4.1 โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ จัดตั้งศูนย์สาธิตและทดลองการเกษตร เพื่อศึกษาหาข้อมูลในด้านการปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ที่แห้งแล้ง และสาธิตการใช้เทคโนโลยีการเกษตรจัดสรรที่ดินว่างเปล่าให้เกษตรกรเพาะปลูกตามวิธีการเกษตรแผนใหม่ และจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร

4.2 โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ป่าเต็งตามพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี โครงการหมู่บ้านสหกรณ์หนองพลับกลัดหลวง ตามพระราชประสงค์ จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ จัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎรที่ยากจนในรูปการจัดหมู่บ้านสหกรณ์ เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยของชาติในบริเวณชายแดน

4.3 โครงการฟาร์มทะเลตัวอย่างแบบผสมผสานตามพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) พัฒนาฟาร์มทะเลตัวอย่างตามพระราชดำริด้านการประมง และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตลอดจนเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชนในพื้นที่ 2) เพื่อเป็นฟาร์มทะเลตัวอย่างแบบการจัดการผสมผสานครบวงจรอาหารธรรมชาติและวงจรการใช้น้ำต่อเนื่องกันภายใน และระหว่างฟาร์มย่อย ทุกช่วงความเค็ม 3) ศึกษาพัฒนาการจับสัตว์น้ำให้มีชีวิตอยู่รอด และทยอยจับ ได้อย่างต่อเนื่อง และ 4) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ อบรม ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์แก่เกษตรกร

4.4 โครงการจัดการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ หนองพลับ-กลัดหลวง มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการผลิตสูงสุด 2) ส่งเสริมให้ราษฎรมีที่ดินทำกินและอยู่อาศัยตลอดไป และ 3) ส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักช่วยตนเองและได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

5. โครงการพัฒนาแบบบูรณาการและโครงการพัฒนาด้านอื่น ๆ ได้แก่

5.1 โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อพัฒนาจิตใจของราษฎรให้มีความรู้ความเข้าใจถึงการปกครองบ้านเมืองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 2) เพื่อพัฒนาความรู้ทางด้านวิชาการ เทคนิคการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ในการประกอบอาชีพภายในครัวเรือน และมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าปัจจุบัน 3) ให้ราษฎรมีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง หยุดการตัดไม้ทำลายป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และ 4) พัฒนาที่ดินทำกินแหล่งน้ำ สิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ

5.2 โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดินและฟื้นฟูสภาพความเสื่อมโทรมของพื้นที่พระราชานิเวศน์ 2) เพื่อให้เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในภาคตะวันตกของประเทศไทย ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หาวิธีการพัฒนาภายใต้สภาพพื้นฐานปัญหาและภูมิสังคมของพื้นที่ใน 5 ด้าน ได้แก่ การอนุรักษ์ดินและปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า การสร้างอาชีพและผลิตอาหาร และพลังงานทดแทน

5.3 โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) ศึกษาวิจัยวิทยาศาสตร์การกำจัดขยะและการบำบัด

น้ำเสียด้วยพืชจากเทศบาลเมืองเพชรบุรี ในการนำผลไปพัฒนาเทคโนโลยีการกำจัดขยะและการบำบัดน้ำเสียด้วยพืช พร้อมทั้งสร้างรูปแบบการใช้ประโยชน์จากปุ๋ยหมักจากการกำจัดขยะและน้ำเสียที่บำบัดแล้ว รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ 2) ศึกษาวิจัยทางสังคม อันได้แก่ รูปแบบของสังคม การประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาของเทศบาลเมืองเพชรบุรี ในการนำผลไปประยุกต์ใช้สร้างแบบจำลองทางสังคม การประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาในการแยกขยะก่อนทิ้งและการบำบัดน้ำเสียขั้นต้นก่อนระบายลงสู่ท่อระบายน้ำของเทศบาล และ 3) สร้างคู่มือในการเผยแพร่เทคโนโลยีที่ได้จากการศึกษาวิจัยวิทยาศาสตร์การกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียชุมชนด้วยพืช ได้แก่ คู่มือการทำปุ๋ยหมักจากขยะ คู่มือการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดน้ำเสีย ระบบพื้นที่ชุ่มน้ำเทียม ระบบหลุมกรองน้ำเสีย ระบบพืชกรองน้ำเสีย ระบบแปลงพืชป่าชายเลน และรูปแบบของสังคม การประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษา

5.4 โครงการจัดสร้างโรงงานสกัดน้ำมันพืชและผลิตไบโอดีเซลครบวงจร มีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เป็นแหล่งถ่ายทอดการเรียนรู้การผลิตน้ำมันไบโอดีเซล และการปลูกปาล์มน้ำมัน

แหล่งท่องเที่ยวศูนย์การเรียนรู้โครงการพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี ได้กำหนดแหล่งท่องเที่ยวที่จัดว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 12 แห่ง ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวศูนย์การเรียนรู้โครงการพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี
ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี

ที่มา : (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบุรี, 2560)

จากภาพที่ 2.2 อธิบายรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวศูนย์การเรียนรู้โครงการพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 12 แห่ง ได้ดังนี้

1. โครงการศูนย์สาธิตพืชไร่และพืชสวนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อทดสอบระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบผสมผสานในพื้นที่ดินเค็ม โดยมีไม้ผล พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร และข้าว รวมทั้งถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

2. โครงการฟาร์มทะเลตัวอย่างตามพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอบ้านแหลม เป็นโครงการที่จัดตั้งฟาร์มทะเลตัวอย่างแบบผสมผสานในพื้นที่ดินนาเกลือริมทะเล เพื่อเป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบไร้มลภาวะ (Zero Waste Farm) กิจกรรมพัฒนาสาธิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสองน้ำระบบปิด การผลิตเกลือและน้ำทะเลผง และการเลี้ยงหอยแมลงภู่แบบแพเชือก

3. โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม เป็นโครงการต้นแบบของการกำจัดขยะและน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ นำเอาผลผลิตที่เกิดจากการบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอยไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างครบวงจร รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล เช่น สัตว์น้ำและป่าชายเลนให้มีสภาพสมบูรณ์

4. โครงการดูแลรักษาป่าไม้บริเวณป่าละอูบนและเขาพะเนินทุ่งอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งตำบลป่าเต็ง อำเภอกะระงาน เป็นโครงการดูแลรักษาป่าไม้เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารบริเวณต้นแม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำปรางมนี่ ครอบคลุมพื้นที่ตลอดแนวชายแดน (เทือกเขาตะนาวศรี) จัดการพัฒนาในรูปแบบหมู่บ้านป่าไม้และควบคุมการบุกรุกป่าไม้

5. โครงการที่ดินของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตั้งอยู่ที่ตำบลกลัดหลวง อำเภอยาย เป็นโครงการตามพระราชเสาวนีย์โปรดเกล้าฯ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2532 โดยให้ปลูกต้นไม้ในที่ดินของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ บ้านกระทุ่ม ตำบลกลัดหลวง อำเภอยาย จำนวน 2 แปลง โดยปลูกต้นไม้รอบแปลงเพื่อแสดงขอบเขต และปลูกต้นไม้ในแปลงย่อยเพื่อจัดทำเป็นสวนป่าตัวอย่าง

6. โครงการข้าวห่มันตามพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลเขากระปุก อำเภอยาย เป็นโครงการตัวอย่างด้านการเกษตร ที่รวมพันธุ์พืชเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอยายและพื้นที่ใกล้เคียง โดยคัดสรรพันธุ์พืชที่ดีที่สุดเข้ามาปลูก แล้วให้ภาครัฐและชาวบ้านร่วมกันดูแลเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด รวมทั้งยังเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าจากกระบวนการกังหันลม โดยเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2552

7. โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพพื้นที่บริเวณเขานางพันธุรัตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาใหญ่ อำเภอชะอำ เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฟื้นฟูบริเวณที่เกิดการพังทลายของเขานางพันธุรัต (เขาเจ้าลายใหญ่) และอนุรักษ์พื้นที่บริเวณเขานางพันธุรัต ซึ่งเป็นมรดกของชาติให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาเกี่ยวกับนางพันธุรัต ในวรรณคดีไทยเรื่องสังข์ทอง ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์อันมีค่าของไทย

8. โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาใหญ่/ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ เป็นศูนย์สาธิตด้านการเกษตร การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่แห้งแล้ง โดยจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร และใช้หลักและวิธีการสหกรณ์แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิก ตั้งแต่เริ่มการผลิต จนถึงการจัดจำหน่ายสู่ตลาด

9. โครงการสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมระดับสากลด้านพลังงาน พลังงานทดแทน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการฟื้นฟูและพัฒนาระบบนิเวศชายฝั่งป่าชายเลน ป่าชายหาด และป่าบก ในพื้นที่ให้มีสภาพสมบูรณ์

10. โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมาชนนี ตั้งอยู่ที่ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ 30:30:30:10 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม พันธุกรรมพืช และสมุนไพรแปรรูป

11. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และถ่ายทอดวิชาการ/เทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

12. โครงการปลูกป่าชายพัฒนา-แม่ฟ้าหลวง/โครงการโรงงานสกัดน้ำมันพืช และผลิตไบโอดีเซลครบวงจร ตั้งอยู่ที่ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอชะอำ เป็นโครงการในการดำเนินการศึกษาทดลองการปลูกปาล์มน้ำมัน สนุ่นดำ และพืชพลังงานทดแทนอื่น ๆ นำไปใช้แปรรูปเป็นพลังงานในอนาคต

ดังนั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งหมดดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีที่ควรจะศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วยโครงการทั้งสิ้น 25 โครงการ ตามที่สำนักงานจังหวัดเพชรบุรีได้กำหนดไว้เมื่อปี พ.ศ.

แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2559-2568

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2559) ได้แปลและเรียบเรียงแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ.2559-2568 ซึ่งเป็นเอกสารที่จัดทำโดยกระทรวงท่องเที่ยวของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ในฐานะผู้นำการประสานงานในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน และผู้แทนของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานเพื่อพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development) ซึ่งมีสาระใจความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ : "ภายในปี พ.ศ. 2568 อาเซียนจะเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวอาเซียนที่มีคุณภาพ โดยนำเสนอความหลากหลายผ่านประสบการณ์อาเซียนอันนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบและยั่งยืน มีความครอบคลุมในทุกมิติอย่างมีสมดุล เพื่อนำไปสู่การกินดีอยู่ดีและความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจและสังคมประชาชนอาเซียน"

2. อาเซียนได้วางมาตรการที่จำเป็นและปรับปรุงจากข้อมูลที่มีอยู่เดิมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้การดำเนินการบรรลุถึงวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียนในอีก 10 ปีข้างหน้า อาทิ การวางมาตรการทางการตลาดเพื่อให้อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางเดียวกัน การบูรณาการในการทำงานร่วมกันในการเชื่อมโยงหลัก ๆ ด้านการลงทุน ความปลอดภัย การรักษาและปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ตลอดจนการพัฒนาสินค้าและการตลาดด้านการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค เช่น กลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-Region: GMS) กลุ่มประเทศสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle: IMT-GT) โดยการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอาเซียนได้กำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ การดำเนินการเชิงกลยุทธ์ และแนวทางในการดำเนินการแต่ละกลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

2.1 ทิศทางยุทธศาสตร์ที่ 1: การยกระดับการแข่งขันของอาเซียนให้เป็นจุดหมายปลายทางเดียวกันด้านการท่องเที่ยว (Single Tourism Destination) มีแนวทางการดำเนินการเชิงกลยุทธ์ 7 กลยุทธ์ ดังนี้

2.1.1 การเพิ่มความเข้มข้นของการส่งเสริมการตลาด มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) ยกระดับกรอบการดำเนินงานเกี่ยวกับสถิติด้านการท่องเที่ยวอาเซียน
- 2) ขยายโครงการการตลาดจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน

อาเซียน

2.1.2 การเพิ่มความหลากหลายของสินค้าด้านการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) ต่อยอดการพัฒนาสินค้าและการทำการตลาดที่ดำเนินการอยู่ให้เสร็จลุล่วง ตลอดจนค้นหาและพัฒนาสินค้า และใช้วิธีการด้านการตลาดรูปแบบใหม่
- 2) ส่งเสริมการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวและเส้นทางระดับอนุภูมิภาคของอาเซียนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

2.1.3 การดึงดูดการลงทุนด้านการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) จัดเตรียมแผนการลงทุนด้านการท่องเที่ยวอาเซียน ซึ่งระบุถึงเส้นทางการลงทุนที่จะมีการกระตุ้นการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐานและสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวอย่างผสมผสานและเป็นหนึ่งเดียว

- 2) ส่งเสริมการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่มีความเป็นเสรีมากขึ้น

2.1.4 การเพิ่มศักยภาพและความสามารถของทุนมนุษย์ด้านการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อนำข้อตกลงยอมรับร่วมในคุณสมบัติของบุคลากรวิชาชีพท่องเที่ยวแห่งอาเซียน (MRA-TP) มาปฏิบัติ
- 2) จัดเตรียมและดำเนินการตามแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน โดยประสานงานกับเครือข่ายการจัดการและพัฒนาบุคลากรอาเซียน (ATRM)

2.1.5 การบังคับใช้และเพิ่มเติมมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวอาเซียนสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และจุดหมายปลายทาง มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) ส่งเสริมการรับและบังคับใช้ระบบการรับรองมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวอาเซียนในนโยบายและการกำกับดูแล ตลอดจนในแผนการพัฒนากุศลของรัฐสมาชิก

- 2) กำหนดและบังคับใช้มาตรฐานด้านการท่องเที่ยวอาเซียนใหม่ๆ

- 3) พัฒนาแนวทางในการคุ้มครองนักท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourist Protection Guidelines)

2.1.6 การส่งเสริมและขยายขอบเขตความเชื่อมโยงและโครงสร้างพื้นฐานในจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- 1) ยกกระดับความเชื่อมโยงของการคมนาคมทางอากาศโดยการส่งเสริมให้เกิดตลาดการบินร่วมอาเซียน (ASAM)

2) ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเรือสำราญและการท่องเที่ยวแม่น้ำ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานสำหรับเรือสำราญในพื้นที่ทะเลและแม่น้ำ

3) ปฏิบัติตามความตกลงว่าด้วยการยอมรับใบอนุญาตขับจักรยานยนต์ในประเทศที่ออกโดยประเทศในกลุ่มอาเซียน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการขับขี่ยานพาหนะ และการท่องเที่ยวทางบกข้ามประเทศภายในภูมิภาค

4) ส่งเสริมการพัฒนาความเชื่อมโยงของถนนหนทางตามเส้นทางการท่องเที่ยวหลัก

2.1.7 การยกระดับการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1) จัดเตรียมเอกสาร (White Paper) ว่าด้วยการปฏิบัติตามข้อกำหนด การอำนวยความสะดวกในการเดินทางภายในอาเซียนและการเดินทางระหว่างประเทศ (ตามข้อ 2 ความตกลงด้านการท่องเที่ยวแห่งอาเซียน พ.ศ.2545)

3. รูปแบบการท่องเที่ยวอาเซียนจะเติบโตอย่างยั่งยืนได้ ประกอบด้วย

3.1 เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคเอกชนในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว โดยพัฒนาและนำยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวมาใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชน

3.2 ปรับปรุงและพัฒนาความปลอดภัยและการรักษาความปลอดภัย ตลอดจนให้ความสำคัญกับการบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยทำงานร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้องในการเพิ่มจำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในระดับโลกให้มากขึ้น รวมถึงขยายระบบอุทยานที่เป็นมรดกของอาเซียนและการสร้างสรรค์และออกแบบอุทยานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ของอาเซียน

3.3 เพิ่มความรับผิดชอบของการท่องเที่ยวอาเซียนต่อการปกป้องสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโดยการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งจัดเตรียมคู่มือเพื่อแจกจ่ายให้แก่อุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวในอาเซียน โดยตรงสำหรับใช้เป็นแนวทางในการประสานความร่วมมือระหว่างกัน ตลอดจนเป็นแนวทางในการบรรเทา ปรับตัว และแก้ไขปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมให้เป็นไปอย่างยั่งยืน

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2560-2564

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2560) ได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564) เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาต่อจาก แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2555-2559) เพื่อเป้าหมายการยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และการเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพอย่างยั่งยืน โดยมีสาระสำคัญกับการวางรากฐานและแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ทั้งด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรการท่องเที่ยว และโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการสร้างสมดุลของการพัฒนาทั้งในมิติของพื้นที่ เวลา กิจกรรม รูปแบบ และกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชนและการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่การเติบโตในอนาคต บนพื้นฐานของการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ซึ่งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับนี้มีสาระใจความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ : "ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน"

2. เป้าประสงค์ ดังนี้

2.1 การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

2.2 การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล

2.3 การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน

2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ประกอบด้วยกลยุทธ์ดังนี้

3.1.1 พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐาน โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ เสริมสร้างพัฒนา และปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ และส่งเสริม

ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว เพื่อก้าวสู่การเป็นผู้นำคุณภาพของ แหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการระดับโลก

3.1.2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ ภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการ ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยว การส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ การส่งเสริมสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนผู้ประกอบการให้ใช้นวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ การดูแลรักษาและ ปฏิบัติงานสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

3.1.3 การสร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการ ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา ฤดูกาล และรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรอง การพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละ ท้องถิ่น เป็นต้น และการส่งเสริมความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างสรรค์ กิจกรรมหรือเทศกาลประจำปีในพื้นที่ต่าง ๆ การสร้างสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ (Man - Made Attractions) เป็นต้น

3.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

3.2.1 พัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาระบบ การคมนาคมขนส่งในการเดินทางเข้าสู่ประเทศ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ได้แก่ การพัฒนา เส้นทางคมนาคมทางบกเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ยกระดับระบบขนส่งสาธารณะ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางระหว่างสถานที่ท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถ เชื่อมโยงกับรูปแบบการเดินทางอื่น ๆ พัฒนาศักยภาพของสนามบินในการรองรับนักท่องเที่ยว เพิ่มเส้นทางและจำนวนเที่ยวบินระหว่างประเทศและภายในประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างเมือง ท่อท่องเที่ยวหลักและเมืองท่องเที่ยวรอง

3.2.2 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงระบบ การตรวจคนเข้าเมือง ปรับปรุงและอำนวยความสะดวกในการเดินทางผ่านแดน ปรับปรุงป้ายบอกทาง และป้ายสัญลักษณ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกแห่ง เพิ่มจุด

บริการ Free-WiFi ในแหล่งท่องเที่ยว จัดทำระบบบัตรโดยสารเดียวที่ใช้ได้กับทุกช่องทางการเดินทาง พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทั้งมวล (Tourism for All) ได้แก่ ห้องน้ำคนพิการ ทางลาด รวจับ เป็นต้น และพัฒนาแอปพลิเคชันที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

3.2.3 พัฒนาระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว โดยการสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อป้องกันและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ได้แก่ กล้องวงจรปิด เครื่องแปลภาษา การติดตั้งไฟในสถานที่ท่องเที่ยว อุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเบื้องต้น จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปรับปรุงสุขาสาธารณะ การจัดการขยะและระบบบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว

3.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3.3.1 พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องความต้องการของตลาดแรงงาน สร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวสนับสนุนบุคลากรให้มีสมรรถนะขั้นพื้นฐานตามตำแหน่งงาน และได้รับการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานสากล

3.3.2 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมทักษะธุรกิจพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพิ่มช่องทางการลงทุนและพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่ภาคเอกชน ภายใต้หลักการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม Thailand 4.0

3.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทย ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

3.4.1 เสริมสร้างภาพลักษณ์คุณภาพและความปลอดภัยให้กับประเทศไทย โดยการพัฒนาภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นด้านคุณภาพ มุ่งเน้นการสื่อสารคุณค่าและภาพลักษณ์ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) ที่มีคุณภาพสูงต่อนักท่องเที่ยว การทำการตลาดเป้าหมายและสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่าง ๆ ด้านมาตรการรักษา

ความปลอดภัยและมาตรการป้องกันของประเทศไทย ข้อควรปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย และสิ่งที่ควรกระทำในกรณีฉุกเฉิน เพื่อช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลอดภัย รวมถึงการส่งเสริมการบังคับใช้และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่นักท่องเที่ยวและสาธารณชน

3.4.2 ส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อดึงดูดการเดินทางท่องเที่ยว และกระตุ้นค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ โดยการส่งเสริมการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป กลุ่มตลาดระดับกลาง-บน (มีรายได้ส่วนบุคคลสูงกว่า 20,000 เหรียญสหรัฐต่อปี) ในพื้นที่ตลาดที่มีศักยภาพ และการทำการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มความสนใจพิเศษ เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ

3.4.3 ส่งเสริมเอกลักษณ์ของประเทศไทยและของแต่ละท้องถิ่น ด้วยการสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้เป็นที่เข้าใจในเวทีโลก อาทิ การสร้างคุณค่าความเป็นไทยในสินค้าและบริการต่าง ๆ ผ่านสัญลักษณ์ “Thainess” บนสินค้าและบริการที่คงอัตลักษณ์ความเป็นไทย การสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยผ่านสื่อสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางสื่อต่าง ๆ เช่น รายการโทรทัศน์ การจัดแสดง Roadshow เป็นต้น และการส่งเสริมเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคและจังหวัด โดยการพัฒนาแบรนด์และสื่อสารความแตกต่างของภาคและจังหวัดต่าง ๆ ในรูปแบบการเล่าเรื่อง (Storytelling) การสื่อสารเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์ผ่านช่องทางการตลาดที่เป็นที่นิยมในกลุ่มเป้าหมาย

3.4.4 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดยการสร้างการรับรู้สินค้า บริการ และแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวนอกฤดูกาล อาทิ การจัดกิจกรรม เทศกาล และงานประเพณีประจำถิ่นแต่ละเดือน การสร้างความนิยมของจังหวัดท่องเที่ยวรอง เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน เป็นต้น และการส่งเสริม “ไทยเที่ยวไทย” ได้แก่ การสร้างค่านิยมการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศให้แก่คนไทยทุกคนในทุกเพศทุกวัย การส่งเสริมการตลาดแบบมีเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มสุภาพสตรี รวมถึงการสนับสนุนมาตรการทางการเงินเพื่อส่งเสริมการใช้จ่ายช่วงการท่องเที่ยว อาทิ มาตรการการลดหย่อนทางภาษี

3.4.5 ส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการทำการตลาด ด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องแบรนด์จังหวัด การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอด

แอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำการตลาด เพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล ทั้งในด้านการดูแลบริหาร และวิเคราะห์สถิติ ข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทย

3.5 ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

3.5.1 ส่งเสริมการค้ากับและดูแลการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเสริมสร้างการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานระดับนโยบาย โดยมีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย ประสานงาน กำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่หน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ขับเคลื่อนแผนและการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชาติ พัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้ จัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานทุกระดับ ผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) จัดให้มีแผนบริหารจัดการความเสี่ยงและแผนบริหารจัดการสภาวะวิกฤตด้านการท่องเที่ยวในทุกมิติ

3.5.2 ปรับปรุงกฎหมายข้อบังคับและมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยการทบทวนแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อระเบียบด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างความเข้าใจในระเบียบและกฎหมายด้านการท่องเที่ยว

3.5.3 สนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชนและจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว อาทิ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการลงทุนต่าง ๆ และการจัดตั้งหน่วยบริหารและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดทำ Tourism Intelligence Center และสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลกลางแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งาน

3.5.4 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการประสานความร่วมมือกับนานาชาติในการส่งเสริมการพัฒนาท่องเที่ยวและการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศระดับต่าง ๆ เช่น APEC ASEAN GMS ACMECS INT - GT สนับสนุนให้ตัวแทนประเทศไทยในองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ มีบทบาทในเวทีนานาชาติ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย และอำนวยความสะดวกในการเดินทาง

ท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค เช่น การลดขั้นตอนการเดินทางเข้าประเทศ การตรวจลงตราและใบขับขี่ ที่ครอบคลุมทั้งภูมิภาค เป็นต้น ส่งเสริมความสัมพันธ์ในรูปแบบเมืองพี่เมืองน้องด้านการท่องเที่ยว กับต่างประเทศ ส่งเสริมความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวบนเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาค กลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor: NSEC) และส่งเสริมการตลาดการประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวในภาพรวมของกลุ่มประเทศตามกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่าง ๆ

ทฤษฎีและแนวคิดหลักวิชาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ความหมายของคำว่ายุทธศาสตร์

การนิยามหรือให้ความหมายคำว่า “ยุทธศาสตร์” เป็นปัญหาคล้ายกับการให้นิยาม ความหมายของคำศัพท์วิชาการทั่วไป กล่าวคือ เราไม่สามารถนิยามความหมายของคำว่ายุทธศาสตร์ ได้อย่างชัดเจนหรือเป็นที่ยอมรับร่วมกันในทางวิชาการ แม้ว่าการนิยามหรือให้คำจำกัดความของคำว่า “ยุทธศาสตร์” ยังเป็นข้อถกเถียงกันในทางวิชาการ แต่หากพิจารณาจากการสำรวจองค์ความรู้ ทางวิชาการที่ผ่านมา พบว่าความหมายของยุทธศาสตร์มีพัฒนาการจากการทหารสู่ยุทธศาสตร์ ทางการบริหาร ซึ่งยุทธศาสตร์ในทางการทหารสามารถสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ทางการทหาร หมายถึง การเอาชนะในทางการรบ สำหรับในทางการบริหาร ยุทธศาสตร์ หมายถึง การเอาชนะ ทางการค้า (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2540 : 68-70) มีรายละเอียดความหมายตามที่มีผู้ให้ความหมาย เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางการบริหารไว้ดังนี้

เฮนรี มินส์เบิร์ก (Henry Mintzberg and et al., 1987 : 11-24) ได้สำรวจงานเขียน ทางวิชาการและการนำมาใช้ในภาคปฏิบัติ โดยได้ชี้ให้เห็นว่ายุทธศาสตร์ทางการบริหารไม่ได้ มีความหมายที่เป็นทางการเพียงความหมายเดียว แต่ได้มีการนิยามความหมายยุทธศาสตร์ ทางการบริหารไว้ 5 ความหมาย เรียกว่า Five Ps for Strategy ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ (Strategy as Plan) จะมีลักษณะ ที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) ยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดกิจกรรมล่วงหน้าเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และ 2) ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นจะต้องมีเป้าหมายที่เกิดจากความมุ่งหวังและความตั้งใจ ดังนั้น ยุทธศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับการที่ผู้นำองค์กรพยายามที่จะสร้างทิศทางในการทำงานสำหรับองค์กร ของตัวเอง

Moore (1988 : 45) ได้นิยามว่า ยุทธศาสตร์ คือการออกแบบสำหรับการปฏิบัติการ โดยมีสาระสำคัญ คือ การคิดก่อนทำ เป็นต้น การใช้ความหมายยุทธศาสตร์ในความหมายนี้ ในหลาย ๆ วงการ ตัวอย่างเช่น ในกรณีทางการทหารจะมองว่าแผนยุทธศาสตร์เป็นการวางแผนสำหรับการทำสงครามหรือกรณีทฤษฎีเกมส์ (Game Theory) มองว่าแผนยุทธศาสตร์เป็นแผนที่มีความสมบูรณ์ที่กำหนดทางเลือกสำหรับผู้มีส่วนร่วมจะใช้ในการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ในกรณีวงการการจัดการมองแผนยุทธศาสตร์เป็นแผนสำหรับการบูรณาการที่มีการประมวลเนื้อหาอย่างมีเอกภาพ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์พื้นฐานของธุรกิจสำหรับนักวิชาการไทยที่นำยุทธศาสตร์ในความหมายนี้มาใช้ เช่น

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2541 : 15) ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ คือ การวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมในแนวทางเชิงกลยุทธ์ ซึ่งจะช่วยทำให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล จุดเน้นของการบริหารเชิงกลยุทธ์มุ่งพิจารณาในแง่ของการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่คิดค้นขึ้นมาต้องการอาศัยพื้นฐานทางการบริหารเป็นหลัก

จุลชีพ ชินวรรณโณ (2545 : 6) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ไว้ว่า ปัจจุบันยุทธศาสตร์ได้ถูกขยายความและนำไปใช้ในวงการต่าง ๆ นอกเหนือจากวงการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนมีการนำแนวคิดทางยุทธศาสตร์มาใช้ ทำให้ความหมายของยุทธศาสตร์ขยายความรวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการวางแผน การปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. ยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นกลยุทธ์ (Strategy as Ploy) หมายถึง แผนที่มิลักษณะเป็นการออกอุบายเพื่อหลอกฝ่ายตรงข้ามหรือคู่แข่งกัน ดังนั้นจึงเป็นการใช้ยุทธศาสตร์ในวงการที่มีการต่อสู้แข่งขันกันโดยตรง เนื่องจากต้องมีการใช้อุบายต่าง ๆ เพื่อให้ตนหรือองค์กรได้รับผลประโยชน์ ตัวอย่างเช่น บริษัทแห่งหนึ่งอาจจะขู่ที่จะขยายกำลังการผลิตของโรงงานเพื่อสกัดบริษัทคู่แข่งไม่ให้มาสร้างโรงงานใหม่ เป็นต้น ถ้าเปรียบเทียบยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นแผนก็จะพบว่า มีลักษณะเป็นแผนที่ทั่วไปขององค์กร (General Plan) ในขณะที่ยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นกลยุทธ์ จะมีลักษณะเป็นแผนที่เป็นเฉพาะเจาะจง (Specific Plan)

เฮนรี มินส์เบิร์ก (Henry Mintzberg and et al., 1987 : 20) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้เป็นการนิยามที่ตั้งอยู่บนทฤษฎีเกมส์ (Game Theory) และเป็นแนวคิดที่เป็นมรดกมาจากยุทธศาสตร์ทางการทหาร เช่น แผนการจัดปราศรัยของนักการเมือง มีการกำหนดอุบายในการจัดปราศรัยโดยให้หวัคະแนนระดมผู้คนในการจัดตั้งของตนเองมาฟังการปราศรัยเป็นจำนวนมาก เพื่อบั่นทอนกำลังขวัญของคู่แข่ง เพราะการที่มีผู้เลือกตั้งมาฟังการปราศรัยเป็นจำนวนมาก มินส์เบิร์กกล่าวว่านักการเมืองผู้นั้นได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นจำนวนมาก

พิชาญ รัตนคติถ ฌ ฎเก็ด (2552 : 104) กล่าวได้ว่ กลอุบาย คือวิธีการในการปฏิบัติงานหรือกลอุทธร์ในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงชั้นเชิงในการทำงานที่ต้องใช้สิ่งจูงใจในเชิงบวกและการสร้างภาวะกดดันต่าง ๆ และเป็นการเดินเกม เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม

3. ยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นแบบแผน (Strategy as Pattern) หมายถึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติการ (Action) เนื่องจากการนิยามยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์เป็นการนิยามที่ยังไม่เพียงพอ กล่าวคือ การนิยามความหมายยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์เป็นเพียงการแสดงเจตจำนง แต่การมีเพียงเจตจำนงในทางยุทธศาสตร์นั้นจะต้องทำให้บังเกิดผลที่เป็นจริงในทางปฏิบัติด้วย จึงจะถือว่าสมบูรณ์ กล่าวโดยสรุปแล้วยุทธศาสตร์ในความหมายนี้จึงเป็นเรื่องของความคงเส้นคงวาในพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้ พิศาญ รัตนคติถ ฌ ฎเก็ด (2552 : 106) ได้ให้ความหมายว่ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ คือเมื่อคู่แข่งทำสิ่งใด องค์การของตนก็จะทำตามในสิ่งเดียวกันที่คู่แข่ง เช่น เมื่อคู่แข่งลดราคาสินค้า องค์การของตนก็จะลดราคาตาม เป็นต้น การนิยามยุทธศาสตร์ในความหมายนี้จะช่วยให้ผู้บริหารระลึกละเอียดว่าแผนหรือแนวคิดที่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร อาจเป็นสิ่งที่วางเปล่าและไร้ความหมาย หากไม่มีการขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติหรือไม่นำพฤติกรรมในเชิงปฏิบัติมาพิจารณา รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้บริหารต้องระลึกละเอียดอยู่เสมอตลอดเวลาว่า ยุทธศาสตร์ที่ไม่ตั้งใจอาจเกิดขึ้นได้เสมอระหว่างการบริหารงาน และอาจดำรงอยู่คู่ขนานกับยุทธศาสตร์ที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า

4. ยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นตำแหน่งขององค์กร (Strategy as Position) ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้หมายถึงการหาวิธีการในการที่จะวางตำแหน่งขององค์กรในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขัน ดังนั้นยุทธศาสตร์จึงเป็นตัวกลางระหว่างองค์กรกับสภาพแวดล้อม การใช้ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้จึงเป็นการมององค์กรในฐานะที่เป็นองคาคัพพ (Organism) ที่ต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในโลกที่มีการเป็นปรปักษ์ความไม่แน่นอน แต่ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงต้องมีจุดขายขององค์กรเป็นยุทธศาสตร์หลัก ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้มีพื้นฐานความคิดมาจากเศรษฐศาสตร์จุลภาค (Micro Economic) ที่ว่าด้วยองค์กรอุตสาหกรรมในสถานการณ์ของการจัดการธุรกิจ แนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญต่อการใช้ตัวแบบตลาด (Market Model) ในการนิยามความหมายของยุทธศาสตร์ในแง่ที่เป็นตำแหน่งขององค์กร จึงหมายถึง การกำหนดสถานะหรือตำแหน่งของสินค้าบริการให้สอดคล้องกับลักษณะของตลาดหรือความต้องการของผู้รับบริการ สินค้าบริการที่เสนอออกไปต้องเหมาะสมกับความต้องการของลูกค้าแต่ละประเภทหรือแต่ละตลาด อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าองค์กรควรมีสถานะที่ควรสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และจะต้องดำรงอยู่

ท่ามกลางการแข่งขันและความไม่แน่นอน นักคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ในความหมายนี้ ได้แก่ ชานเคลอร์ (Chandler) แอนซอฟฟ์ (Ansoff) และพอร์เตอร์ (Porter)

ชานเคลอร์ (Chandler) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Strategy and Structure ในปี ค.ศ. 1962 เขามองว่า ยุทธศาสตร์ถือเป็นตัวขับเคลื่อนองค์กร ดังนั้นควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กรก่อนการกำหนดโครงสร้างองค์กร ซึ่งเขาได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ไว้ว่า ยุทธศาสตร์เป็นการตัดสินใจในเป้าหมาย (Goal) และมีวัตถุประสงค์ (Objectives) ระยะยาว ส่วนโครงสร้างองค์กรจะมีบทบาทในการบริหารยุทธศาสตร์ ด้วยการกำหนดอำนาจหน้าที่และสายการบังคับบัญชาเพื่อความสำเร็จขององค์กร ขณะที่แอนซอฟฟ์ (Ansoff) นักคิดอีกท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ในหนังสือ Corporate Strategy ในปี ค.ศ. 1965 และหนังสือ Implanting Strategic Management โดยเขามองยุทธศาสตร์ใน 2 ลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ ลักษณะแรกเป็นการมองยุทธศาสตร์ในแง่ของการวางแผนยุทธศาสตร์องค์กร ซึ่งจะเป็นเรื่องภายในองค์กรและเกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายขององค์กร การผลิตสินค้าและบริการที่ทันสมัย การแสวงหากลุ่มลูกค้าและตลาด การพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการ และการแสวงหาประโยชน์จากสถานการณ์ทางการตลาด ลักษณะที่สองเป็นการมองยุทธศาสตร์ในแง่ของการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ที่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สำหรับนักคิดที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่มนักธุรกิจชั้นนำของสหรัฐอเมริกาว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์ก็คือ พอร์เตอร์ (Porter) พอร์เตอร์มองว่ายุทธศาสตร์เป็นเรื่องของความได้เปรียบเชิงแข่งขันที่จำเป็นต้องคำนึงถึงจำนวนของกลุ่มแข่งทางการค้าในตลาด การเกิดขึ้นของกลุ่มรายใหม่ การเกิดขึ้นของสินค้าหรือบริการทดแทนอำนาจการต่อรองของผู้จัดส่ง (Suppliers) และลูกค้า นอกจากนี้การได้เปรียบในเชิงแข่งขันจะเกิดขึ้นได้ใน 2 กรณี คือ การมีต้นทุนต่ำ (Low Cost) และการมีความแตกต่าง (Differentiation) ในสินค้าหรือบริการ

นักวิชาการไทยที่นำยุทธศาสตร์ในความหมายนี้มาใช้ เช่น

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2553 : 10) ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ว่า หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ลุ่มลึกหรือแยกย่อย เพื่อกำหนดทิศทาง แนวทาง แผนงาน กระบวนการในการดำเนินงาน การควบคุมตรวจสอบและเป้าหมายที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะของหน่วยงาน

งามตา สุขประเสริฐ (2545: 19) ได้ให้ความหมายการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ว่าเป็นกระบวนการในการบริหารเพื่อให้บรรลุภารกิจขององค์กร อยู่บนแนวคิดที่ว่าองค์กรของเรา

ไม่ได้อยู่เป็นเอกเทศโดยตัวของเราเอง แต่อยู่ภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งสภาพแวดล้อมที่มากกระทบกับองค์กรนั้นบางครั้งก็เป็นโอกาส บางครั้งก็เป็นภัยคุกคาม นอกจากนี้ องค์กรเองก็ต้องกำหนดจุดยืนขององค์กรด้วยเพื่อวางยุทธศาสตร์ให้ชัดเจนมากขึ้น

5. ยุทธศาสตร์ในความหมายที่เป็นภาพในอนาคต (Strategy as Perspective) ฐานคิด
เชิงยุทธศาสตร์ในความหมายนี้มีที่มาจาก 2 ฐานคิด ดังนี้คือ (Henry Mintzberg and et al., 1987 : 16) ฐานคิดเชิงยุทธศาสตร์ในความหมายนี้มองว่ายุทธศาสตร์เป็นเรื่องของมโนทัศน์ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมที่มีอยู่ในใจของกลุ่มที่เกี่ยวข้องขององค์กร ดังนั้นเราจึงพบว่าไม่มีใครเลยที่จะสามารถมองเห็นหรือสัมผัสยุทธศาสตร์ที่เป็นวัตถุได้ ฐานคิดเชิงยุทธศาสตร์อีกประการหนึ่งของยุทธศาสตร์ในความหมายนี้ก็คือ ภาพในอนาคตเป็นสิ่งที่คนมีร่วมกัน ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคล ตัวอย่างของภาพในอนาคตที่คนมีร่วมกัน เช่น โลภทัศน์ วัฒนธรรม อุดมการณ์หรือกระบวนทัศน์ เป็นต้น ดังนั้นองค์กรที่ใช้ยุทธศาสตร์จึงเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกัน (Collective Action) ภายใต้พันธกิจ (Mission) เดียวกัน จากฐานคิดเชิงยุทธศาสตร์ทั้งสองเราจึงสามารถนิยามยุทธศาสตร์ในความหมายนี้ได้ว่าเป็นภาพในอนาคตที่เน้นความสนใจ

การทบทวนและการทำกิจกรรมของคนที่มีร่วมกันในองค์กร การกำหนดยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นภาพในอนาคต หมายถึงการกำหนดแนวคิดหรือค่านิยมร่วมขององค์กร เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้ต้องสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม วัฒนธรรม หรืออุดมการณ์ขององค์กรเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ ซึ่งจะส่งผลในการช่วยขับเคลื่อนภารกิจขององค์กร ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้จึงไม่ใช่เพียงแค่การเอาชนะคู่แข่งคู่ต่อสู้เท่านั้น แต่ยุทธศาสตร์ยังเป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์กรผ่านการรับรู้ร่วมกันของสมาชิกในองค์กรอีกด้วย ยุทธศาสตร์ในความหมายนี้จึงเป็นเหมือนดังเช่น Tregoe and Zimmerman ได้นิยามยุทธศาสตร์ว่า เป็นการมุ่งสู่วิสัยทัศน์ (Strategy as Vision Directed)

นักวิชาการที่นำยุทธศาสตร์ในความหมายนี้มาใช้ เช่น

สมยศ นาวิการ (2545 : 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ว่า คือ กระบวนการของการกำหนดทิศทางระยะยาว การกำหนดกลยุทธ์ การดำเนินกลยุทธ์และการประเมินกลยุทธ์ขององค์กร

เสน่ห์ จุย์โต (2548 : 96) กล่าวว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การบริหารหรือการจัดการองค์การในลักษณะที่มีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและองค์การ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยทั้งนี้จะเป็นการดำเนินการหรือดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับโอกาสที่เปิดกว้างจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และสอดคล้องกับจุดแข็ง/จุดอ่อนขององค์กร การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นการบริหารอย่างมีระบบ เป็นการบริหาร

ที่จะต้องอาศัยวิสัยทัศน์ (Vision) ของผู้นำองค์กร เป็นการบริหารอย่างมีการวางแผนและเป็นขั้นตอน มีการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์ แนวทางการศึกษาทางด้านยุทธศาสตร์จากพัฒนาการแนวคิดทางยุทธศาสตร์จะพบว่า แนวคิดทางยุทธศาสตร์ถูกนำมาใช้ในทางการทหาร ที่มีเป้าหมายเพื่อการเอาชนะทางการรบเป็นหลัก และพัฒนาเรื่อยมาสู่การนำแนวคิดทางยุทธศาสตร์มาใช้ในการวางแผนของภาครัฐกิจเอกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการเอาชนะคู่แข่งการค้า การศึกษายุทธศาสตร์ที่ผ่านมาพบว่า ยุทธศาสตร์ทางการทหารอาจไม่มีความแพร่หลาย เนื่องจากการศึกษาทางการทหารนั้นเป็นเรื่องที่ไม่นิยมนำออกมาเปิดเผย เพราะจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ดังนั้นทำให้องค์ความรู้ การศึกษาทางด้านยุทธศาสตร์การทหารถูกจำกัดอยู่ในวงการทหารเท่านั้น ขณะที่การศึกษา ยุทธศาสตร์ทางการบริหารมีการศึกษาที่แพร่หลายกว่ายุทธศาสตร์ทางการทหาร เนื่องจากมีมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาที่พยายามศึกษาค้นคว้าพัฒนาการคิดเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้าน ยุทธศาสตร์การบริหารที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจเอกชนต่าง ๆ เพื่อแข่งขันกัน ในทางธุรกิจจึงทำให้เกิดแนวทางการศึกษาที่แพร่หลายมากกว่ายุทธศาสตร์ทางการทหาร

จากแนวทางการศึกษายุทธศาสตร์ทั้งสองแนวคิดดังกล่าว ประกอบด้วยสำนักต่าง ๆ ซึ่งรายละเอียดของแนวทางการศึกษานั้นสามารถอธิบายได้ดังนี้ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552 : 104)

1. แนวการศึกษาในเชิงปทัสฐาน (Prescriptive Approach) การศึกษายุทธศาสตร์ของกลุ่มนี้เป็นรูปแบบการศึกษาที่นิยมกันมากในช่วงทศวรรษที่ 70 และทศวรรษที่ 80 และก็ยังคงนำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาในกลุ่มนี้ประกอบด้วยสำนักคิดย่อย 3 สำนักคิด ดังนี้

1.1 สำนักคิดเรื่องการวางแผน (Planning School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์คือ กระบวนการวางแผนที่เน้นเทคนิค (Formal Planning) นักคิดที่มีอิทธิพลของสำนักวางแผนคือ Igor Ansoff รากฐานของแนวคิดของสำนักวางแผนถูกพัฒนามาจากทฤษฎีระบบ (System Theory) และระบบเครือข่าย (Cybernetics) โดยฐานคิดของสำนักนี้เชื่อว่ายุทธศาสตร์ทำงานเหมือนเครื่องจักร ใช้การวิเคราะห์ในเชิงปริมาณและให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกมากกว่าปัจจัยภายในองค์กร เช่น การให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองต่อตลาด ยุทธศาสตร์เป็นผลผลิตจากกระบวนการจะมีลักษณะที่เป็นทางการที่มีการจัดกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน เครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่นิยมคือรายการและแผนภาพที่ใช้ในการแปลงเป้าหมายไปสู่ตัวชี้วัด มีการประเมินความร่วมมือการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ แนวคิดนี้นักวางแผนจะมีบทบาทสูงในการกำหนดยุทธศาสตร์ สำนักคิดนี้จะให้ความสำคัญของสถานะแวดล้อมในลักษณะที่เป็นสิ่งที่คงที่และสามารถควบคุมได้

1.2 สำนักคิดเรื่องการออกแบบองค์กร (Design School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์คือกระบวนการของการสร้างแนวคิด (Conception Design) สำหรับนักคิดที่มีอิทธิพลต่อความคิดนี้ก็คือ Kenneth Andrew ยุทธศาสตร์ของสำนักออกแบบให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมาย โดยสร้างความสมดุลระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยมีตัวผู้นำเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ สำนักออกแบบมีความเห็นว่าผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความตระหนักรู้ แล้วนำไปสู่กระบวนการคิดที่ต้องวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อนภายในองค์กรการวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ที่เกิดจากภายนอกองค์กรหรือที่รู้จักกันในนาม SWOT เป็นกรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์สำนักคิดนี้ได้เสนอประเด็นที่สำคัญไว้ 3 ประการ ด้วยกันคือ

1.2.1 โครงสร้างขององค์กรควรเกิดจากยุทธศาสตร์ กล่าวคือ ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์เสียก่อน จากนั้นจึงกำหนดโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่มี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงาน

1.2.2 องค์กรขนาดใหญ่ต้องสร้างการแข่งขันขึ้นภายในองค์กร หากองค์กรขาดการแข่งขันจะทำให้องค์กรเกิดความเฉื่อยชา การแข่งขันจะนำไปสู่การมีประสิทธิภาพ

1.2.3 องค์กรต้องควบคุมระบบการจัดการภายในองค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด ไม่ควรปล่อยให้องค์กรต้องเดินไปตามกลไกตลาด เพราะจะทำให้เราไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ตามที่องค์กรต้องการ

2. แนวการศึกษาเรื่องการวางตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ (Positioning School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการวิเคราะห์จุดเด่น (Positioning Analysis) สำนักคิดนี้มีที่มาพื้นฐานแนวคิดจากเศรษฐศาสตร์ โดยมุ่งเน้นการวางตำแหน่งที่ดีที่สุดขององค์กรท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้สำนักคิดนี้ให้ความสำคัญของเนื้อหาของยุทธศาสตร์มากกว่ากระบวนการ และจะทำการวิเคราะห์เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ทั่วไป (Generic Strategy) ที่มีความชัดเจนและผู้มีบทบาทหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์ได้แก่ นักวิเคราะห์ (ไพบูลย์ โพธิ์สุวรรณ, 2551 : 20)

3. แนวการศึกษาวิเคราะห์เชิงอธิบาย (Descriptive Approach) การศึกษายุทธศาสตร์ของกลุ่มนี้เป็นรูปแบบการศึกษาที่ประกอบด้วยสำนักคิดย่อย 7 สำนักคิด ดังนี้ (Henry Mintzberg and et al., 1998 : 47 -49)

3.1 สำนักคิดที่เน้นศึกษานวัตกรรมขององค์กร (Entrepreneurial School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Vision) แนวคิดนี้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการของยุทธศาสตร์ที่มาจากผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ตลอดทั้งนวัตกรรม โดยเห็นว่าสถานะแวดล้อมของการบริหารสามารถจัดการได้และยุทธศาสตร์จะมีลักษณะที่จะต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิสัยทัศน์

3.2 สำนักคิดที่เน้นการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ (Cognitive School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์ คือกระบวนการรับรู้ทางความคิด (Mental/Cognitive) เป็นสำนักคิดที่มีรากฐานความคิดมาจากสาขาจิตวิทยาที่มีความเชื่อว่ามนุษย์ใช้เหตุผลที่มีสถานการณ์จำกัด (Bounded Rationality) ในการกำหนดยุทธศาสตร์ จึงให้ความสำคัญทางจิตใจ (Mental) ของมนุษย์เป็นหลัก และเห็นว่าการให้เหตุผลเป็นระบบการทำงานของสมองที่จะต้องทำการวางกรอบความคิดจากข้อมูลที่มามากมายจากสภาวะแวดล้อม

3.3 สำนักคิดที่เน้นการเรียนรู้ (Learning School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ (Emergent Learning) มีรากฐานความคิดจากสาขาจิตวิทยา โดยเน้นการก่อตัวของยุทธศาสตร์ที่เกิดจากสิ่งที่ไม่คาดฝันและเรียนรู้ร่วมกันตลอดทั้งการสั่งสมประสบการณ์ของคนในองค์กรที่มีความต่อเนื่อง มิใช่การเรียนรู้ที่เป็นลักษณะเส้นตรง แต่มาโดยไร้ทิศทางที่แน่นอน ดังนั้นสภาวะแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ยากแก่การทำความเข้าใจ แนวความคิดของสำนักคิดนี้จึงเห็นว่าการกำหนดยุทธศาสตร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการวางแผน ซึ่งเน้นความแน่นอนมากนัก และยุทธศาสตร์จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้

3.4 สำนักคิดว่าด้วยเรื่องอำนาจภายในองค์กร (Political School) สำนักคิดนี้มองการสร้างยุทธศาสตร์ คือกระบวนการต่อรองอำนาจ (Power Negotiation) สำนักคิดนี้เกิดจากแนวความคิดที่ก่อตัวจากความขัดแย้งและการใช้อำนาจ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของสาขารัฐศาสตร์ สำนักคิดนี้เรียกอีกอย่างว่า สำนักคิดการเมือง (Political School) สำนักคิดนี้เชื่อว่าการก่อตัวของยุทธศาสตร์เกิดจากการเจรจาต่อรองหรือความร่วมมือในการยึดตำแหน่งที่สำคัญที่สามารถเป็นผู้กำหนดคติกภายในองค์กร จะถูกมองรวมเป็นหน่วยเดียวภายใต้ศูนย์อำนาจที่รวมศูนย์และการรักษาไว้ ซึ่งอำนาจเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการกำหนดยุทธศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อที่จะคงไว้ซึ่งความเป็นผู้กำหนดคติก (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552 : 104)

3.5 สำนักคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร (Cultural School) สำนักคิดนี้มองยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการสะสมทางวัฒนธรรม (Collective Cultural) สำนักคิดนี้เป็นสำนักคิดที่มีรากฐานความคิดจากมานุษยวิทยา (Anthropology) จะเน้นการก่อตัวของยุทธศาสตร์ที่เกิดจากกระบวนการของความร่วมมือที่จะสร้างมุมมองร่วมขององค์กร (Collective Perspective) เพื่อให้เกิดอุดมการณ์และค่านิยมร่วมกันโดยมีความเชื่อว่าการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ขององค์กรจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อยุทธศาสตร์และวิธีการดำเนินงานที่ได้กำหนดขึ้นได้กลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กร (ไพบุลย์ โพธิ์สุวรรณ, 2551 : 21)

3.6 สำนักคิดที่เน้นสภาพแวดล้อมขององค์กร (Environmental School) สำนักคิดนี้มองยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการปรับตัวทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Reaction) สำนักคิดนี้

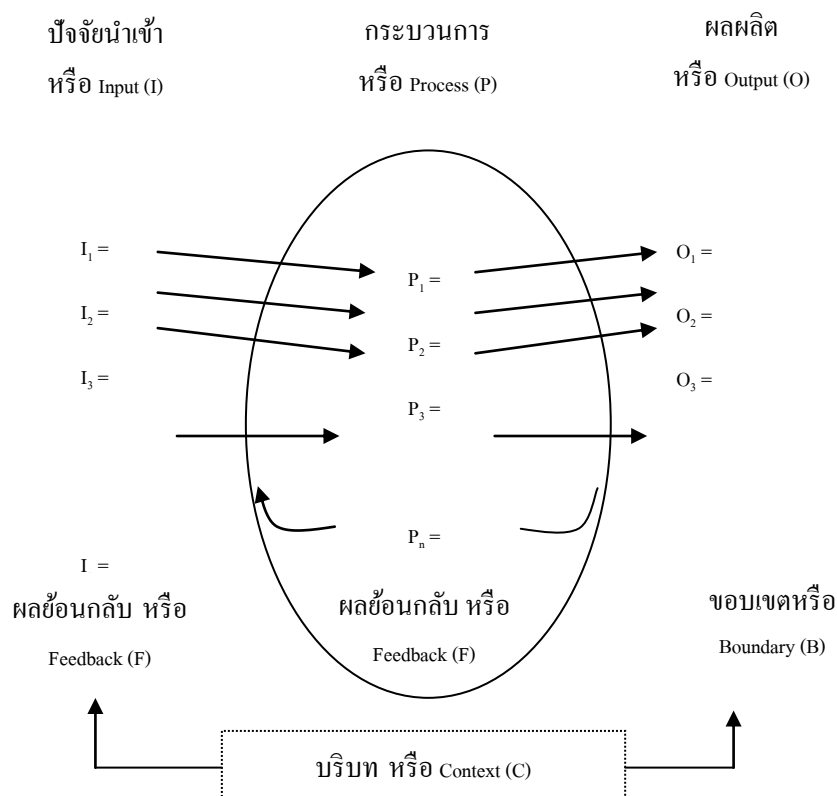
มีฐานคิดบนความเชื่อว่าการก่อตัวของยุทธศาสตร์มีลักษณะเป็นเชิงความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม ดังนั้นในสำนักคิดนี้จึงให้ความสำคัญต่อสภาวะแวดล้อมว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ ส่วนความเป็นผู้นำขององค์กรนั้นไม่มีบทบาทที่สำคัญ ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์จึงไม่มีความแน่นอนและไม่มีทางเดียวที่สุด (One Best Way) เพราะไม่สามารถควบคุมหรือมีวิธีการในการหยุดยั้งสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ (Henry Mintzberg and et al, 1998 : 48-49)

3.7 สำนักคิดที่เน้นการเปลี่ยนรูปองค์กร (Configuration School) สำนักคิดนี้มองยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบ (Transformation) สำนักคิดนี้มีฐานคิดที่ว่า หากองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะตัว มีภาวะที่ถูกรบกวน ก็จะมีการกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อเปลี่ยนรูปไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง และองค์กรจะคงรูปอยู่ในลักษณะที่เปลี่ยนรูปได้ในระยะหนึ่ง แต่เมื่อมีภาวะที่ถูกรบกวนก็จะมีการเปลี่ยนรูปไปอีกไม่มีที่สิ้นสุด การกำหนดยุทธศาสตร์ในรูปแบบนี้จะเน้นเรื่องการคงไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะตัวขององค์กรให้ได้ และเน้นเรื่องการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ หากมีภาวะรบกวน สำนักคิดนี้เป็นการผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ ของการก่อตัวของยุทธศาสตร์ สองกลุ่มแรกดังกล่าวข้างต้น มาใช้เป็นกรณีเพื่อให้เกิดกระบวนการที่เหมาะสมกับกรณีเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ไพบุลย์ โพธิ์สุวรรณ, 2551 : 22)

ตัวแบบทางความคิดของสาขายุทธศาสตร์การพัฒนา

ทฤษฎีระบบกับการวิจัย

เจเลียว บุรีภักดี (2550 : 12-27) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ (Systems Theory) ไว้ว่า แต่ละสิ่งที่มีอยู่ในเอกภพ (The Universe) ไม่ว่าสิ่งเล็กหรือสิ่งใหญ่เพียงใดล้วนเป็นหนึ่งหน่วยระบบมีคุณสมบัติของความเป็นระบบ คือ เป็นหน่วยทำงาน มีผลผลิต มีกระบวนการทำงาน มีปัจจัยเข้ามีขอบเขตเฉพาะหน่วยนั้น เป็นส่วนย่อยของอภิระบบ ประกอบด้วย อนุระบบ ผลผลิตรวมของหน่วยระบบเกิดจากการทำงานประสานกันของอนุระบบในสังกัด ผลผลิตนี้เมื่อเกิดขึ้นจากหน่วยระบบหนึ่งแล้วจะเลื่อนไหลไปเป็นปัจจัยนำเข้าให้แก่หน่วยระบบอื่นที่อยู่ถัดไป และแต่ละสิ่งในเอกภพมีความเป็นระบบในมิติต่าง ๆ กันในเวลาเดียวกัน เขียนเป็นรูปแบบโครงสร้างทางความคิด (Conceptual Framework) ของหนึ่งหน่วยระบบ (A System Unit) ได้ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างทางความคิดที่แสดงคุณสมบัติของหนึ่งหน่วยระบบ
ที่มา : (เจลิยว บุรีภักดี, 2550 : 33-37)

จากภาพที่ 2.3 สามารถอธิบายคุณสมบัติแต่ละประการของหน่วยระบบได้ดังนี้

1. เป็นหน่วยงาน (Being a Working Unit) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยนี้มีได้อยู่หนึ่งแต่เป็นหน่วยงานบางอย่างตามลักษณะงานที่หน่วยระบบนั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ทำงาน
2. มีขอบเขต (Having Boundary) ในที่นี้หมายความว่า มีเส้นเขตแดนล้อมรอบเนื้อที่ของหน่วยนี้ ซึ่งแบ่งแยกออกจากหน่วยอื่น ทำให้หน่วยอื่น ๆ เหล่านั้นมีสภาพเป็นบริบทของหน่วยนี้
3. มีผลผลิต (Having Product) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้ให้ผลผลิตบางอย่างอันเป็นผลมาจากการทำงานของหน่วยระบบ ผลผลิตดังกล่าวอาจเลื่อนไหลไปเป็นปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบอื่นที่เป็นบริบทของหน่วยระบบนี้ต่อไป
4. มีกระบวนการทำงาน (Having Process) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้มีกระบวนการทำงานเป็นแบบแผนชัดเจนและคงที่ให้เวลาหนึ่ง สามารถสังเกตและประเมินได้ กระบวนการทำงาน คือ การที่ปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มาทำปฏิกิริยากัน เกิดเป็นผลผลิตของหน่วยระบบ กระบวนการอาจมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีลักษณะเป็นหน่วยระบบในตัวเอง

5. มีปัจจัยนำเข้า (Having Input) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยนี้ได้รับเอาบางสิ่งบางอย่างเข้ามาในหน่วยระบบ มีกระบวนการและแปลงรูปเป็นผลผลิต ปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ได้มาจากผลผลิตของหน่วยระบบอื่นๆ ซึ่งเป็นบริบทของหน่วยนี้ หน่วยระบบที่เป็นสิ่งมีชีวิตสามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้าได้ หน่วยระบบที่ไม่มีชีวิตไม่สามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้าด้วยตัวเอง กิจกรรมการคัดเลือกปัจจัยนำเข้าหรือการปรับกระบวนการภายในเรียกว่าเป็นการส่งผลย้อนกลับภายใน (Internal Feedback)

6. มีบริบท (Having Context) ในที่นี้หมายความว่า มีหน่วยระบบอื่นๆ จำนวนหนึ่งที่อยู่นอกเส้นเขตแดนของหน่วยนี้ ซึ่งให้ปัจจัยนำเข้าและรับเอาผลผลิตของหน่วยนี้ หน่วยระบบอื่น ๆ เหล่านั้น รวมแล้วเรียกว่าบริบทของหน่วยนี้ การที่ผลผลิตถูกส่งผ่านบริบทแล้วมีผลกระทบไปถึงปัจจัยนำเข้าต่อไปเรียกว่า เป็นการส่งผลย้อนกลับภายนอก (External Feedback)

7. มีผลย้อนกลับ (Having Feedback) ในที่นี้หมายความว่า การที่ผลผลิตตามขั้นตอนต่าง ๆ จากการทำงานของหน่วยระบบถูกส่งให้มีผลกระทบไปถึงขั้นก่อนหน้านั้น

8. ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยระบบ จำนวนหนึ่ง (Being Composed of a Number of Subsystem Units) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เมื่อนำมาวิเคราะห์แยกแยะหาส่วนประกอบจะพบว่าประกอบด้วยหน่วยย่อยๆ จำนวนหนึ่ง ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าแต่ละรายการ กระบวนการและผลผลิตแต่ละรายการ ล้วนมีคุณสมบัติเป็นหน่วยระบบในตัวเองทั้งสิ้น

9. เป็นหน่วยย่อยระบบหนึ่งของหน่วยอภิระบบหนึ่ง (Being a Subsystem Unit of a Supra System Unit) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เป็นส่วนย่อยของหน่วยอภิระบบอีกหน่วยหนึ่งซึ่งขนาดใหญ่กว่าและประกอบด้วยหน่วยย่อยระบบอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง ทำงานประสานกันเพื่อผลผลิตของแต่ละหน่วยย่อยระบบรวมกันส่งผลให้เป็นผลรวมของหน่วยอภิระบบ

10. มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดบนมิติเวลา (Having Starting Point and Ending Point on Time Dimension) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เกิดขึ้น ณ เวลาหนึ่งเวลาใดแล้วดำเนินไประยะเวลาหนึ่ง จึงสิ้นสุดความเป็นหน่วยระบบ

11. มีที่มา ที่อยู่ และที่ไป (Having Past Condition, Present Condition, and Future Condition) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบแต่ละหน่วยย่อมก่อกำเนิดมาจากเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่งก่อนหน้านี้นี้และมาปรากฏดังในสภาพปัจจุบัน แล้วก็จะถึงเวลาในอนาคตที่เป็นผู้สภาพอื่น ซึ่งล้วนมาจากการกระทำของเหตุปัจจัยที่เป็นธรรมชาติ หรือเป็นการกระทำของมนุษย์ หรือทั้งสองประการผสมกัน

ขอบเขตการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนา (Development Strategy) หมายถึง แผนการอันชาญฉลาดสำหรับใช้ทำงานพัฒนาเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่มีความยากเป็นพิเศษ ซึ่งไม่อาจทำให้บรรลุได้ด้วยวิธีปกติธรรมดาที่รู้จักโดยทั่วไป เป็นแผนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชา ทฤษฎี แนวความคิด และข้อมูลสภาพจริงที่ถูกต้องเหมาะสมกับเรื่องที่จะทำการพัฒนาในครั้งนั้น แผนการดังกล่าวย่อมประกอบด้วย

1. เป้าหมายปลายทางที่ดี คือ เน้นเป้าหมายของยุทธศาสตร์ซึ่งตรงต่อการแก้ปัญหาเป้าหมายและไม่ก่อผลเสียหายข้างเคียง

1.1 วิธีการที่ดี คือ เหมาะสมกับเป้าหมายที่วางไว้ และทรัพยากรที่จัดมาให้

1.2 ระบบทำงานที่ดี คือ มีปัจจัยนำเข้า มีกระบวนการ และมีผลผลิตที่พอดีกับบริบท และเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ

คำว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการหรือวิธีการอันชาญฉลาดเพื่อบรรลุจุดหมายอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเน้นเป้าหมายที่มีความยากพิเศษ ไม่บรรลุได้โดยวิธีธรรมดาที่คนทั่วไปรู้อยู่แล้ว แผนการหรือวิธีดังกล่าวต้องประกอบขึ้นจากข้อหลักวิชาย่อย ๆ หรือศาสตร์ย่อย ๆ และเมื่อนำเอาศาสตร์ย่อย ๆ เหล่านั้นมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นแผนการ ซึ่งถือว่าเป็นศาสตร์อีกข้อหนึ่ง เพราะสามารถนำไปผ่านการตรวจสอบโดยกระบวนการวิทยาศาสตร์ เพื่อยืนยันว่าเป็นแผนการที่ใช้ปฏิบัติการเพื่อบรรลุจุดหมายของงานได้จริง

คำว่า การพัฒนา หมายถึง สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเกิดขึ้นจริงซึ่งเราสามารถสังเกตได้ 3 อย่าง คือ 1) การทำให้เจริญ ใช้กับกรณีที่มีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กระทำและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ได้รับกระทำ 2) การเจริญขึ้นเองใช้กับกรณีที่มีเพียงฝ่ายเดียวซึ่งเจริญขึ้นเองหรือกระทำตนเองให้เจริญขึ้น 3) ความเจริญ หมายถึง ผลลัพธ์ คือ ภาวะที่มีความเจริญแล้วของสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกิดจากการกระทำของฝ่ายอื่นที่ได้กระทำต่อสิ่งต่อไปนี้ หรือเกิดการที่สิ่งนี้เจริญขึ้นเอง

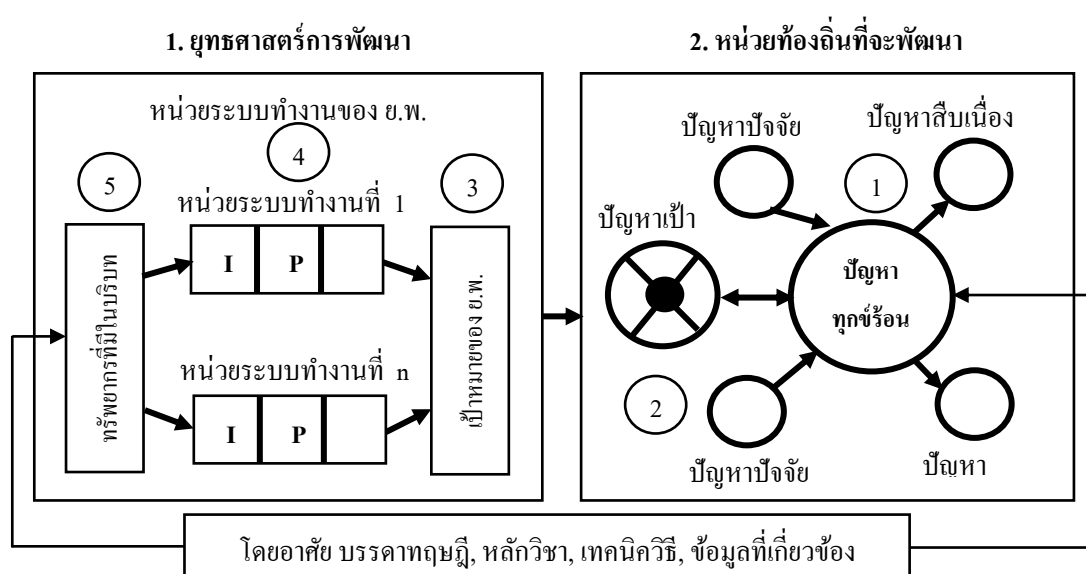
จุดมุ่งหมายของการพัฒนาในทุก ๆ กรณี สามารถจำแนกเนื้องานเป็นทิศทางใหญ่ ๆ ได้ 3 ทิศทาง คือ 1) การแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหา 2) การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไป 3) การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์

คำว่า “การวิจัย” มาจากคำภาษาอังกฤษ “Re-search” ซึ่งแปลตรงตัวว่า เป็นการค้นอีกครั้งหรือตรวจอีกครั้ง หมายความว่า จะต้องมีการค้นครั้งแรกมาก่อนจนได้สิ่งที่เรียกว่า “สมมติฐาน” ซึ่งจะต้องมีคุณค่าในตัวของมันเอง สมควรนำไปทดสอบหรือตรวจค้นอีกครั้งเพื่อให้แน่ใจ

ดังนั้นคำว่า “การวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา” จึงหมายถึง การนำเอายุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้มาจากการค้นหาค้นครั้งแรกและมีคุณค่าแก่การตรวจสอบอีกครั้ง นำไปตรวจสอบ

อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ใช้ได้จริง วิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบหรือพิสูจน์สมมติฐาน ควรต้องเป็นวิธีการวิจัยตามแผนแบบการทดลอง (Experimental Designs) แบบหนึ่งแบบใดในจำนวน 12 แบบ ซึ่งอยู่ในหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนา

ขอบเขตของการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาสามารถแสดงได้โดยอิงตัวแบบทางความคิดเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยอาศัยบรรดาทฤษฎี หลักวิชา เทคนิควิธีข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาประกอบเป็นโครงสร้างเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 โครงสร้างทางความคิดเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนา

ที่มา : (เฉลิมว บุรีภักดี, 2550 : 4)

จากภาพที่ 2.4 แสดงให้เห็นว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาแต่ละข้อหรือแต่ละเรื่องก็คือหน่วยระบบทำงานซึ่งต้องใช้ทรัพยากรมาเป็นปัจจัยนำเข้า มีกระบวนการเปลี่ยนปัจจัยนำเข้านั้น ๆ เป็นผลผลิต และอาจมีหน่วยระบบทำงานย่อย ๆ ตั้งแต่ 1 หน่วย ถึง n หน่วย ก่อให้เกิดเป้าหมายเดียวกันของยุทธศาสตร์ เป้าหมายนี้เล็งไปสู่การแก้ปัญหาป้างัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการพัฒนา ปัญหาป้างัยสำหรับการพัฒนาแต่ละครั้งนักพัฒนาเป็นผู้เลือกเองจากการวิเคราะห์ปัญหาของหน่วยท้องถิ่นที่จะพัฒนา บรรดาทฤษฎี หลักวิชา เทคนิควิธี ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จะช่วยในการวิเคราะห์หรือสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนา

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์

การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์เป็นการวิเคราะห์สาระของยุทธศาสตร์ ได้แก่ พันธกิจ จุดหมาย วัตถุประสงค์ นโยบายและกลวิธีหรือมาตรการต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีการประเมินสถานภาพขององค์กร โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ดังนี้

การวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis)

อัลเบิร์ต ฮัมฟรีย์ (Albert Humphrey) เป็นผู้คิดค้นทฤษฎีการวิเคราะห์สวอต ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กรในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งที่มีอาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต ดังนั้นการวิเคราะห์สวอตจึงเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situation Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รูปเรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รูปเขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่าง ๆ ที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กรระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป โดยวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กรนั้น ๆ ใน 4 องค์ประกอบ ดังภาพที่ 2.5 คือ

1. จุดแข็ง (Strength : S) เป็นปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเอง ว่าปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสำเร็จขององค์กรตนในมิติต่างๆ เช่น ท่าเลที่ตั้ง สถานการณ์ทางการเงินการคลัง ความสามารถของบุคลากร ความเป็นทีม คุณภาพบริการ ประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ โดยประเมินจากระดับสูงไปหาระดับต่ำ แต่จุดแข็งในบางประเด็นก็อาจจะไม่ใช่ความสำคัญต่อความสำเร็จก็ได้

2. จุดอ่อน (Weakness : W) เป็นปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั้น ๆ เองว่าปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร เช่น ระเบียบกฎเกณฑ์ ขั้นตอนภายในที่ยุ่งยากซับซ้อน ระบบการตรวจสอบภายใน ความมุ่งมั่นของทีมงานใหม่ คนในทีมงานมาจากหลากหลายแหล่ง ฯลฯ เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความล้มเหลวขององค์กรในมิติต่างๆ เช่นเดียวกับการประเมินจุดแข็ง โดยมีการประเมินจากระดับสูง (เป็นจุดอ่อนมาก) ไปหาระดับต่ำ (ไม่ค่อยเป็นจุดอ่อน)

3. โอกาส (Opportunity : O) เป็นปัจจัยภายนอกองค์กร เช่น น้ำมันมีราคาแพง ในขณะที่หน่วยงานของเราไม่ได้ใช้น้ำมันมากนักในการผลิตสินค้า/บริการ หรือการมีเครือข่ายองค์กรต้นแบบที่เข้มแข็งอยู่ไม่ไกลจากหน่วยงานทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง เป็นต้น ทั้งนี้องค์กรควรจะได้พิจารณาโอกาสสำคัญในเรื่องที่น่าประทับใจ และโอกาสของการประสบความสำเร็จขององค์กรหรือหน่วยงานเป็นสำคัญ

4. อุปสรรค (Threat : T) หมายถึง เป็นปัจจัยภายนอกองค์กรที่จะคอยขัดขวางการพัฒนาขององค์กร เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ที่กำลังเกิดขึ้น เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ทั้งนี้ควรพิจารณาอุปสรรคในด้านของความรุนแรงและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นโดยตรงกับองค์กรนั้น ๆ ด้วย

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการวิเคราะห์สวอต

การวิเคราะห์สวอตจะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้างด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูลในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะถูกสร้างขึ้นมาบนจุดแข็งขององค์กร และแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้มน้อยที่สุดได้ ภายใต้การวิเคราะห์ สวอตนั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร จะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการ ประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือระบบข้อมูลเพื่อการบริหาร ที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงาน และทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุ การจัดการ) รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ด้วย

2. การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก องค์กรสามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อม ทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตราผู้หนังสือของประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึงกรรมวิธีใหม่ ๆ และพัฒนาการทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ

3. ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมิน สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้ว ให้นำจุดแข็งและจุดอ่อนจากภายในมา เปรียบเทียบกับโอกาสและอุปสรรคจากภายนอก เพื่อคว่าองค์กรกำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใดและ ภายใต สถานการณ์เช่นนั้น องค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไปในการวิเคราะห์สวอตดังกล่าวนี้ องค์กรจะอยู่ใน สถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังนี้ (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2551 : 22-23)

3.1 สถานการณ์ที่ 1 : จุดแข็ง-โอกาส เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างจะมีหลายอย่าง ดังนั้นผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive - Strategy) เพื่อชิงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดมาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

3.2 สถานการณ์ที่ 2 : จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้นทางเลือกที่ดีที่สุดคือกลยุทธ์การตั้งรับหรือป้องกันตัว (Defensive Strategy) เพื่อพยายามลด หรือหลบหลีกภัย อุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิด ความสูญเสียที่น้อยที่สุด

3.3 สถานการณ์ที่ 3 : จุดอ่อน-โอกาส สถานการณ์องค์กรมีโอกาเป็นข้อ ได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลาย ประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อน อยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้นทางออกคือกลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround-oriented Strategy) เพื่อจัด หรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดให้

3.4 สถานการณ์ที่ 4 : จุดแข็ง-อุปสรรค สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อม ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้น แทนที่จะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัวหรือ ขยายขอบข่ายกิจการ (Diversification Strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาส ในระยะยาวด้านอื่น ๆ แทน

การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกโดยใช้แมทริกซ์ทาวส์ (TOWS Matrix)

เมื่อทำการวิเคราะห์แล้วได้รายการหัวข้อสวอตออกมา ให้จัดประเภทว่าเป็น SO, ST, WO, WT อย่างละกี่รายการ และจัดลำดับความสำคัญว่าควรปรับปรุงแก้ไขรายการใดก่อน กลยุทธ์ ที่คิดขึ้นมาแต่ละข้อสามารถเชื่อมและเสริมกันได้ เช่น กลยุทธ์ในช่อง WT สามารถแปลงให้เป็น โอกาสทางธุรกิจและนำไปเชื่อมและสร้างกลยุทธ์ในช่อง SO ได้ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อเอามาจับคู่กันแล้ว ก็จะเข้าใจองค์กรและปัญหาที่เกิดขึ้น มองภาพรวมออกและสามารถวางกลยุทธ์ขององค์กร

ได้อย่างถูกต้องและถูกทิศทาง และที่สำคัญควรเขียนรายการสวอตออกมาให้น้อยที่สุด โดยควรเขียนออกมาไม่เกินสามรายการต่อหนึ่งตัว หรือทั้งหมดควรรวมกันไม่เกิน 12 รายการ โดยเอาสิ่งที่สำคัญต่อองค์กรมากที่สุดขึ้นมา ไม่เช่นนั้นเวลาทำรายการของกลยุทธ์ออกมาจะมากเกินไป และเมื่อนำไปปฏิบัติจะเยอะและทำได้ยาก โดยนำมาจัดเรียงตามลำดับความสำคัญไว้ในตารางดังภาพที่ 2.6

สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก	S-Strengths (จุดแข็ง)	W-Weaknesses (จุดอ่อน)
	O-Opportunities (โอกาส)	WO-Strategies (กลยุทธ์เชิงแก้ไข)
T-Threats (อุปสรรค)	ST-Strategies (กลยุทธ์เชิงป้องกัน)	WT-Strategies (กลยุทธ์เชิงรับ)

ภาพที่ 2.5 การจับคู่จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

การจับคู่จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

- **กลยุทธ์เชิงรุก : SO-Strategies** เป็นการจับคู่ระหว่างจุดแข็งกับโอกาส ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงบวกทั้งคู่ องค์กรควรจะใช้จุดแข็งและโอกาสร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน
- **กลยุทธ์เชิงป้องกัน : ST-Strategies** เป็นการจับคู่ระหว่างจุดแข็งกับอุปสรรค ซึ่งมีจุดแข็ง (S) เป็นปัจจัยเชิงบวก และมีอุปสรรค (T) เป็นปัจจัยเชิงลบ องค์กรต้องนำปัจจัยเชิงบวกไปจัดการกับปัจจัยเชิงลบ คือ นำจุดแข็งมาใช้เพื่อป้องกันหรือหลีกเลี่ยงอุปสรรค
- **กลยุทธ์เชิงแก้ไข : WO-Strategies** เป็นการจับคู่ระหว่างจุดอ่อนกับโอกาส ซึ่งมีจุดอ่อน (W) เป็นปัจจัยเชิงลบ แต่มีโอกาส (O) เป็นปัจจัยเชิงบวก องค์กรต้องนำปัจจัยเชิงบวกไปจัดการกับปัจจัยเชิงลบ คือ นำโอกาสมากำจัดจุดอ่อน หรือนำโอกาสมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร

- **กลยุทธ์เชิงรับ : WT-Strategies** เป็นการจับคู่ระหว่างจุดอ่อน (W) กับอุปสรรค (T) ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงลบทั้งคู่ องค์กรต้องคิดกลยุทธ์ที่กระทำแล้วสามารถกำจัดจุดอ่อนได้และสามารถป้องกันอุปสรรคได้ด้วยในคราวเดียวกัน

แนวคิดตามแบบจำลองเซเวนเอส (7'S)

กรอบแนวคิดของแมคคินซี (McKinsey's 7S Framework) ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 โดย ทอม ปีเตอร์ (Tom Peter) และ โรเบิร์ต วอเตอร์แมน (Robert Waterman) สองที่ปรึกษาแห่งบริษัทที่ปรึกษาแมคคินซี แนวคิดนี้มีหลักการพื้นฐานว่าประสิทธิภาพขององค์กรธุรกิจจะเกิดจากความสัมพันธ์ภายในองค์กรของปัจจัยต่าง ๆ 7 ประการ การที่องค์กรใด ๆ ก็ตามจะสามารถสร้างความสำเร็จและไปสู่ความสำเร็จได้ ปัจจัยทั้ง 7 ประการนี้จะต้องมีความสอดคล้องกัน แนวคิดของแมคคินซีนีนี้แม้จะได้รับการพัฒนามาเกือบ 30 ปีแล้ว แต่ยังคงเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและมีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในภาวะการณ์ใด ๆ ที่จะได้ประโยชน์จากการอาศัยหลักการของความสอดคล้องภายในองค์กร เช่น การพัฒนาหรือปรับปรุงผลการปฏิบัติงานขององค์กร การตรวจสอบผลลัพธ์ที่ควรจะเป็นของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตขององค์กร การสร้างความสอดคล้องของหน่วยงานต่าง ๆ และกระบวนการต่าง ๆ ในขณะที่มีการควบรวมบริษัทหรือควบรวมองค์กร ใช้ในการวิเคราะห์ช่องว่างทางศักยภาพขององค์กรในการนำกลยุทธ์เข้ามาใช้ ช่วยให้ผู้บริหารสามารถปิดช่องว่างต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรมีความพร้อมในการนำกลยุทธ์ที่ถูก กำหนดขึ้นมาใหม่ไปสู่การปฏิบัติ

แนวคิดของแมคคินซี ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ 7 ปัจจัยที่มีอักษรตัว “S” เป็นคำนำหน้า ปัจจัยทั้งเจ็ดสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ปัจจัยด้านแข็ง (Hard Elements) ได้แก่ กลยุทธ์ (Strategy) โครงสร้างองค์กร (Structure) และ ระบบ (System) และปัจจัยด้านอ่อน (Soft Elements) ได้แก่ ค่านิยม (Share Values) ทักษะ (Skill) รูปแบบ (Style) และ บุคลากร (Staff) ปัจจัยด้านแข็งเป็นปัจจัยที่สามารถระบุหรือบ่งชี้ได้ง่าย รวมทั้งการจัดการต่อปัจจัยเหล่านี้สามารถดำเนินการได้โดยตรงไม่ว่าจะเป็นการกำหนดกลยุทธ์ การกำหนดโครงสร้างองค์กรจากการทำผังองค์กร (Organization Chart) และการกำหนดสายการบังคับบัญชา รวมทั้งการกำหนดกระบวนการทำงานของระบบต่าง ๆ ภายในองค์กร สำหรับปัจจัยด้านอ่อนจะเป็นสิ่งที่อธิบายได้ยากกว่า จำต้องได้น้อยกว่าปัจจัยด้านแข็งและจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมองค์กรมากกว่า อย่างไรก็ตามในการพัฒนาองค์กรไปสู่ความสำเร็จปัจจัยด้านแข็งและปัจจัยด้านอ่อนนี้จะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ปัจจัยทั้งเจ็ดตามแนวคิดของแมคคินซีจะเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบซึ่งกันและกัน ทุกปัจจัย เมื่อปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจะมีผลกระทบต่อปัจจัยที่เหลือที่จะต้อง

การเปลี่ยนแปลงให้มีความ สอดคล้องซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้ง 7 ของแมคคินซี จะประกอบเป็นโครงร่าง (McKinsey's 7S Framework) ดังภาพที่ 2.7 ซึ่งได้แก่

1. กลยุทธ์ (Strategy) เป็นการวางแผนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความคงคักยภาพ ในการสร้างความสามารถทางการแข่งขันที่เหนือกว่าคู่แข่ง และเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร

2. โครงสร้างองค์กร (Structure) เป็นวิถีทางที่องค์กรดูวางความสัมพันธ์ระหว่าง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในรูปของผังองค์กร (Organization Chart) ขนาดการควบคุม การรวมอำนาจ หรือการกระจายอำนาจของผู้บริหาร รวมทั้งการกำหนดลำดับของการคุมรายงาน ในรูปของสายการบังคับบัญชา (Line of Command)

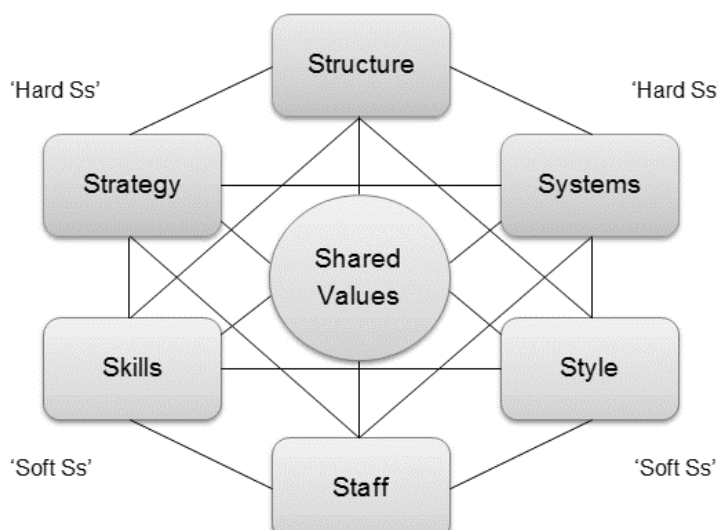
3. ระบบ (System) เป็นกิจกรรมประจำวันและกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน รับผิดชอบในการทำงานให้งานบรรลุความสำเร็จ กระบวนการและลำดับขั้นการปฏิบัติงาน ลำดับ ขั้นการปฏิบัติงานเหล่านี้จะเป็นระบบที่ต่อเนื่อง สอดคล้องประสานกันทุกระดับ เช่น ระบบ การจัดซื้อ ระบบบัญชี ระบบบริการ ระบบสารสนเทศ ระบบการเงิน ระบบงบประมาณ ระบบ การควบคุม ระบบการบริหารความเสี่ยง เป็นต้น

4. รูปแบบ (Style) เป็นรูปแบบการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นลักษณะที่เฉพาะในแต่ละ องค์กร และมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมขององค์กร เป็นรูปแบบของภาวะผู้นำที่คนในองค์กร ยอมรับ รูปแบบวิธีการจัดการเหล่านี้ ได้แก่ การสั่งการ การควบคุม การจูงใจ เป็นต้น รูปแบบเหล่านี้ จะสะท้อนถึงวัฒนธรรมองค์กร

5. บุคลากร (Staff) หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานและความสามารถโดยทั่วไปของ ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องมีการสรรหาบุคลากรให้มีความพอเพียงกับกิจกรรมของ องค์กรทั้งในด้านปริมาณและศักยภาพ

6. ทักษะ (Skill) เป็นทักษะเฉพาะและสมรรถนะของบุคลากรที่ทำงานเพื่อองค์กร เป็นความโดดเด่น เชี่ยวชาญเฉพาะทางที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ รูปแบบ และระบบการทำงาน ขององค์กร

7. ค่านิยมร่วม (Shared Value) เป็นแนวทางที่ทุกคนในองค์กรถือปฏิบัติร่วมกัน ในการทำงาน เพื่อผลักดันองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ค่านิยมร่วมและเป้าหมายเดียวกันขององค์กร จะช่วยให้การทำงานของบุคลากรมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างเป็นทีมเดียวกัน องค์กรใดที่มี ค่านิยมอ่อนบุคลากรจะมุ่งแต่เป้าหมายส่วนตัว ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งในองค์กร และขาดพลัง ในการผลักดันองค์กรให้ไปในทิศทางเดียวกัน

ภาพที่ 2.6 องค์ประกอบของแบบจำลอง 7'S

ที่มา : (<https://www.strategicmanagementinsight.com/tools/mckinsey-7s-model-framework.html>, 2013)

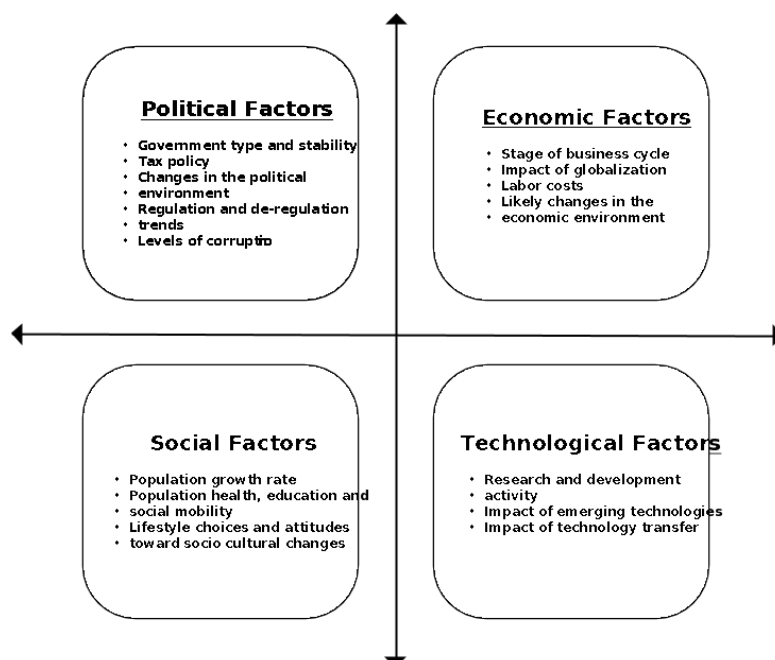
ขั้นตอนการจัดทำเชว่นเอส

1. นำ Strategic Factor ที่คิดไว้ซึ่งจะมีทั้งที่เป็น จุดแข็ง (S) และจุดอ่อน (W) มาเขียนลงในคอลัมน์ (1) ของตาราง IFAS (Internal Factors Analysis Summary)
2. ให้น้ำหนักแต่ละ factor ในคอลัมน์ (2) โดยน้ำหนักสูงสุด คือ 1.00 และต่ำสุดคือ 0.00 ซึ่งน้ำหนักของแต่ละปัจจัยรวมกันต้องเท่ากับ 1.00 (การให้น้ำหนักเป็นดุลยพินิจของผู้บริหาร)
3. การให้คะแนนแต่ละ Factor ในคอลัมน์ (3) นั้น คะแนนสูงสุดคือ 5 และคะแนนต่ำสุดคือ 1 (Likert Scale)
4. ในแต่ละ Factor... ให้น้ำหนักในคอลัมน์ (2) คูณกับคะแนนในคอลัมน์ (3) ซึ่งจะได้ Weighted score ในคอลัมน์ (4)
5. ใช้คอลัมน์ (5) ในกรณีที่ต้องการให้เหตุผลกำกับแต่ละ Factor นั้น
6. รวมคะแนนถ่วงน้ำหนัก หรือ Weighted score ในคอลัมน์ (4) ทั้งหมด คะแนนที่ได้จะบอกให้รู้ว่าองค์กรสามารถตอบสนองต่อ Strategic Factor ที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมภายในได้ดีเพียงใด

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป (PEST Analysis)

สภาพแวดล้อมภายนอกโดยทั่วไปเป็นปัจจัยภายนอกในระดับกว้าง จะไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานขององค์กร แต่สามารถมีอิทธิพลหรือผลกระทบทางอ้อม

ต่อการปฏิบัติการขององค์กร ประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เทคโนโลยี ดังภาพที่ 2.7 ดังนี้

ภาพที่ 2.7 สภาพแวดล้อมภายนอกโดยทั่วไป (PEST Analysis)

ที่มา : (<http://creatly.com/blog/diagrams/swot-analysis-vs-pest-analysis/>, 2012)

รายละเอียดของสภาพแวดล้อมภายนอกโดยทั่วไปสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมาย (Political and Legal Factors)

1.1 ปัจจัยทางการเมือง องค์กรจะต้องติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเพื่อนำมาวิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์ เพราะปัจจัยเหล่านี้ส่วนที่จะส่งผลกระทบต่อองค์กรได้ทั้งทางบวกและทางลบ ขึ้นอยู่กับว่าผลกระทบดังกล่าวเป็นโอกาสหรืออุปสรรคต่อองค์กร เช่น นโยบายและเสถียรภาพของรัฐบาล พัฒนาการทางการเมือง และนโยบายของรัฐที่มีผลต่ออุตสาหกรรม

1.2 ปัจจัยทางกฎหมาย เช่น การแก้ไขกฎหมาย และการปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการปรับเปลี่ยนวิธีการทางการบริหาร ฯลฯ โดยกฎหมายบางอย่างนั้นจะเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกลยุทธ์ขององค์กร แต่กฎหมายบางอย่างก็ขัดต่อการดำเนินกลยุทธ์ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องพิจารณาว่าข้อกฎหมายนั้นจะเอื้อประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อองค์กร

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors)

เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงการจัดสรรทรัพยากรทางการบริหาร และมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินงานทางธุรกิจขององค์กรอย่างสูง เช่น อัตราเงินเฟ้อ

อัตราดอกเบี้ย อัตราภาษี อัตราเงินเฟ้อ และอัตราการว่างงาน ฯลฯ ประเด็นที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์ปัจจัยด้านเศรษฐกิจก็คือการวิเคราะห์เพื่อการพยากรณ์ภาวะเศรษฐกิจในอนาคต เพื่อที่องค์กรจะสามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง

3. ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social-Culture Factors)

เป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับลักษณะทางสังคม มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตประจำวันและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค ผู้บริหารจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยเหล่านี้โดยจะต้องพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนจะต้องพยายามมองหาโอกาสหรืออุปสรรคที่มีต่อการดำเนินงานทางธุรกิจขององค์กร เพื่อนำมาใช้ประกอบในการพิจารณากำหนดกลยุทธ์ได้อย่างเหมาะสม เช่น โครงสร้างทางเพศและอายุ ระดับการศึกษา ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและประเพณี ตลอดจนพฤติกรรมผู้บริโภคอุปโภค ฯลฯ

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factors)

การเข้ามาของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อองค์กรในแง่ของระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน เช่น การผลิตสินค้าหรือการให้บริการ การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน กระบวนการผลิต การผลิตคิดค้นทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ เครื่องจักรกลทางอุตสาหกรรม เครื่องจักรสมองกล และเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) หรือที่เรียกว่า SWOT Analysis โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในตามกรอบทฤษฎี 7'S ของ McKinsey สภาพแวดล้อมภายนอกตามกรอบทฤษฎี PEST Analysis และจับคู่รายการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการจัดการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4 รูปแบบ หรือที่เรียกว่า TOWS Matrix เพื่อจัดทำร่างยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และนำเสนอในการประชุมเสวนาสร้างสรรค์ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของจังหวัดเพชรบุรีต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2559) กล่าวว่า การวิจัยอนาคต มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Futures Research” เป็นศัพท์เฉพาะ (Technical Term) ที่สื่อถึงแนวคิด วิธีการ กระบวนการ และระเบียบวิธีที่ใช้ในการสำรวจ ศึกษาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้ในอนาคตเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาทั้งแนวโน้มที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อสะท้อนแนวคิดว่าเรื่องของอนาคตนั้นมีความเป็นไปได้ในหลายทิศทาง จึงต้องสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้เหล่านั้นให้มากที่สุดเท่าที่

จะเป็นไปได้ผู้ที่ทำการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคต แบบต่าง ๆ เรียกว่านักวิจัยอนาคต ส่วนนักคิดและนักทฤษฎีเกี่ยวกับอนาคตเรียกว่า นักอนาคตนิยม นอกจากนี้ นิชชา เบญจพรวัฒนา (2558) ได้กล่าวว่าแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาอนาคตในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเริ่มมองเห็นว่าอนาคตเป็นเรื่องที่สามารถศึกษาและควบคุมผลักดันให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ จึงเริ่มมีการศึกษาเรื่องอนาคตอย่างจริงจัง จนกลายเป็นสาขาวิชาการแนวใหม่ ที่เรียกว่า อนาคตวิทยา (Futurology) หรืออนาคตนิยม (Futurism) และนักอนาคตนิยมได้พัฒนาระเบียบวิธีวิจัยที่เรียกว่า การวิจัยอนาคต (Future Research) ขึ้นมาเพื่อพัฒนาหลักทฤษฎีของอนาคตศาสตร์ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเชื่อถือได้ ทั้งนี้เพื่อให้คนทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคตเพื่อป้องกันปัญหา และสามารถนำผลการวิจัยไปวางแผนที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเพื่อเป็นการประเมินและพัฒนาสถาบันต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของอนาคต

สำหรับประโยชน์ของการวิจัยเชิงอนาคต จุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยเชิงอนาคต ดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลสำคัญและจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่นำไปใช้ในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายและการวางแผน
2. ช่วยเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและต่อเนื่อง
3. ช่วยให้นุชนเห็นความสำคัญ และความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ นำไปสู่ความร่วมมือมากขึ้น
4. ช่วยชี้แนะและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความคิด
5. ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ไม่ติดอยู่กับปัญหาในอดีตและปัจจุบัน
6. ช่วยกระตุ้นให้นุชนไข่หาความรู้โดยการเป็นผู้สร้างความรู้มากกว่าเรียนจากสิ่งที่ผู้อื่นบอกหรือทำมาแล้วเพียงอย่างเดียว
7. ให้แนวคิดในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ผสมกลมกลืน
8. ให้สันติภาพและความสนุกเพลิดเพลิน

นักวิจัยเชิงอนาคตได้แบ่งวิธีการทำนายอนาคตโดยใช้เกณฑ์ของ Jerome C. Glenn (1994 : 1) ดังต่อไปนี้

1. ใช้เทคนิควิธีการเป็นเกณฑ์ จะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เทคนิคเชิงปริมาณ เช่น การวิเคราะห์การตัดสินใจ เมตริกซ์เชิงเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น และเชิงคุณภาพ เช่น เดลฟาย การพยากรณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น
2. ใช้จุดมุ่งหมายของการศึกษา แบ่งได้ 2 ประเภท คือ การอาศัยบรรทัดฐานของสังคม (Normative Forecasting) จะยึดบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม คือ เปิดโอกาสให้สังคม

มีส่วนร่วม และใช้ในการตอบคำถามว่า อะไรคืออนาคตที่ต้องการ และความต้องการเป็นอย่างไร ทำนายโดยใช้วิธีการสำรวจ (Exploratory Forecasting) ใช้ในการตอบคำถามว่า อนาคตที่จะเกิดขึ้น มีอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นอนาคตที่พึงประสงค์หรือไม่ก็ตาม

ดังนั้นการเลือกวิธีการทำนายอนาคตจึงควรคำนึงถึงคำถามของการวิจัยหรือสิ่งที่ต้องการค้นหาคำตอบแล้วจึงเลือกวิธีการศึกษา สำหรับวิธีการศึกษาอนาคตเป็นเทคนิคการวิจัยที่นิยมใช้ในการศึกษาเพื่อหาแนวโน้มที่เป็นไปได้ในอนาคต โดยใช้ขั้นตอนของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi) และเทคนิคการวิจัยแบบ EDRF (จุฬพล พูลภัทรชีวิน, 2530) สำหรับงานวิจัยครั้งนี้จะขอก้าวถึงเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDRF ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในขั้นตอนที่ 3 การจัดทำร่างยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เทคนิคการวิจัยแบบ EDRF (Ethnographic Delphi Futures Research) มีจุดมุ่งหมายหลักมิใช่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ แต่ต้องการสำรวจเพื่อศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ที่พึงประสงค์ให้มากที่สุด และเพื่อป้องกันแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป จึงได้พยายามหาวิธีการเผชิญหน้ากับปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพหากเกิดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ขึ้นจริง ๆ เทคนิคการวิจัยแบบ EDRF เป็นการนำเอาจุดเด่นของเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย และเทคนิคการวิจัยแบบ EFR มาประกอบกัน โดยใช้การสัมภาษณ์ตามแบบวิธีของเทคนิคการวิจัยแบบ EFR ในรอบแรก แล้วใช้การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามตามเทคนิควิธีวิจัยแบบเดลฟาย โดยการผสมผสานทั้งสองเทคนิคและปรับวิธีการให้มีความยืดหยุ่นในระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่หลากหลายรูปแบบ

ขั้นตอนการวิจัยด้วยเทคนิคการวิจัยแบบ EDRF มีดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เชื่อว่าหากผู้วิจัยได้กลุ่มผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจริง ๆ จะส่งผลให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ในการเตรียมผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยจำเป็นต้องติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว เพื่ออธิบายถึงจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้ และประโยชน์จากการวิจัย ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการให้ข้อมูล จากนั้นจึงขอความร่วมมือ หากไม่ได้รับความร่วมมือจึงติดต่อท่านอื่นต่อไป

2. การสัมภาษณ์ EDRF รอบที่ 1 การสัมภาษณ์มุ่งค้นหาภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีการปิดกั้นหรือจำกัดขอบเขตความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ต้องทบทวนคำถาม ทบทวนมุมมอง แนวคิดกับผู้ให้สัมภาษณ์เป็นระยะเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในภาพอนาคตแต่ละภาพแต่ละมุมมอง สิ่งที่ผู้สัมภาษณ์ต้องคำนึงถึงตลอดเวลาการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ คือ

การเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ เพิ่มเติมประเด็นแนวโน้มที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญคนแรก ๆ ผนวกเข้ากับการสัมภาษณ์คนต่อไป

3. การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิค EDFR รอบที่ 1 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจะนำไปสร้างประเด็นแนวโน้มในแบบสอบถาม

4. การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

5. การทำ EDFR รอบที่ 2 ในขั้นนี้จะนำแบบสอบถามไปถามผู้เชี่ยวชาญและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพื้นฐานเพื่อจำแนกข้อมูลและหาฉันทามติ

6. การเขียนภาพอนาคต โดยการนำผลการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่กำหนด หากข้อความใดมีค่ามัธยฐานระหว่าง 3.50-4.49 หมายถึงผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าข้อความนั้นมีความเหมาะสมและเป็นไปได้มาก และการคำนวณหาค่าแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับ ควอไทล์ที่ 1 หากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่คำนวณได้มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อข้อความนั้นเห็นสอดคล้องกัน

จากการศึกษาของ มนัสสินี บุญมีศรีสง่า (2558) เรื่อง การพัฒนารูปแบบและกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงรุกในแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทเรียนจากความสำเร็จ อุบัติภัย และมรณภัยในภูมิภาคตะวันตกประเทศไทย วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยว วิเคราะห์สภาพของแหล่งท่องเที่ยว จัดทำกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว และสังเคราะห์นโยบายแนวทางในการวางกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวเชิงรุกในแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทเรียนจากความสำเร็จ อุบัติภัย และมรณภัยในภูมิภาคตะวันตก การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการจัดประชุมเชิงนโยบาย โดยการผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR จากนั้นจึงนำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นนโยบาย และแนวทางในการวางกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์สภาพแหล่งท่องเที่ยวมีประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการท่องเที่ยวคือ สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และภัยธรรมชาติ อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นนอกเหนือจากการได้มาพักผ่อนแล้วยังให้คุณค่าทางด้านจิตใจ ช่วยให้เราระลึกถึงความสูญเสีย และเตือนสติกับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก การทำการตลาดเชิงรุกนั้นควรมุ่งไปที่ลูกค้าคุณภาพ โดยไม่เน้นในการลดราคา แต่ให้ความสำคัญด้านคุณภาพเป็นอันดับแรก ควรส่งเสริมการตลาดด้วยการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ หลังจากนั้นได้สังเคราะห์นโยบายและจัดทำแผนกลยุทธ์ได้ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีบทเรียนจากความสำเร็จ อุบัติภัย และมรณภัย 2) การส่งเสริมและควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว 3) การส่งเสริมและการสนับสนุนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยเน้นการถ่ายทอดเรื่องราว 4) การส่งเสริมและพัฒนาด้าน

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและจัดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเอื้ออำนวยแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และคนพิการ 5) การส่งเสริมให้มีการกำหนดกลยุทธ์เชิงรุกอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดการวิจัยอนาคตและเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ที่กล่าวมาจึงเห็นว่า ผู้วิจัยสามารถนำเทคนิคดังกล่าวมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยอนาคตมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็น สำรวจปัญหา เพื่อหารูปแบบ กำหนดนโยบาย กลยุทธ์ และมาตรฐาน รวมถึงวิธีการแก้ปัญหาเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้คือ การประเมินยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้เพื่อให้ได้ภาพอนาคตโดยใช้ฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญไปสู่การกำหนดกลยุทธ์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและต่อเนื่องในอนาคตของการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามหรือความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management) ไว้ดังนี้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมี เป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และ แผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยว และดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ พร้อมทั้งมีการประเมินผลการท่องเที่ยวด้วย

นิภาพร หนูอักษร (2548) ได้ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และ แผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็น

ระบบ (System Approach) และบรรลัทธิวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณา ระบบย่อย (Subsystem) หรือองค์ประกอบ หลักของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณา สภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย

อารีย์ นัยพินิจ และ จูริชญา มณีเนตร (2551) ได้ให้ความหมายของการจัดการ การท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในด้านการวางแผน ด้านการจัดการ ผู้รับผิดชอบ การควบคุม การจัดสรรงบประมาณ การประเมินผลและรายงานผลที่เกี่ยวข้องกับ ทางการท่องเที่ยว

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2555) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยว คือ การผสมผสานกิจกรรมและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ และความเพลิดเพลินแก่ผู้มาเยือนยังแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเกิดผลสัมฤทธิ์ ตามเป้าหมาย ตลอดจนการประยุกต์กลยุทธ์โดยบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค

สรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินการในการจัดการ การท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมที่แท้จริงของพื้นที่นั้น ๆ อีกทั้งมีเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

ชวลินุช อุทยาน (2551) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นการกระทำทุกอย่างของ นักท่องเที่ยวไม่ว่าการกระทำนั้นนักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และบุคคลอื่นจะสังเกต การกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตามก็เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง โดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว (Tourist's Overt Behaviour) เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกต ได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยว (Tourist's Covert Behaviour) เป็นการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกายรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ที่ถูกควบคุม อยู่ภายในจะมีความสัมพันธ์กัน โดยพฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกเป็นส่วนใหญ่

Cohen (1979) ได้กล่าวว่า รูปแบบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวแบบนันทนาการ (Recreational Tourists) เป็นนักท่องเที่ยว เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการหรือการพักผ่อน ทางร่างกาย

2. นักท่องเที่ยวแบบปลีกตัวหาความเพลิดเพลิน (The Divesionary Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่พยายามหาแนวทางเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจในชีวิตประจำวัน

3. นักท่องเที่ยวมุ่งหาประสบการณ์ (The Experiential Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ที่แท้จริง นักท่องเที่ยวประเภทนี้สนใจศึกษาและได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ไปสัมผัส ตัวอย่างเช่น เมื่อเดินทางไปประเทศสเปน ก็ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตของผู้คนท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสเปนอย่างแท้จริง

4. นักท่องเที่ยวแบบชอบทดลอง (The Experimental Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่เห็นเด่นชัดคือ ชอบติดต่อกับพูดคุยกับคนท้องถิ่น เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของคนท้องถิ่น

5. นักท่องเที่ยวที่ใช้ชีวิตแบบคนท้องถิ่น (The Existential Tourists) นักท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องการฝังตัวเองหรือใช้ชีวิตภายใต้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดียวกับคนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นเวลานาน ตัวอย่างเช่น นักท่องเที่ยวที่มาใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งในประเทศไทย เช่น พัทยาหรือเชียงใหม่ และพยายามใช้ชีวิตเช่นเดียวกับคนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตัว การรับประทานอาหาร การพยายามพูดภาษาท้องถิ่น เป็นต้น

Perrealut, W.D., Dorden, D.K., and Dordon, W.R. (1979) ได้เสนอรูปแบบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวแบบประหยัด (Budget Travelers) โดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวประเภทนี้มีรายได้ปานกลาง แต่แสวงหาการหยุดพักผ่อนหรือท่องเที่ยวที่ใช้ค่าใช้จ่ายต่ำ

2. นักท่องเที่ยวชอบผจญภัย (Advanturous Travelers) เป็นนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาดี และมีรายได้ปานกลางถึงสูง มีความชื่นชอบในกิจกรรมระหว่างการหยุดพักผ่อนหรือการท่องเที่ยวแบบผจญภัย

3. นักท่องเที่ยวประเภทเดินทางระหว่างวันหยุด (Vacationers Travelers) เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมักใช้เวลาในการคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือการเดินทางในครั้งต่อไปว่าจะไปที่ไหน อย่างไร นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ค่อนข้างมีความกระตือรือร้น แต่มีรายได้ค่อนข้างน้อย

4. นักท่องเที่ยวแบบชอบเดินทางโดยใช้ระยะเวลาเดินทางยาวนาน (Moderates Travelers) เป็นนักท่องเที่ยวที่มีใจรักการท่องเที่ยวเดินทางอย่างมาก แต่ไม่สนใจการท่องเที่ยวในระหว่างวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือการใช้เวลากับการเล่นกีฬา แต่จะชอบการเดินทางที่ใช้ระยะเวลานานมากกว่า

องค์ประกอบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ (ชวลิน ชูชาน, 2551)

1. เป้าหมาย หมายถึง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวทุก ๆ พฤติกรรม จะต้องมีความหมายในการกระทำ เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์ต้องการ เกียรติยศโดยการแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเดินทางท่องเที่ยวโดยที่สภาพแวดล้อมในสถานที่ตนเดินทางยังคงสภาพความสมบูรณ์ของระบบนิเวศดั้งเดิม
2. ความพร้อม หมายถึง ความมีวุฒิภาวะ และความสามารถในการทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มที่รักความผจญภัย นิยมไต่เขา ปีนหน้าผา ต้องมีความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจแล้วจะสามารถจะทำกิจกรรมที่ตนชอบได้
3. สถานการณ์ หมายถึง เหตุการณ์หรือโอกาสที่เอื้ออำนวยให้เลือกกระทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการ เช่น การท่องเที่ยวตามหมู่เกาะ ควรกระทำในยามคลื่นลมสงบ ไม่ควรทำในขณะที่มีพายุฝนฟ้าคะนอง
4. การแปลความหมาย หมายถึง วิธีการคิดแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่พอใจมากที่สุด สถานการณ์หนึ่ง ๆ เช่น เวลาสิบสองนาฬิกา เป็นเวลาที่นักท่องเที่ยวควรเป็นเวลาให้นักท่องเที่ยวควรหยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน
5. การตอบสนอง คือ การตัดสินใจกระทำกิจกรรมตามที่ตนได้ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เช่น นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวในวันหยุด เพื่อพักผ่อน ดังนั้นนักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนการเดินทาง และจัดการดำเนินการล่วงหน้าในการกระทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตั้งแต่กิจกรรมการกำหนดสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการเดินทาง กิจกรรมการจองที่พัก เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง
6. ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ผลจากการกระทำหนึ่ง ๆ อาจได้ผลตามที่คาดหมายไว้ หรืออาจตรงกันข้ามกับความคาดหวังที่ตั้งใจไว้ เช่น นักท่องเที่ยวได้มีกำหนดการเดินทางไว้เพื่อมาพักผ่อนวันหยุดในประเทศไทย แต่ปรากฏว่าในเวลานั้นเกิดการชุมนุมที่สนามบิน และทำให้สนามบินต้องปิดทำการ เครื่องบินไม่สามารถลงจอดได้ มีผลลัพธ์ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถบรรลุผลตามที่คาดหมายไว้ได้
7. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่กระทำลงไปไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จึงต้องกลับมาแปลความหมาย ใดตรง เพื่อเลือกหาวิธีใหม่ ๆ มาตอบสนองความต้องการ หรืออาจจะเลิกความต้องการไป เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกินความสามารถ เช่น การก่อวินาศกรรมในเมืองมูไบ ประเทศอินเดียในเดือนพฤศจิกายน เมื่อปี ค.ศ. 2008 นักท่องเที่ยวที่ตั้งใจ

จะเดินทางไปเมืองดังกล่าว จะต้องเกิดความผิดหวังเพราะเกิดความกังวลด้านความปลอดภัย และอาจล้มเลิกความตั้งใจในการเดินทาง หรืออาจเปลี่ยนเส้นทางไปเมืองอื่นที่ปลอดภัยกว่า

สรุปได้ว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว หมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้สินค้าและบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการในการตัดสินใจที่มีผลต่อการแสดงออก ซึ่งมีรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันตามความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละคน

พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้ทำการสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของชาวไทย พ.ศ.2560 ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทยในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ.2559) ทั้งในเรื่องการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง วัตถุประสงค์ในการเดินทาง กิจกรรมที่ทำระหว่างการเดินทาง ลักษณะการจัดการเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2560 จากประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่เป็นตัวอย่างทั่วประเทศจำนวน 63,060 ราย ผลจากการสำรวจสรุปได้ดังนี้

1. การเดินทางท่องเที่ยวข้ามจังหวัด แบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1.1 การเดินทางและลักษณะการเดินทาง ผลการสำรวจเกี่ยวกับการเดินทางจากที่อยู่อาศัยประจำในจังหวัดหนึ่งไปยังสถานที่อยู่ในอีกจังหวัดหนึ่งเป็นการชั่วคราว โดยมีจุดประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว พักผ่อน เยี่ยมครอบครัว/ญาติมิตร ประชุมหรือสัมมนา เล่นหรือดูกีฬา ประกอบพิธีทางศาสนา รวมทั้งการเดินทางเพื่อไปรับการรักษาตัวหรือประกอบภารกิจอื่น ๆ ไม่รวมการเดินทางไปทำงานหรือไปศึกษาเป็นประจำ และการเดินทางไปซื้อสินค้ามาจำหน่าย ซึ่งจากการสำรวจพบว่าในรอบปี 2559 มีผู้เดินทางท่องเที่ยวลดลงเป็น ร้อยละ 63.3 (จากร้อยละ 65.2 ในปี 2558)

สำหรับกลุ่มผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวในรอบปี 2559 พบว่า มีลักษณะการเดินทางแบบพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน ร้อยละ 47.3 ส่วนผู้ที่เดินทางที่มีลักษณะการเดินทางแบบไม่พักค้างคืน ซึ่งถือว่าเป็นนักท่องเที่ยวประมาณร้อยละ 37.1 และผู้ที่เดินทางทั้งสองลักษณะ คือทั้งพักและไม่พักค้างคืน ร้อยละ 15.6 สำหรับผู้ที่ไม่ได้เดินทางท่องเที่ยวในรอบปี 2559 ได้ให้เหตุผลที่ไม่เดินทาง 5 อันดับแรก ได้แก่ ไม่มีเวลาว่าง ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอสำหรับการเดินทาง ไม่ชอบเดินทาง สภาพเศรษฐกิจไม่ค่อยดี และมีปัญหาเรื่องสุขภาพ และเมื่อพิจารณาภาคที่ประชากรเดินทางไปท่องเที่ยวในรอบปี พบว่า ประชากรเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ร้อยละ 30.3 รองลงมาเป็นภาคกลาง ร้อยละ 29.1 และภาคเหนือ ร้อยละ 25.5

1.2 วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยว ผลการสำรวจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวของประชากร 5 อันดับแรก ได้แก่ เยี่ยมครอบครัว/ญาติ/เพื่อน ร้อยละ 33.1 ท่องเที่ยว/ต้องการพักผ่อน ร้อยละ 20.2 ไหว้พระ/ปฏิบัติธรรม ร้อยละ 11.7 ตั้งใจหรือแวะไปรับประทานอาหาร ร้อยละ 9.0 และซื้อของ/ช้อปปิ้ง ร้อยละ 8.9

1.3 กิจกรรมที่ทำระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ผลสำรวจเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว 5 อันดับแรก ได้แก่ ท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 42.3 ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ร้อยละ 30.1 พักผ่อนในที่พัก/ไม่ทำกิจกรรม ร้อยละ 26.2 ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ร้อยละ 17.8 และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 9.3

2. ลักษณะการจัดการเดินทาง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวมากกว่าครึ่งหนึ่งจะเดินทางท่องเที่ยวกับครอบครัว/ญาติ ร้อยละ 63.2 รองลงมาเดินทางกับเพื่อน/เพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 20.0 สำหรับการตัดสินใจเลือกการเดินทางส่วนใหญ่เป็นครอบครัว/ญาติ ร้อยละ 43.5 รองลงมาตัดสินใจด้วยตนเอง ร้อยละ 37.6 สำหรับลักษณะการจัดการเดินทางส่วนใหญ่จัดการเดินทางเองทั้งหมด ร้อยละ 89.2 รองลงมามีหน่วยงาน/คณะ จัดการให้ ร้อยละ 9.6 ส่วนการเดินทางท่องเที่ยวเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ ร้อยละ 38.7 รองลงมาเป็นวันธรรมดา ร้อยละ 31.7 และวันหยุดเทศกาล ร้อยละ 27.8 ส่วนพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ผู้เดินทางท่องเที่ยวนิยมเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 65.7 รองลงมารถโดยสาร รถตู้ ร้อยละ 16.4 รถเช่าต่าง ๆ เช่น รถตู้ รถบัส ร้อยละ 13.9 รถไฟและเครื่องบิน ร้อยละ 4.0

3. ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ผลการสำรวจค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่อครั้งต่อคนของผู้ที่เดินทางท่องเที่ยว พบว่า อยู่ที่ประมาณ 2,753 บาทต่อคน หากเป็นการเดินทางแบบไม่พักค้างคืน 1,298 บาทต่อคน แบบพักค้างคืน 3,842 บาทต่อคน หากพิจารณาตามภาคที่อยู่อาศัย พบว่า คนกรุงเทพมหานครใช้เงินในการเดินทางท่องเที่ยวเฉลี่ยต่อคนสูงสุดคือ 4,289 บาทต่อคน รองลงมาภาคตะวันออก 3,136 บาทต่อคน ภาคใต้ 3,041 บาทต่อคน ภาคกลาง 2,334 บาทต่อคน และต่ำสุดคือ ภาคเหนือ 2,160 บาทต่อคน

4. การเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ ผลการสำรวจการเดินทางท่องเที่ยวไปต่างประเทศของชาวไทยในรอบปี 2559 มีเพียงร้อยละ 2.9 ส่วนจำนวนครั้งที่เดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศต่อปีเฉลี่ยเดินทาง 1.6 ครั้งต่อปี

5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 5 ประเด็น ดังนี้

5.1 การวางแผนและการจัดสรรเงินสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว ผลการสำรวจเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีการวางแผนล่วงหน้าก่อนการเดินทาง ร้อยละ 64.3 ที่มี

การวางแผน ร้อยละ 35.7 ส่วนการจัดสรรเงินสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีการจัดสรรเงินไว้ ร้อยละ 84.0 ที่มีการจัดสรรเงินไว้สำหรับการเดินทางมีเพียงร้อยละ 16.0

5.2 การรับรู้/ทราบแคมเปญ “เที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋ ไม่เหมือนกัน” ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการสำรวจเกี่ยวกับการรับรู้/ทราบแคมเปญ “เที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋ ไม่เหมือนกัน” ส่วนใหญ่ไม่เคยรับรู้/ไม่ทราบแคมเปญดังกล่าว ร้อยละ 53.0 ส่วนที่เคยรับรู้/ทราบแคมเปญมีร้อยละ 47.0 โดยส่วนใหญ่รับรู้/ทราบจากโทรทัศน์ ร้อยละ 96.7 รองลงมาจากเว็บไซต์ ร้อยละ 14.9 และป้ายโฆษณา ร้อยละ 13.6

5.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศ จากผลการสำรวจพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศมาก คือ ความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 48.5 รองลงมาคือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 47.7 และความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก ร้อยละ 47.4

5.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยว จากผลการสำรวจพบว่า การเดินทางท่องเที่ยวทำให้เกิดความสนิทนสมภายในหมู่ญาติมากขึ้น ร้อยละ 49.1 รองลงมาคือ ทำให้เกิดความสนิทนสมภายในครอบครัว ร้อยละ 47.6 สำหรับความพึงพอใจในประสบการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทยในปัจจุบันด้านต่าง ๆ พบว่า ปัจจัยที่มีระดับความพึงพอใจมาก 3 ปัจจัยแรก คือ ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 55.8 รองลงมาเป็นความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว ร้อยละ 55.6 และความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 55.2

5.5 กิจกรรมที่ทำ/การเรียนรู้จากการเดินทางท่องเที่ยว กิจกรรมที่ทำระหว่างการเดินทาง พบว่า กิจกรรมที่ทำมากที่สุดคือ อุดหนุนร้านค้า/สินค้าท้องถิ่น ร้อยละ 89.4 รองลงมาเป็นการเข้าร่วมงานเทศกาลประเพณีท้องถิ่น ร้อยละ 58.7 สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเดินทางท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่สิ่งที่คุณได้เรียนรู้คือ วิถีชีวิตท้องถิ่น ร้อยละ 79.3 รองลงมาคือ วัฒนธรรมท้องถิ่น (เช่น ภาษา อาหาร คนตรี) ร้อยละ 78.6 และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 74.6

การพัฒนาการท่องเที่ยว

ปัจจัยหลักสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนจะต้องมีกระบวนการและองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่ประกอบด้วย

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณวัตถุสถานและศาสนา วัฒนธรรม กิจกรรม ประเพณีที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวในแต่ละประเภทจะมีภาระหน้าที่หลักแตกต่างกัน กล่าวคือ ในแหล่ง

ธรรมชาติท่องเที่ยวมีภาระหน้าที่หลักคือ การรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ การเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาต้นน้ำ ลำธาร เป็นทรัพยากรที่ต้องเอื้อกับคนท้องถิ่น สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนามีภาระหน้าที่หลักคือ การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจะสนองตอบความต้องการของชุมชน สังคม ในส่วนภาระหน้าที่ของงานวัฒนธรรมกิจกรรมประเพณีคือ การรักษากิจกรรมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่

2. ด้านการบริการทางการท่องเที่ยว ในส่วนของการบริการทางการท่องเที่ยว คือ ส่วนของการกำกับดูแล การประสานงานทำความเข้าใจ และกำกับให้การเติบโตของภาคบริการทางการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

3. ด้านการตลาด จำเป็นต้องให้ความสำคัญในเรื่องการจัดวางสินค้า วิธีการเสนอขายสินค้า เพราะการตลาดจะเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงให้ผู้ซื้อ (นักท่องเที่ยว) มาซื้อสินค้า ดังนั้นในเชิงของการตลาดจะต้องมีการทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าสินค้าทางการท่องเที่ยวคืออะไร

จากกระแสความคิดในการที่จะปรับกระบวนการและวิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยว รวมถึงการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้มีการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา หรือที่เรียกว่า Globe' 90 Conference การประชุมในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) จากผลการประชุมครั้งนี้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

จากคำจำกัดความดังกล่าว สามารถแปลเป็นหลักการและแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ 10 ประการ ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณสุขปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ
2. มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะมผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน

4. มุ่งให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย
5. มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดผลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย
6. มุ่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพื่อนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด อันจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น
7. มุ่งจ้างงานในท้องถิ่น โดยส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูงให้แก่ชุมชนท้องถิ่น
8. มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น อันจะช่วยยกระดับการบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น
9. มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป
10. มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาล

หลักการและแนวทางบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ปัจจุบันมีการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่เกิดขึ้นเพื่อกระจายโอกาสและผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว เพื่อลดปัญหาความยากจน อาทิ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มที่มีความสนใจเฉพาะ การท่องเที่ยวรูปแบบนี้ก่อให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ แก่คนในท้องถิ่น โดยเน้นการเชื่อมโยงกับอาชีพและวิถีชีวิตดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของดีของชุมชนถูกนำมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ให้สูญหาย การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามวิถีไทยนั้น ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องพึ่งพารายได้หลักจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวมาเที่ยวหรือไม่ก็ตาม อาชีพเสริมที่ชาวบ้านทำในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิ การขายของที่ระลึก วิสาหกิจชุมชนเพื่อเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. มีเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนท้องถิ่น โดยนำเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Council) มาใช้เป็นเครื่องมือในการทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561 : 13)

การจัดการการท่องเที่ยวนั้นมีเป้าหมาย คือ การหาวิธีที่จะทำอะไรให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวเป็นระยะเวลานานขึ้น รวมถึงใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีวิธีการจัดการดังนี้ (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547) หลักการจัดการการท่องเที่ยวยั่งยืน มีองค์ประกอบ 4 หลักการด้วยกันคือ

1. การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงขอบเขตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทั้งธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในแต่ละแห่งต่อคนต่อวัน
2. ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการท่องเที่ยว
4. ทำธุรกิจท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการประสานงาน ประสานโครงการ และกำหนดแผนงาน นโยบาย ทางเศรษฐกิจ (เพิ่มรายได้) เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

วรรณพร วนิชานุกร (2540) กล่าวว่า ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ ระดับแนวนอน ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้งคือ หน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ

จุฑามาศ จันทรรัตน์ (2544) กล่าวว่า ในการที่การท่องเที่ยวของไทยจะก้าวไปสู่ทศวรรษหน้าอย่างมีมาตรฐานและสามารถแข่งได้ในระดับสากล ผู้บริหารจัดการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรต้องมองการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของระบบ

Leiper (1979) กล่าวว่า การท่องเที่ยวไม่ใช่เป็น อุตสาหกรรม แต่เป็นระบบเริ่มต้นจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวด้วย เหตุผลและแรงกระตุ้นแตกต่างกันไป จากนั้นจึงเริ่มหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วจึงตัดสินใจเดินทางจากที่อยู่เดิม โดยอาศัยการคมนาคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปยังจุดหมายปลายทาง และ ณ จุดหมายปลายทางแห่งนั้น นักท่องเที่ยวเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากการเข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ มากมาย และผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

มีลักษณะเป็น Partial Industrialization มี 2 ส่วน คือ 1) เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยน โดยนักท่องเที่ยวซื้อบริการจากภาคเอกชน และ 2) ไม่มีการแลกเปลี่ยน ไม่ได้มีไว้เพื่อขาย แต่หากเป็นสาธารณสมบัติ เช่น ชายหาดที่สวยงาม คนไทยที่มีความเอื้ออาทร วัฒนธรรมไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้อยู่นอกเหนือ การควบคุมของภาคเอกชน และเป็นส่วนที่ต้องแบ่งปันและใช้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน ซึ่งส่วนนี้ทำให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะแตกต่างจากการขายสินค้าอื่น ๆ เพราะจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิด การท่องเที่ยวจึงจะนำประโยชน์ไปสู่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

องค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A)

ปัจจัย 5A ที่แสดงถึงความต้องการที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ (Dickman, 1996) มีดังนี้

1. **สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)** เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่แห่งนั้น ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา หาดทราย ชายหาด ภูเขา อุทยานแห่งชาติ เทศกาลต่าง ๆ หรือสถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่โด่งดัง และโดยทั่วไปสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมักจะมีสิ่งดึงดูดใจมากกว่าหนึ่งอย่าง อาทิ อุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เช่น สถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ สิ่งดึงดูดใจมีหลากหลายรูปแบบ เช่น สิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงกิจกรรมที่มนุษย์จัดขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก และกิจกรรมการประชุม เป็นต้น สิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม และสิ่งดึงดูดใจเชิงชุมชนสัมพันธ์

2. **กิจกรรม (Activities)** สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่แห่งนั้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยว และช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่าง ๆ ควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย อาทิ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจับจ่ายใช้สอย กิจกรรมทางทะเล เช่น ดำน้ำ วาดน้ำ เป็นต้น กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ดำน้ำ ส่องสัตว์ เป็นต้น กิจกรรมแสง สี เสียง ในสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ

3. **การเข้าถึง (Access)** สภาพการเข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น พิจารณาลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินเท้า สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อย

เพียงใด มีสภาพเป็นถนนคอนกรีต ลาดยาง ลูกกรัง หรือถนนดิน ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลอง ต้องใช้เรือ หรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินได้ดีหรือไม่ ระยะทางเดินเหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การจัดหาพาหนะสะดวกหรือยาก และคำว่าจ้างแพงหรือถูก เป็นต้น ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสภาพการเข้าถึงอาจพิจารณาได้จากความสะดวก อุปสรรค หรือสิ่งกีดขวาง การเดินทาง ลักษณะการเดินทาง สภาพถนน การคมนาคมขนส่งและความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว เช่น เทียวบิน การตรวจคนเข้าเมือง รถโดยสารสาธารณะ สภาพถนนหนทาง นอกจากนี้การเข้าถึงในแหล่งท่องเที่ยวยังหมายถึง สิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น เช่น การลงเว็บไซต์ เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สถานเริงรมย์ สถานบริการอื่น ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป และถ้าหากในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน ก็จะพิจารณาถึงความสะดวกและความใกล้เคียงที่จะไปอาศัยใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ยากง่ายเพียงใด ดังนั้นตัวแปรที่ใช้ในการประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกอาจพิจารณาได้จากระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ การให้บริการบ้านพัก สถานบริการต่าง ๆ ระบบสื่อความหมาย และระบบการจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก ณ แหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านค้าต่าง ๆ เช่น ร้านขายของ บริษัทบริการการท่องเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น การบริการอื่น ๆ อาทิเช่น ร้านตัดผม การบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ร้านเช่ารถ ระบบสาธารณูปโภค ตู้เอทีเอ็ม สถานีตำรวจ โรงพยาบาล เป็นต้น

5. ที่พัก (Accommodation) สถานที่ท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ พร้อมทั้งมีความหลากหลายด้านราคาและการบริการ และมีความเหมาะสมต่อสถานที่ และที่พักควรอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวมากนัก ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายและมีความปลอดภัย ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ อพาร์ทเมนต์

พยอม ธรรมบุตร (2549) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมการขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว

2. การมีที่พักแรมรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่าง ๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรม ประเภทต่างๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ บาร์ ฟิตเนส เซ็นเตอร์ ชาวน่า ศูนย์กลางธุรกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

3. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น ดอยอินทนนท์ ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพของเทือกเขาหิมาลัย หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม ตลอดจนการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นต้น

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities และ Recreational Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในยุคปัจจุบัน เพราะการท่องเที่ยวไม่ได้หมายถึงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของธรรมชาติเท่านั้น แต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเดินศึกษาธรรมชาติ นิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำท้องถิ่น การปีนหน้าผา การดำน้ำในรูปแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนูในบริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยว และกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้

5. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา ฯลฯ

องค์ประกอบทั้ง 5 ประการควรปรากฏอยู่บนระบบฐานข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทุกแหล่งที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination Management System: DMS)

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย

มาตรฐานการท่องเที่ยวไทยนี้ เป็นมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้รับผิดชอบบริหารดูแลแหล่งท่องเที่ยว ใช้เป็นแนวทางใช้การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ใช้เป็นแนวทางในการตรวจประเมินมาตรฐาน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 44 ตัวชี้วัด (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. มีการจัดตั้งคณะทำงานของผู้รับผิดชอบเพื่อการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยว
2. มีการนำวิสัยทัศน์และทิศทางการบริหารแหล่งท่องเที่ยวไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงาน

3. มีการวางแผนการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว
4. มีการวางกำลังคนที่เพียงพอต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
5. มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง
6. มีการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นประจำ

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. มีการจัดสรรพื้นที่ความรับผิดชอบของแหล่งท่องเที่ยวระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน
2. มีการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สามารถดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว
3. มีการให้ชุมชน สมาคม และชมรม มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม

4. มีการจัดภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่
5. มีการพัฒนาหรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
6. มีข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ
7. มีการบันทึกภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็นข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวประจำปี

8. กำหนดจุดคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน เช่น ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต อาหาร และกิจกรรมต่าง ๆ

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. มีการจัดเตรียมเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการเข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัย
2. มีการจัดเก็บข้อมูลหรือแสดงภาพ รวมทั้งกำหนดบริเวณที่นักท่องเที่ยวสามารถชมแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน
3. มีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ที่เหมาะสม ตามช่วงเวลาของวันหรือฤดูกาล

4. มีการจัดให้มีพาหนะไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก
 5. มีการแสดงข้อมูลข่าวสารในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก
- องค์ประกอบที่ 4 การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด

ดังนี้

ท่องเที่ยว

1. จัดให้มีการบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดและถูกสุขลักษณะในแหล่ง
2. จัดให้มีห้องน้ำ/สุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะสำหรับนักท่องเที่ยว
3. จัดให้มีระบบเตือนภัยหรือระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของ

นักท่องเที่ยว

4. มีการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ ความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ
5. มีการจัดสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการจัดการด้านที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น ม้านั่ง ศาลา

พักผ่อน

7. มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สาธารณะที่เพียงพอ
8. มีการจัดการด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
9. มีการจัดการขยะและการบำบัดของเสีย

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพบริการในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. มีการพัฒนาบุคลากรด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยว
 2. มีการจัดให้มีการอบรมด้านภาษาต่างประเทศให้กับเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง
- ในแหล่งท่องเที่ยว

3. มีการจัดให้มีพนักงานบริการข้อมูล ประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว
4. มีการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ
5. มีข้อบังคับด้านการแต่งกายและบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ให้บริการอย่างชัดเจน
6. มีการดูแลการให้บริการให้เป็นไปตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้
7. มีการประเมินคุณภาพการให้บริการ

องค์ประกอบที่ 6 การจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. จัดให้มีการประชุมระหว่างผู้รับผิดชอบกับภาคีการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม
- การท่องเที่ยว

2. จัดให้มีการควบคุมดูแลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อท้องถิ่น

3. มีการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้กับชุมชนในท้องถิ่น

4. มีการจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนในท้องถิ่น

5. มีคำชี้แจงขอบเขตและข้อจำกัดการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 7 การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. จัดให้มีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

2. จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว

3. จัดให้มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว

4. จัดให้มีการประเมินผลทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีคณะทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกกระบวนการ เพราะการจัดการที่ดีและมีระบบจะป้องกันการสับสนซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานไปอีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำแนวคิดขององค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) และแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยมาใช้ในการศึกษาสภาพการณ์และความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาได้เป็นองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ 5) ด้านคุณภาพการให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีนักวิชาการหลายท่านทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้

ชลัยรัตน์ จิรัชเชาวนนท์ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดการการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์และเพื่อสร้างการจัดการการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์เครือข่าย

การท่องเที่ยวของชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ที่เหมาะสม ใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 800 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนๆ ละ 400 ตัวอย่าง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การตอบแบบสอบถามและการทบทวนวรรณกรรมที่ได้นำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปการอภิปรายผล โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาก็ได้เปิดรับข่าวต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อมวลชน โทรทัศน์ วิทยุ และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจมาท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์นิยมมาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนตามแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก การใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ได้รับชมการนำเสนอตัวแบบวัดระดับความสำคัญในปัจจัยทางการตลาดพบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ให้ความสำคัญกับ 3 ส่วน ในชุดงานวิจัยได้แก่ โฮมสเตย์ เส้นทางจักรยานภูเขาและผลิตภัณฑ์และกระบวนการทัศนสำหรับการจัดการการตลาดโดยใช้การประชาสัมพันธ์ โดยใช้รูปแบบตัวอย่างลักษณะของสื่อในการประชาสัมพันธ์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อวิทยุกระจายเสียง ตามลำดับ ที่จะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

สุชน อินทเสมอ (2555 : 10-23) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนากท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์: กรณีศึกษาดำบลปากน้ำปราณ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการท่องเที่ยวของตำบลปากน้ำปราณ 2) ศึกษาพฤติกรรม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตำบลปากน้ำปราณ 3) สร้างและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนากท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์: กรณีศึกษาดำบลปากน้ำปราณ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (SWOT Analysis) ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพร้อมด้วยเทคนิค AIC การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติใช้ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า 1. ตำบลปากน้ำปราณมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพทางระบบนิเวศ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ การเดินศึกษาธรรมชาติ การปลูกป่าชายเลน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก มีเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้ 2. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการมาท่องเที่ยวตำบลปากน้ำปราณอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่พบจากการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว คือ การกำจัดขยะ การระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำปราณบุรี สถานที่จอดรถและห้องสุขาสาธารณะไม่เพียงพอ ไม่มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน 3. ยุทธศาสตร์การพัฒนากท่องเที่ยวได้วิสัยทัศน์คือ “พัฒนากท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ เพิ่มมูลค่า ผลิตภัณฑ์ชุมชน ปลุกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน)” มี 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) ส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน 3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ และ 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และผลการประเมินยุทธศาสตร์มีความเหมาะสมระดับมาก สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

ฉัฐพร คอกบุญนาค และ ฐาปนกร ทองคำนุช (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมด้านจัดการด้านการท่องเที่ยวของ ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุก วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถาม โดยแบบสัมภาษณ์นั้นเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ซึ่งข้อคำถามเป็นข้อคำถามแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์ไปเรื่อย ๆ เมื่อผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ตอบแบบสอบถามเสนอผู้ตอบแบบสอบถามคนต่อไปซ้ำกันผู้วิจัยจึงจะหยุด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยการพรรณนา ถอดรหัสข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การแจกแบบสอบถาม ได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Random Sampling) จากประชากรคือคนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสามชุก จำนวน 400 คน จากทั้งหมด 20 ชุมชน เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว แล้วนำผลจากแบบสอบถามไปวิเคราะห์ โดยใช้การประมวลผลข้อมูลสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผน คิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมมาก แต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลง หากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือ กฎที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัว

พรรณี สวนเพลง (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การสร้างมูลค่าเพิ่มและการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยวและสถานประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศไทย 2) พัฒนารูปแบบ (Model) การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทย 3) จัดทำแผนยุทธศาสตร์การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทย และ 4) สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยโดยใช้เครือข่ายของสังคมออนไลน์ การวิจัยในแผนงานนี้เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการโดยนำผลจากวิจัยในโครงการที่ 1 และโครงการที่ 2 มาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ “องค์ความรู้” และนำผลการของการวิจัยไปจัดงานสัมมนาให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวได้นำผลการวิจัยไปประยุกต์ในธุรกิจ

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยวและสถานประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศไทย

1.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1.1.1 นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์สำหรับการท่องเที่ยวมากที่สุด คือ Facebook มีวัตถุประสงค์ในการใช้เครือข่ายออนไลน์สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อเปรียบเทียบราคา และมีความคิดเห็นว่าสถานประกอบการทางด้านการท่องเที่ยวควรมีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการให้ข้อมูลข่าวสาร

1.1.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมใช้สังคมออนไลน์สำหรับการท่องเที่ยวมากที่สุด คือ Twitter โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้เครือข่ายออนไลน์สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อเปรียบเทียบราคา และมีความคิดเห็นว่าข้อมูลที่ได้จากสังคมออนไลน์มีผลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยว

1.1.3 สถานประกอบการส่วนใหญ่ไม่มี Website และไม่มีเครือข่ายออนไลน์ของสถานประกอบการ โดยลักษณะการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของการทำธุรกิจจะเป็นการให้ข้อมูลกับลูกค้า มีเครือข่ายสังคมออนไลน์คือ Facebook สำหรับปัญหาของการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของสถานประกอบการ คือ พนักงานขาดความรู้และทักษะในการใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์

1.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์นั้นจะอยู่ในกลุ่มช่วงอายุประมาณ 20-50 ปี โดยส่วนมากนิยมใช้ Facebook, Youtube, Instagram, Twitter และ Line ในการสื่อสาร โดยนักท่องเที่ยวจะใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ผ่านทาง Smartphone มากที่สุด มีการ Upload รูปภาพ และแชร์รูปภาพกับเพื่อนที่อยู่ในโลกออนไลน์เกี่ยวกับ ที่พัก ร้านอาหาร และแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลที่นักท่องเที่ยวค้นหาสำหรับการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการตัดสินใจ คือ 1) ราคา 2) คุณภาพของผลิตภัณฑ์/การให้บริการ และ 3) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์จะต้องมีให้เลือกมากพอ ในส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนมากมักจะใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่ออ่าน Review ของเพื่อน ๆ ที่อยู่ใน Online Community โดยส่วนมากมักจะใช้ TripAdvisor ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่ให้บริการให้การ “ปักหมุด” สถานที่ที่นักท่องเที่ยวได้เคยเดินทางไปและเขียน Review ต่างๆ เกี่ยวกับประสบการณ์ทางด้านการท่องเที่ยว รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติจะให้ความสำคัญในเรื่องของการบริการที่ดี มีความหลากหลายของสินค้าและบริการ มีความปลอดภัยของการเดินทางไปท่องเที่ยวที่สูง สำหรับสถานประกอบการทำธุรกิจท่องเที่ยวขาดความรู้และบุคลากรที่นำเครือข่ายสังคมออนไลน์มาประยุกต์ใช้กับธุรกิจอย่างจริงจัง

2. รูปแบบของการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทย คือ 7'C ดังนี้

Customer (ลูกค้า) ซึ่งอันดับแรกธุรกิจท่องเที่ยวจำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์กลุ่มลูกค้าก่อน โดยจะต้องวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มลูกค้าด้วย

Creation (ความคิดสร้างสรรค์) ธุรกิจท่องเที่ยวจำเป็นที่จะต้องมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อที่จะพัฒนาการบริการหรือผลิตภัณฑ์ของตนให้มีความแตกต่าง เพื่อที่จะสามารถสื่อสารตราสินค้ากับลูกค้าได้ง่าย

Connect (เชื่อมต่อ) สถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีการเชื่อมต่อธุรกิจเข้ากับเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสม เลือกใช้ประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของลูกค้า/ผู้บริโภค

Content (เนื้อหา) สถานประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีการสร้างเนื้อหาที่ถูกต้อง ให้ข้อมูลกับลูกค้าเพื่อทำให้เกิดการบอกต่อ

Community (สังคมออนไลน์) หลังจากที่มีเนื้อหาโดนใจแล้ว จำเป็นที่ธุรกิจจะต้องมีการสร้างออนไลน์ Community ของตัวเอง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายของลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลและการสื่อสารขององค์กรกับลูกค้าที่อยู่ในสังคมออนไลน์

Conversation (การสนทนา) ธุรกิจจำเป็นต้องมีการสนทนา ให้ข้อมูล รวมถึง มีการพูดคุย เพื่อเป็นการสื่อสารและสร้างการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ดีของลูกค้าที่อยู่ใน เครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ จะต้องทำการ Engagement กับ ลูกค้าให้ได้มากที่สุด

Campaign (แคมเปญ) เป็นการจัดกิจกรรมหรือสร้างการจูงใจให้ลูกค้าที่ใช้นั้นที่ใช้ เครือข่ายสังคมออนไลน์เข้าร่วมกิจกรรมของธุรกิจ เช่น การลดราคา การให้ดูปอง การให้สิทธิ พิเศษอื่นๆ เป็นต้น

การนำรูปแบบ (Model) การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวประเทศไทยไปสู่การปฏิบัติมีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ P= Plan, D = Delivery, C = Check และ A = Action

ผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีความเห็นที่สอดคล้อง กันว่า แนวคิดของรูปแบบ (Model) องค์ประกอบของรูปแบบ ตลอดจนการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ ในธุรกิจด้านการท่องเที่ยวล้วนมีความเป็นไปได้มากที่สุดในทุกๆ มิติ

3. แผนยุทธศาสตร์การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวประเทศไทย

วิสัยทัศน์

“ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้เปรียบ ทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว”

ประเด็นยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การดำเนินการเชิงรุกเพื่อสนับสนุนการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ในการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ในการดำเนินการธุรกิจให้กับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ศึกษา วิจัย พัฒนาและนำเครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้สนับสนุน การท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการใช้เครือข่ายสังคม ออนไลน์ในการท่องเที่ยว

การนำแผนยุทธศาสตร์การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวประเทศไทยไปสู่การปฏิบัติ ควรมีการดำเนินการ 1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมี การจัดทำแผนปฏิบัติราชการเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานในแผนยุทธศาสตร์ 2) มีการจัดสรร

งบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนยุทธศาสตร์ 3) มีการจัดกระบวนการมอบหมายภาระงาน และ 4) กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์

ผลการประเมินความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 3 และยุทธศาสตร์ที่ 4 ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าภาพรวมมีแนวโน้มมีความเป็นไปได้มาก

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้เปรียบเทียบการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยโดยใช้เครือข่ายของสังคมออนไลน์ คือ Social Network Model

S = Specific (เอกลักษณ์ของธุรกิจ)

O = Optimization social network (ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด)

C = Competitive advantage (การสร้างรายได้เปรียบเทียบการแข่งขัน)

I = Initiative (ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์)

A = Assessment (ประเมินผลการใช้งาน)

L = Linkage and integrate every social network website (บูรณาการเว็บไซต์ของเครือข่ายสังคมออนไลน์ทุกตัวเข้าด้วยกัน)

N = Network (สร้างเครือข่ายของลูกค้า)

E = Educate (ให้ความรู้)

T = Technology (ติดตามเทคโนโลยีใหม่ๆ)

W = Work on every platform (สามารถใช้ได้ในทุกๆ แพลตฟอร์ม)

O = Opinion of customer (รับฟังความคิดเห็นของลูกค้า)

R = Resource utilization (ใช้ทรัพยากรในองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด)

K = Knowledge management (การจัดการความรู้)

ประโยชน์ สังกัด (2557 : 105-117) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะจอม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาจุดกำเนิด ความเป็นมา กระบวนการและขั้นตอนของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม 2) ศึกษาบทบาทของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม และ 3) ศึกษาผลของการจัดการการท่องเที่ยวต่อชุมชนของหมู่บ้านชะจอม ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกต (Observation) จากวัตถุประสงค์ประการแรก ผลการศึกษาพบว่า จุดกำเนิดและความเป็นมาของการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

ชะชอม มาจากความต้องการของชาวบ้านในการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ และต้องการสร้างรายได้เสริม โดยในกระบวนการของการจัดการการท่องเที่ยวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลักคือ (1) การจัดการด้านทรัพยากรท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านโครงสร้างการบริหาร (3) การจัดการด้านที่พัก และ (4) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จากวัตถุประสงค์ประการที่สอง ผลการศึกษาพบว่า ภาวการณ์เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะชอม มีอยู่ 3 ระดับ คือ (1) ภาวการณ์ในระดับชุมชน (2) ภาวการณ์ในระดับอำเภอ/จังหวัด และ (3) ภาวการณ์ในระดับชาติ ซึ่งบทบาทที่สำคัญของภาวการณ์เหล่านี้ก็คือ เป็นที่มาขององค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จากวัตถุประสงค์ประการที่สาม ผลการศึกษาพบว่า ผลของการจัดการท่องเที่ยวต่อชุมชนสามารถแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) ด้านสังคม (3) ด้านวัฒนธรรม และ (4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประภากร แก้ววรรณ และคณะ (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพและความต้องการด้านสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรท่องเที่ยวท้องถิ่นเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการด้านสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรท่องเที่ยวท้องถิ่นเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการ สารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ บุคลากรขององค์กรท่องเที่ยวท้องถิ่นและผู้ประกอบการ ธุรกิจท่องเที่ยวในเมืองมรดกโลกหลวงพระบางจำนวน 105 คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาและใช้การแจกแจงความถี่ค่าร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า องค์กรท่องเที่ยวท้องถิ่นเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง มีศักยภาพมากที่สุดคือ มีนโยบายเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ พนักงานนำเที่ยว แผ่นพับ/โบรชัวร์ แผนที่/แผนภูมิ และเว็บไซต์ ความต้องการมีมากที่สุดคือ มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ มีเครือข่ายความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มประชาคม อาเซียน มีแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557 : 650-665) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน และองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร จังหวัดพังงา โดยวิเคราะห์ตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามแนวทางของ Shaw and Williams (2004) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำกลุ่ม และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมระหว่างการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของกลุ่มการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านโคกไคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ สปาโคลนร้อนและทรายร้อน การชมปุมคแดง การเก็บหอยดัลกับการพายเรือคายัค ทั้งนี้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน บ้านโคกไครได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดพังงา มุ่งเน้นการส่งเสริมและขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครมีศักยภาพทางการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริการและการให้บริการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และ ศักยภาพทางการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไครคือ ศักยภาพทางการท่องเที่ยว กระบวนการคิดแบบยั่งยืนในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ ด้านรายได้มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งตัวผู้นำชุมชนที่มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2557 : 11-17) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเชิงเหื่อนตอนกลางสู่การเป็นศูนย์กลางอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลและประเมินศักยภาพของแต่ละภาคส่วนที่เป็นองค์ประกอบในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและเพื่อให้ได้แนวทางในการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเชิงเหื่อนตอนกลาง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นศูนย์กลางอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในกลุ่มจังหวัดเป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามการสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์กลุ่ม นำมาแปรผลเชิงปริมาณและเชิงเนื้อหาตามขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยศึกษาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งตัวผู้ดำเนินธุรกิจ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาคือกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเชิงเหื่อนตอนกลาง อันได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม จากการศึกษาเพื่ออธิบายถึงความพร้อมของภาคส่วนต่างๆ ของกลุ่มจังหวัดพบว่า 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้โครงการความร่วมมือของประเทศในกลุ่ม GMS ตามแนว Economic Corridor จะช่วยส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในการเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

และวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดยังเป็นเพียงกิจกรรมการท่องเที่ยวตามเทศกาลเท่านั้น แต่ยังไม่มีการพัฒนากิจกรรมสนับสนุนเพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นเพิ่มเติม 3) เส้นทางคมนาคมในพื้นที่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวกระจายตัวและอยู่ห่างไกลกันในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งเส้นทางที่ใช้สัญจรเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวในบางแห่งยังไม่ได้มีการพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐานอย่างเพียงพอ และ 4) ผู้เยี่ยมชมมีการใช้จ่ายเฉลี่ยต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เยี่ยมชมในภาคอื่นๆ ของประเทศ

รัศมี อ่อนปรีดา (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม.การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงครามให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม 42 คน จากผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในท้องถิ่นและผู้ประกอบการการท่องเที่ยว โดยเลือกแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอุปมา วิเคราะห์การการตีความ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการโดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 324 คน ประกอบด้วยผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยว พ่อค้า แม่ค้า พนักงานขับรถ และนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เลือกมาด้วยการเลือกแบบบังเอิญ กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการกำหนดแบบไม่ทราบขนาดของกลุ่มประชากร ใช้สูตรของ Cochran เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงครามพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านการสร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ ($\bar{X} = 3.72$) อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการพัฒนาการบริการจัดการ ($\bar{X} = 3.66$) ปัจจัยด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ($\bar{X} = 3.60$) และปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้า ศักยภาพบุคลากรและการบริการด้านการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.59$) ตามลำดับ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ความผูกพันต่อแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล การสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและนโยบายการท่องเที่ยว ($F = 137.590$, $p \text{ value} = 0.000$) ซึ่งปัจจัยทั้ง 5 ปัจจัยสามารถอธิบายความผันแปรของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและจังหวัด

สมุทรสงครามได้ร้อยละ 70.20 (Adjusted R Square = 0.7020) 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม ประกอบด้วย การปฏิบัติที่สำคัญ 8 ประการ คือ (1) ส่งเสริมความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในลักษณะเครือข่ายเพื่อกำหนดนโยบาย รวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีลักษณะรวมศูนย์ (2) บูรณาการด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (3) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้องและอำนวยความสะดวกต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนร่วมกัน เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (5) พัฒนาคุณภาพสินค้า ศักยภาพบุคลากร และการบริการด้านการท่องเที่ยว (6) สร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานวัฒนธรรม โดยมุ่งพัฒนาเอกลักษณ์วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นจุดเด่น (7) ปรับปรุงการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ระยะยาวทางเศรษฐกิจ (8) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติให้คงอยู่ โดยปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว สภาพภูมิทัศน์ในพื้นที่ไม่ถูกทำลายโดยนักท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดการขยะมูลฝอยในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

ณัฐพัชร มณีโรจน์ และนราศรี ไวนิชกุล (2559 : 196-215) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทย และกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศไทยโดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้สำคัญ (KeyInformants) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ผู้บริหารโรงพยาบาลที่ผ่านการรับรองคุณภาพมาตรฐานสากล บุคลากรทางการแพทย์ผู้ประกอบการตัวแทนท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์รวม 25 คน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depthInterview) และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ใช้การวิเคราะห์ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันตามแบบจำลองเพชรที่สมบูรณ์ (Diamond Model) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์โดยใช้ SWOT Analysis และใช้ TOWS Matrix รวมถึงใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ดังนั้นคำรักษาพยาบาลถูก บุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ มีโรงพยาบาลผ่านการรับรองมาตรฐานระดับสากล (JCI) มากกว่า 30 โรงพยาบาล เครื่องมือทางการแพทย์ทันสมัย บุคลากรการแพทย์ที่มีจิตใจให้บริการ การบริการที่เป็นเลิศ อัตลักษณ์ความเป็นไทย และทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ส่วนด้านที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อยกระดับให้ประเทศ

เป็นศูนย์กลางการแพทย์แห่งเอเชีย ได้แก่ การส่งเสริมการตลาดเฉพาะเป้าหมายเพิ่มมากขึ้น จัดทำฐานข้อมูล และความเชี่ยวชาญ รายสาขาของโรงพยาบาล พัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ใ้บุคลากรทางการแพทย์อนุญาตให้แพทย์ชาวต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้นานขึ้น นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ญาติและผู้ติดตามพำนักรในประเทศได้นานขึ้น เร่งผลิตแพทย์เฉพาะทาง รวมถึงผลิตแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ส่งเสริมให้โรงพยาบาลเอกชนรับรองมาตรฐานสากล เพิ่มขึ้น ส่งเสริมการวิจัยและการผลิตเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์และสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงเส้นทางการเชื่อมโยงระหว่างหัวเมืองหลักกับเมืองย่อยเพื่อสนับสนุน อำนวยความสะดวก ในการเดินทางท่องเที่ยวและพักฟื้นของผู้ป่วย ญาติและผู้ติดตาม

วิภาณี เพื่อกบฏขาว และสาโรช เพื่อกบฏขาว (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดประเภทการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี 2) สร้างกลยุทธ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี และ 3) สร้างเครือข่ายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้การสัมภาษณ์ การประชุมแบบสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ ผู้บริหารระดับสูงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 คน ผู้บริหารระดับกลางในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 คน และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 32 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า

1. การจัดประเภทการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า แหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ “บ้านน้ำทรัพย์” ฐานเรียนรู้เกษตรพึ่งตนเอง ไร่ทองหทัย กสิกรรมธรรมชาติ ชุมชนบ้านนายาง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และสวนตาลลุงดอนอม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาคู่มือเพชร เป็นต้น 2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น 3) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคอนฝิงแคด ศูนย์เครือข่ายเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (ไร่สุภาวดี) เป็นต้น และ 4) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนอำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

2. กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีกลยุทธ์ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ 2) ด้านพัฒนาทักษะการทำงาน 3) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน 4) ด้านความปลอดภัย และ 5) ด้านการสื่อสารองค์กร

3. เครือข่ายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีเครือข่าย 3 ลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1) เครือข่ายการปึกษาหารือ 2) เครือข่ายร่วมปฏิบัติการ และ 3) เครือข่ายภาคประชาสังคม

ประภัสสร มิน้อย (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตก เพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และความต้องการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 2) สังเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 3) วิเคราะห์และกำหนดกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 และ 4) รับรองรูปแบบและกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 เป็นการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงอนาคต EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 30 คน ประเมินตรวจสอบความเหมาะสมของกลยุทธ์ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพการณ์และความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกมีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวและมีความพร้อมในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬา นอกจากนี้ผู้จัดกิจกรรมเห็นว่าภาครัฐควรกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในแต่ละพื้นที่ให้ชัดเจนและควรสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงกีฬารูปแบบใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยว (2) ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 เรียกว่า “SPORT-K Model” ประกอบด้วย S-Standard, P-Participation, O-Organizing, R-Responsibility, T-Technology and Innovation และ K-Knowledge (3) กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 มี 5 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตก กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าจากทรัพยากรท้องถิ่นสู่การสร้างกิจกรรม สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬابนฐานอัตลักษณ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภาคีเครือข่าย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนากลไกขับเคลื่อนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตก และกลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาคอนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อการเสริมสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬารองรับไทยแลนด์ 4.0 (4) รับรองรูปแบบและกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของภูมิภาคตะวันตก เพื่อรองรับการเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 ด้วยการจัดประชุม

เชิงนโยบาย พบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความเห็นอย่างฉันทามติว่ารูปแบบและกลยุทธ์ทั้ง 5 กลยุทธ์มีความเหมาะสมและเป็นไปได้

Monavari et al. (2013 : 465-473) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวางแผนเชิงกลยุทธ์โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi-Based) สำหรับการจัดการการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการนำเสนอแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการสำหรับการจัดการท่องเที่ยวในสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร เนื่องจากลักษณะการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการเพื่อลดความลำเอียงโดยการผ่านเกณฑ์การชั่งน้ำหนักและการสรุปกลยุทธ์ที่นำเสนอซึ่งเป็นแนวทางแบบบูรณาการที่รวมเอากระบวนการจัดลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ (AHP) และจุดแข็งจุดอ่อน/ข้อจำกัด โอกาสและภัยคุกคาม (SWOT) ใช้วิธี SWOT-AHP Hybrid หลังจากนั้นได้มีการใช้เมทริกซ์การวางแผนเชิงกลยุทธ์เชิงปริมาณ (QSPM) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของกลยุทธ์ที่แนะนำ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการให้ความสำคัญกับโครงการท่องเที่ยวในเขตแดนแม่น้ำเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกในการฟื้นฟูกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Barrera-Fernandez, Hernández-Escampa & Balbuena (2016 : 379-391) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์ ผลกระทบของนโยบายการวางแผนเมืองในเมืองที่อยู่ในเขตทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและละตินอเมริกา ได้แก่ พลิmoth, มาลากา และกวานาวาโต ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่แต่ละเมืองกำลังเผชิญอยู่แตกต่างจากที่อื่นมาก ในมาลากามีการมุ่งเน้นการลงทุนในพื้นที่ขนาดเล็กมาก ขณะที่พลิmothเผชิญกับความหนาแน่นของสถานบันเทิงยามค่ำคืน และกวานาวาโตขาดการประสานงานด้านบริการการท่องเที่ยว จึงไม่น่าแปลกใจที่ข้อเสนอหลักที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มความยั่งยืนยังมีความหลากหลาย มาลากามุ่งเน้นไปที่การเดินเท้าและการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน พลิmothค้นหาความสมดุลของการใช้ชีวิตยามค่ำคืน และกวานาวาโตมุ่งเน้นไปที่การขยายฤดูกาลและการท่องเที่ยว รวมถึงสถานที่ที่ส่งเสริมให้เป็นมรดกการท่องเที่ยว มาลากาได้ให้ความสนใจในสินทรัพย์และละเลยส่วนที่เหลือของอาคารด้วยมรดกทางวัฒนธรรม พลิmothประสบความสำเร็จความคืบหน้าที่น่าสนใจในการกู้คืนมรดกของท่าเรือ และกวานาวาโตได้พยายามที่จะใช้ทรัพยากรมรดกที่อยู่รอบข้างให้เกิดความคุ้มค่า

Iliopoulou-Georgoudaki et al. (2016 : 143-153) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการพัฒนาของเขตปกครองตนเองชายฝั่งกรีก โดยมีการนำเสนอกระบวนการเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการปฏิรูประบบการวางแผนการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ของข้อจำกัดของการยอมรับ และรวมกับแนวความคิดจิตความสามารถในการท่องเที่ยวเป็นกรอบการทำงานร่วมกัน มีการอธิบายขั้นตอนเฉพาะเพื่อรวมข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมสังคมและเศรษฐกิจของจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวให้เข้ากับตัวบ่งชี้

ซึ่งภายหลังเปรียบเทียบกับเงื่อนไขการอ้างอิง เมทริกซ์ Leopold ถูกนำมาใช้เพื่อระบุและจัดข้อจำกัดของการพัฒนา และเป็นพื้นฐานสำหรับการเจรจาระหว่างผู้จัดการ ผู้มีส่วนได้เสีย และชุมชนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการตอบรับของการเฝ้าติดตามและปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง จุดมุ่งหมายคือ การมุ่งเน้นกิจกรรมการพัฒนาในการจำกัดปัจจัยจนกว่าจะมีการปรับตัวชี้วัดทั้งหมดขึ้นอ้างอิง นำเสนอกรณีศึกษาในเขตปกครองตนเองของกรีซ (Iliada-western Greece) เพื่อสาธิตกระบวนการนี้ มีการระบุโซนกิจกรรมและเลือก 18 ตัวบ่งชี้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ อย่างไรก็ตามคะแนนต่ำจะถูกกำหนดให้กับตัวบ่งชี้ 8/18 ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัด และต้องมีความสำคัญตามแผนพัฒนาที่ยั่งยืน กระบวนการที่เสนอนี้จะช่วยให้ผู้บริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถมองเห็น/ระบุข้อจำกัด และกำหนดลำดับความสำคัญด้านการพัฒนาภายในขั้นตอนการอัปเดตแบบขั้นตอน เพื่อการจัดการและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและเทคโนโลยีสารสนเทศ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีสารสนเทศเข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก และมีข้อมูลหลายประเภทผู้ประกอบการจึงต้องมีการจัดการสารสนเทศที่ดี และมีวิธีการเผยแพร่สารสนเทศที่เหมาะสม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการติดต่อสื่อสารทั่วโลก ทั้งระหว่างผู้ประกอบการและระหว่างผู้ประกอบการกับนักท่องเที่ยว ซึ่งการให้บริการติดต่อสื่อสารจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดการ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาช่วยการดำเนินการเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการใช้งานบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้ธุรกิจท่องเที่ยวสามารถดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วและมีความยืดหยุ่นในการให้บริการ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาบริการ เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและการติดต่อสื่อสารในธุรกิจท่องเที่ยว การเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบ 3G, 4G กลายเป็นเครื่องมือสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

องค์ประกอบของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการการท่องเที่ยว มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ส่วน ดังนี้

1. **รัฐบาล** ในฐานะที่เป็นผู้กำหนดความสำคัญในการวางแผนพัฒนา ควบคุม และส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยสนับสนุนการทำงานของภาครัฐ เช่น

การรวบรวมสถิติเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ประกอบการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 ระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination Management System : DMS) ซึ่งสามารถให้บริการได้ใน 2 ระดับ คือ 1) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสารองสินค้าและบริการ และระบบการให้บริการสารองสินค้าและบริการ

1.2 การเผยแพร่ข้อมูลในระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต องค์กรในภาครัฐได้พัฒนา DMS ผู้ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและตัวแทนจำหน่าย ซึ่งอาจจัดทำเป็นเว็บไซต์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยว

1.3 การตลาดและการส่งเสริมการตลาดทางการท่องเที่ยว เช่น การจัดทำฐานข้อมูลนักท่องเที่ยว การจัดทำฐานข้อมูลตลาดนักท่องเที่ยว

1.4 การวิจัยการตลาด

2. ผู้ผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากที่สุด และมีการประกอบการหลายขนาดตั้งแต่ขนาดใหญ่ จนถึงสถานประกอบการขนาดเล็ก โดยทั่วไปผู้ผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวจะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการสำนักงานอัตโนมัติและเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายไปสู่ลูกค้าในท้องตลาด ผู้ผลิตสินค้าและบริการแต่ละประเภทมีวิวัฒนาการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกัน เช่น บริษัทนำเที่ยว (Tour Operator) เป็นธุรกิจที่ซื้อสินค้าและบริการจากผู้ผลิตทางการท่องเที่ยว แล้วนำมาประกอบเป็นรายการนำเที่ยว และเสนอขายแก่นักท่องเที่ยว โดยจำหน่ายผ่านตัวแทนหรืออาจติดต่อกับลูกค้าโดยตรง ดังนั้นบริษัทนำเที่ยวจึงต้องมีระบบการดำเนินการภายในที่มีประสิทธิภาพและมีระบบเครือข่ายจัดจำหน่ายโดยตัวแทนจำหน่ายที่กว้างขวาง โดยจัดทำเป็นระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์

3. ระบบการจัดจำหน่ายแบบเบ็ดเสร็จ ตัวอย่างเช่น ในการให้บริการของสายการบิน ได้ทำระบบสำรองที่นั่งด้วยคอมพิวเตอร์ (Computerized Reservation System: CRS) และได้พัฒนาเป็นระบบการจัดจำหน่ายแบบเบ็ดเสร็จ (Global Distribution System: GDS)

4. ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีสินค้าและบริการเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก นักท่องเที่ยวสามารถจัดรายการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองโดยใช้ข้อมูลหรือสารสนเทศที่เผยแพร่ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ผู้ประกอบการ

ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในหลายลักษณะ เช่น 1) เผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการ 2) สื่อสารระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3) ดำรงและจัดทำรายการซื้อขายระหว่างผู้ผลิตและลูกค้าหรือที่เรียกว่า พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ 4) เป็นช่องทางการจำหน่ายบริการอิเล็กทรอนิกส์

5. ตัวกลางผู้บริโภคร หมายถึง ธุรกิจที่จัดจำหน่ายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวแก่ผู้บริโภค ซึ่งอาจทำหน้าที่เป็นนายหน้าหรือตัวแทนขายปลีกให้แก่ผู้ผลิตสินค้าและบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทนำเที่ยวหน้าที่หลักของตัวแทนจำหน่าย คือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวแก่ผู้บริโภคเพื่อการตัดสินใจซื้อ ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้ช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคสามารถใช้ข้อมูลจากตัวแทนจำหน่าย ประกอบกับข้อมูลโดยตรงจากผู้ผลิตสินค้าและบริการแหล่งท่องเที่ยวมาประกอบการตัดสินใจในการเดินทาง

6. ผู้บริโภค เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการกระทำหรือดำเนินกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่น ใช้เว็บไซต์ท่องเที่ยวในการค้นหาข้อมูลและบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือใช้แอปพลิเคชันในการจองห้องพักหรือตั๋วเครื่องบินเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

ประวัติการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว

Buhalis D. and Deimezi O. (2004 : 103-130) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมว่าเป็นหน้าที่ของบริษัทตัวแทนท่องเที่ยวภายนอกประเทศ (Outbound Travel Agencies : OTAs) และผู้ประกอบการท่องเที่ยว (Tour Operators : TOs) และบริษัทตัวแทนท่องเที่ยวภายใน (Inbound Travel Agents) หรือบริษัทสาขา (Handling Agencies : ITAs) ทั้งหมดได้รับการสนับสนุนจากระบบการจองด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer Reservation Systems : CRSs), และ ระบบจัดจำหน่ายทั่วโลก (Global Distribution Systems : GDSs) หรือระบบวิดีโอเท็กซ์ของผู้ประกอบการท่องเที่ยว (Tour Operators' Videotext Systems) ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวได้ใช้เทคโนโลยีในการแสดงข้อตกลงและข้อเสนอพิเศษนำเสนอโดยตรงผ่านโทรทัศน์ไปยังผู้บริโภค และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการจัดจำหน่ายทั่วโลก ได้มีการพัฒนาให้มีการใช้ใน 4 ระบบ ได้แก่ SABRE, AMADEUS, GALILEO, WORLDSPAN ต่อมาปลายปี 1990 Ecommerce ได้มีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวในลักษณะ B2B (Business to Business) และ B2C (Business to Consumers) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งพัฒนาไปสู่การใช้การติดต่อสื่อสาร การเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคทำให้การท่องเที่ยวแบบเดิมเปลี่ยนไปและกลายเป็นเครื่องมือของนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในปัจจุบัน และ Mavri M. and Angells V. (2009) ได้สรุปนวัตกรรม 3 รูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวจนถึงปัจจุบันคือ 1) การพัฒนา

ระบบการจองล่วงหน้าด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer Reservation System : CRS) ในปี 1970 2) การพัฒนาระบบการจัดจำหน่ายทั่วโลก (Global Distribution System : GDS) ในปี 1980 3) อินเทอร์เน็ต 1990

ในขณะที่ อรุณี อินทรไพโรจน์ (2551 : 3) ได้กล่าวถึงการจัดจำหน่ายด้านการท่องเที่ยวผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ระบบจัดจำหน่ายทั่วโลก (The Global Distribution Systems หรือ GDSs) ซึ่งเป็นตัวกลางในการจัดจำหน่ายสินค้าบริการท่องเที่ยว ระบบ GDS ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสนับสนุนการขายที่นับบนสายการบิน โรงแรมและรถเช่า เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อซึ่งได้แก่ ตัวแทนท่องเที่ยว ระบบ GDS หลัก ได้แก่ Amadeus, Galileo, SABRE และ World Span
2. อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเข้าถึงตลาดท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือที่แข่งขันกับระบบจัดจำหน่ายทั่วโลก ทำให้ผู้บริโภครสามารถตัดตัวกลาง หรือตัวแทนท่องเที่ยวเดิมต้องปรับเปลี่ยนเป็นตัวแทนในระบบออนไลน์
3. สายการบินเป็นผู้นำในการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจัดจำหน่ายและสร้างประสิทธิภาพ

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อการท่องเที่ยว

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนั้นมีความสัมพันธ์กับการใช้งานอินเทอร์เน็ตในการท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวในหลายด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์กร กระบวนการดำเนินธุรกิจ การทำงานภายใน การเปลี่ยนแปลงบทบาททางธุรกิจ ความสัมพันธ์กับลูกค้าและผู้ขายเปลี่ยนแปลงการนำเสนอสินค้าและบริการ รวมทั้งเปลี่ยนแปลงการจ้างงานการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์กร การพัฒนาด้านอินเทอร์เน็ตก่อให้เกิดการปฏิวัติโครงสร้างของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและมีผลกระทบต่อตัวกลางการท่องเที่ยวโดยตรง เพราะผู้จัดหาสินค้าบริการท่องเที่ยวสามารถขายตรงไปยังผู้บริโภค ตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างผู้บริโภคและผู้จัดหาต้องเผชิญกับปัญหาการตัดตัวกลางหรือถูกทดแทนด้วยตัวกลางออนไลน์

ไพศาล กาญจนวงศ์ (2553 : 42) ได้สรุปสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของภาคธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งเกิดที่มีปัญหาต่อการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ไปใช้ในภาคธุรกิจการท่องเที่ยวได้ดังนี้

1. ภาครัฐหรือสถานศึกษาควรหาผู้เชี่ยวชาญ หรือจัดอบรมให้ความรู้แก่ภาคธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจขนาดเล็กเพราะไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ในการดำเนินงานในด้านนี้ และขาดเงินลงทุนในการประชาสัมพันธ์ โดยไม่ต้องเก็บค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ เช่น การใช้งานอินเทอร์เน็ต

เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ธุรกิจ การจัดทำเว็บไซต์สำหรับผู้ประกอบการ การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการท่องเที่ยวและเทคนิคพิเศษในการใช้คอมพิวเตอร์เชิงธุรกิจ การทำธุรกิจบนอินเทอร์เน็ต เทคนิคการให้นักท่องเที่ยวรู้จักภาคธุรกิจในจังหวัดเชียงใหม่ การทำสื่อรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อธุรกิจท่องเที่ยว การจัดการข้อมูลที่สำคัญสำหรับการทำธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อจะได้เสนอให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง สถานการณ์การท่องเที่ยวของโลก และการจัดอบรมควรทำอย่างต่อเนื่อง และให้ภาคธุรกิจเข้าร่วมอย่างทั่วถึง เนื่องจากจะมีเฉพาะกลุ่มบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับการคัดเลือกเข้าอบรม

2. ภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้เกิดการใช้งานมากขึ้น เช่น การให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและลดค่าบริการให้กับผู้ประกอบการภาคธุรกิจเพื่อเชิญชวนให้มีคนใช้มากขึ้นและภาคธุรกิจใช้จ่ายถูกลง รวมทั้งให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ภาครัฐควรสนับสนุนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Software) ที่เหมาะสมกับการประกอบธุรกิจให้กับภาคธุรกิจเพื่อให้ข้อมูลเป็นมาตรฐานเดียวกันเช่น โปรแกรมห้องพัก โปรแกรมรถเช่า โปรแกรมการท่องเที่ยว และโปรแกรมสำหรับการประชาสัมพันธ์ ทำให้รัฐสามารถควบคุมเรื่องการท่องเที่ยวของจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนการใช้โปรแกรมในลักษณะของ Open Sources และส่งเสริมให้ภาคเอกชนใช้เพื่อลดต้นทุนของภาคเอกชนแทนการจ่ายค่าลิขสิทธิ์ให้กับต่างประเทศ ควรลดภาษีให้กับภาคธุรกิจโดยเฉพาะโรงแรมที่ใช้โปรแกรมที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้อง เพื่อให้มีความสำคัญต่อกฎหมายลิขสิทธิ์และช่วยให้ผู้ประกอบการได้ลดต้นทุนซึ่งต้องใช้งบประมาณสูงมากในจ่ายเป็นค่าบำรุงรักษาระบบ

3. ภาครัฐควรให้ความสนใจในเรื่องการท่องเที่ยวให้มากขึ้นโดยใช้การประชาสัมพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยว และเป็นสื่อกลางการประชาสัมพันธ์สำหรับการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ให้กับภาคธุรกิจที่ไม่มียงบประมาณ โดยมีเว็บไซต์ (Website) ที่ เป็นสื่อกลางการประชาสัมพันธ์ธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพที่มีหน่วยงานดูแลเฉพาะ ควรจัดทำเซิร์ฟเวอร์ (Server) และควบคุมคุณภาพของเซิร์ฟเวอร์ บริการเพื่อให้บริการกับธุรกิจขนาดเล็กสำหรับการประชาสัมพันธ์ร่วมกัน นอกจากจะประหยัดค่าใช้จ่ายแล้วยังเป็นศูนย์รวมของภาคธุรกิจในการบริหารจัดการของรัฐบาลอีกด้วย

4. เจ้าหน้าที่ของรัฐควรเปลี่ยนความคิดจากเห็นประโยชน์ส่วนตนมาเป็นส่วนรวมมากขึ้น และภาครัฐควรให้การเมืองนิ่งกว่านี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในการเดินทางมาเที่ยวควบคู่กับการสร้างความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

5. ภาครัฐควรเร่งจัดการระบบการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น เช่น จัดการเรื่องระบบขนส่งมวลชนของเชียงใหม่ให้ดีขึ้น เพราะระบบขนส่งมวลชนของเชียงใหม่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่น รถจอดไม่เป็นระเบียบ ถนนบางสายที่เป็นสายหลักที่นักท่องเที่ยวใช้บ่อย ๆ ไม่ดี ไม่ปลอดภัย

ระบบรถไฟ รถประจำทาง จัดการเรื่องแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระเบียบ มีการบริการข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวที่ได้อย่างเป็นระบบเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ควรปรับปรุงกฎระเบียบการเข้าชมของสถานที่ท่องเที่ยวของรัฐบาล ควรมีการกำหนดมาตรฐานและปริมาณของผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อจำกัดป้องกันเรื่องการกำหนดราคาท่องเที่ยว ควรมีการกำหนดราคากลางที่เท่า ๆ กัน และควบคุมราคาทัวร์ หรือการจดลิขสิทธิ์ทัวร์เพื่อป้องกันการลอกเลียนแบบ ควรทำวิจัยและคิดค้นวิธีที่จะทำให้เกิดประโยชน์ ธุรกิจสามารถนำมาใช้ได้ นำความเจริญมาสู่สังคม และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ควรมีการจัดงานพบปะสังสรรค์สำหรับธุรกิจท่องเที่ยว ควรป้องกันเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชน

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการท่องเที่ยวปัจจุบัน

USAID (2006) ได้สรุปการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการท่องเที่ยวใน 5 ประเด็นได้แก่

1. การเลือกและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (Selecting & Developing Tourism Site) โดยการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวสามารถเห็น ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการไปเที่ยว และมีข้อมูลอื่น ๆ บริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกดู ตามความสนใจ
2. การตลาด (Marketing) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารช่วยในการส่งเสริมการตลาดทั้งในประเทศ โดยการใช้งานวิจัยการตลาด และการตลาดต่างประเทศโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์
3. การจัดการความสัมพันธ์ลูกค้า (Customer Relationship Management) ด้วยการใช้ระบบการจองล่วงหน้า การจัดการท่องเที่ยว ก่อน ระหว่าง และภายหลังการท่องเที่ยว
4. การดำเนินงาน (Operations) ได้แก่ การซื้อ การจัดการการให้บริการ และอุปทาน รวมถึงการจัดการ Value Chain ในการท่องเที่ยว
5. การจัดการและติดตามการท่องเที่ยว ได้แก่ การใช้ข้อมูลพื้นที่ภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) เพื่อการเดินทาง

ประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว

เทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์ในการจัดการด้านการท่องเที่ยวหลายประการ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2545)

1. การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายหรือการเสนอผลิตภัณฑ์สู่นักท่องเที่ยวในราคาที่ถูกลง
2. การเพิ่มศักยภาพในการขยายตลาดไปยังทุกระดับประเทศและระดับโลก ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น

3. การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ลดขั้นตอนและวงจรการติดต่อ ทำให้การติดต่อรวดเร็วขึ้น เผยแพร่และกระจายข้อเท็จจริงของแหล่งท่องเที่ยวหรือบริการ เป็นการตรวจสอบเสริมสร้างมาตรฐานการจัดการและการบริการที่ดีขึ้น

4. การลดต้นทุนด้านการสร้างและดำเนินการ เช่น การเผยแพร่ข้อมูล การเก็บรักษา งานเอกสาร การติดต่อ และการขนส่ง เป็นต้น

5. การลดปัญหาการจราจรและมลภาวะ เนื่องจากการติดต่อผ่านระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ต ทำให้บุคคลสามารถทำธุรกรรม หรือทำงานที่บ้านได้

6. การเสริมภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรในการสร้างสื่อโฆษณาและประชาสัมพันธ์

7. ความสามารถในการซื้อหรือค้นหาข้อมูลสารสนเทศทำได้ตลอด 24 ชั่วโมง

ข้อจำกัดของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว

ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีประโยชน์ในการจัดการด้านการท่องเที่ยวมากมายหลายประการ อย่างไรก็ตามการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการด้านการท่องเที่ยวก็ยังมีข้อจำกัดในอีกหลายประเด็น ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชิตราช, 2545)

1. ปัญหาในเรื่องของระบบความปลอดภัยและการระบุตัวบุคคล เช่น การชำระเงิน เป็นต้น ผู้บริโภคยังขาดความเชื่อถือ เนื่องจากการซื้อขายไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้เกิดความไม่มั่นใจและไม่เชื่อถือ นอกจากนี้ในหลายประเทศยังไม่มีกฎหมายรองรับการทำธุรกรรมดังกล่าวโดยตรง เช่น ในประเทศที่ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับลายเซ็นดิจิทัล ทำให้เพียงนำกฎหมายเดิมมาปรับใช้ ทำให้ผู้ซื้อไม่มั่นใจที่จะใช้งานซื้อบริการผ่านอินเทอร์เน็ต หรือการสร้างข่าวโดยไม่แสดงตัวตนในระบบกระดานข่าวสาร ก่อให้เกิดข่าวลือด้านลบ ยากที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริง

2. ปัญหาด้านการพัฒนากระบบยังมีต้นทุนสูง ทั้งในส่วนของการลงทุนจำนวนมาก ด้านฮาร์ดแวร์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไป จนทำให้ใช้งานไม่คุ้มค่าการลงทุน และค่าใช้จ่ายในการพัฒนาระบบที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการขาดความรู้และประสบการณ์ การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบ ยังขาดความแม่นยำ อีกทั้งยังต้องมีการลงทุนด้านบุคลากรหรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์เว็บไซต์ให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ปัญหาด้านการพัฒนาเครื่องมือทางด้านซอฟต์แวร์ที่ยังอยู่ในระหว่างการพัฒนาที่ทำให้เปลี่ยนแปลงเร็วมาก ทำให้ความล้าสมัยของผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว เช่น ภาษาที่ใช้ในการพัฒนามีความหลากหลาย หรือซอฟต์แวร์ในการใช้ระบบงานบางชนิดยังไม่สามารถเข้ากับฮาร์ดแวร์หรือระบบปฏิบัติการอื่นได้

3. การขาดบุคลากรที่มีความรู้และความสามารถทั้งในด้านของผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริมในด้านการใช้คอมพิวเตอร์แก่ประชาชนทั่วไป

ในขณะที่ธุรกิจท่องเที่ยว ควรส่งเสริมและอบรมพนักงานทุกระดับให้มีความรู้และความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์อย่างชำนาญ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าระบบสารสนเทศเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่การประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยด้านอื่น ๆ อีก เช่น คุณภาพการบริการ คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การรักษาสิ่งแวดล้อม การให้บริการในราคาที่เหมาะสม กระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และสิ่งที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจบริการนั้นคือ คุณภาพของบุคลากรผู้ประกอบอาชีพในวงการการท่องเที่ยว ทั้งผู้ที่มีหน้าที่ให้บริการโดยตรงและโดยอ้อม บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องมีทั้งความสามารถในการทำงานในหน้าที่ และความจรรยาบรรณในการให้บริการ คือการมีพื้นฐานด้านจิตใจอันดีงามเอื้อเพื่อต่อผู้ร่วมอาชีพและผู้อื่น ไม่มักมากเห็นแก่ตัว หรือผลประโยชน์ในระยะสั้น มิเช่นนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะไม่สามารถเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนสืบไปได้

ดังนั้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าและวิจัย ดังนี้

สุวินัย น่วมเจริญ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ข้อมูลปฐมภูมิล้วนรวบรวมจากกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 5 ชุมชน ที่สนใจในการร่วมเวทีเสวนาปฏิบัติการ อาศัยกระบวนการ SWOT และการ Focus Group เพื่อให้ทราบบริบทและศักยภาพของการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนและนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาของการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดเชียงใหม่ มี 2 ประเภท คือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลักษณะของการศึกษาเรียนรู้ในการบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มท่องเที่ยวได้ดำเนินงานอย่างมีศักยภาพ โดยเฉพาะการบริหารจัดการองค์กรและการบริหารจัดการด้านการผลิตและการบริการ แต่ศักยภาพที่ทำได้ต่ำมากคือ การบริหารจัดการด้านการเงิน พิจารณาจากกำไรสุทธิที่ขาดทุนถึงปีละ 58,830 บาท ทั้งนี้เป็นผลมาจากความไม่มีศักยภาพของการประชาสัมพันธ์และการผลิตสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่มีต้นทุนที่สูงมาก ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อสารสนเทศเพื่อศึกษาร่วมกับชุมชนในการผลิตสื่อการศึกษาในรูปแบบวีดิทัศน์ได้ถึง 5 ชุมชน จนเกิดนวัตกรรมสื่อเทคโนโลยีที่เป็นรูปธรรม ใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ได้ด้วยชุมชนเอง สามารถ

ลดต้นทุนการประชาสัมพันธ์และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานมากขึ้น และหากมีการบูรณาการในโครงการนี้ร่วมกับองค์กรชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนในระยะต่อไป จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ประสบความสำเร็จได้ในระยะยาว

แสงจันทร์ เกศากิจ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ข้อมูลปฐมภูมิล้วนรวบรวมจากกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 6 ชุมชน ที่สนใจในการร่วมเวทีเสวนาปฏิบัติการ อาศัยกระบวนการ SWOT และการ Focus group เพื่อให้ทราบศักยภาพของการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนและนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาของการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพที่ค่อนข้างสูงในด้านการบริหารจัดการองค์กรและการให้บริการ เนื่องจากมีเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และความได้เปรียบทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนปัญหาสำคัญที่ส่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวคือ ความไม่มีศักยภาพด้านการจัดการการเงินของกลุ่มท่องเที่ยว พิจารณาได้จากผลกำไรสุทธิที่ขาดทุนถึงปีละ 462,140 บาท เนื่องจากต้นทุนการประชาสัมพันธ์โครงการด้านสื่อสารสนเทศที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อสารสนเทศเพื่อศึกษาร่วมกับชุมชนในการผลิตสื่อการศึกษาในรูปแบบวีดิทัศน์ได้ถึง 6 ชุมชน จนเกิดนวัตกรรมสื่อเทคโนโลยีที่เป็นรูปธรรม ใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ได้ด้วยชุมชนเอง สามารถลดต้นทุนการประชาสัมพันธ์และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานมากขึ้น และหากมีการบูรณาการโครงการนี้ร่วมกับองค์กรชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนในระยะต่อไป จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ประสบความสำเร็จได้ในระยะยาว

ศรินทร์ฐ ไทรชมภู และคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบสารสนเทศจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว พื้นที่คุ้มบางกระเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและจัดกลุ่มข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการที่เหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับเส้นทางท่องเที่ยว ผลจากการดำเนินการศึกษาและจัดกลุ่มข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการกับเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดกลุ่มข้อมูลเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ (2) ข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมชมวิถีวัฒนธรรม กิจกรรมจักรยาน ฯลฯ (3) ข้อมูลที่ปักในพื้นที่ และ (4) ข้อมูลผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยม และ 2) พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทุ่งบางกะเจ้า ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์การพัฒนาระบบจากผู้เกี่ยวข้อง และผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจในระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ เนื่องจากเป็นภาพรวมของพื้นที่ทุ่งบางกะเจ้า เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ เกิดความสะดวกแก่ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ผลการใช้งานระบบผู้ทดสอบมีความพึงพอใจการใช้ระบบในระดับมากที่สุด ในภาพรวมค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ระบบสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก ใช้งาน การรายงานผลมีความชัดเจนดี ซึ่งเป็นประโยชน์กับท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้งานได้ เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน

Tan, Eunice & Law, Rob (2016 : 132-152) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง mLearning เป็นวิธีการจัดการผู้เยี่ยมชมที่นุ่มนวลสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเมื่อมีการเยี่ยมชมพื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการคุ้มครองในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมาจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การจัดการผู้เยี่ยมชมที่มีประสิทธิภาพในไซต์เหล่านี้เพื่อลดผลกระทบของผู้เข้าชม การศึกษาครั้งนี้ศึกษาการประยุกต์ใช้การเรียนรู้บนมือถือ (mLearning) ในการตีความด้านสิ่งแวดล้อมและการศึกษาผู้เข้าชมในบริบทของการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เสนอกรอบแนวคิดสำหรับ mLearning เป็นเครื่องมือการจัดการผู้เข้าชมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัจจุบันการพัฒนาและนวัตกรรมในเครือข่ายบรอดแบนด์บนมือถือเทคโนโลยีสมาร์ทโฟนและแอปพลิเคชันซอฟต์แวร์โทรศัพท์มือถือนำเสนอโอกาสในการใช้แอปพลิเคชันที่ขับเคลื่อนด้วยโทรศัพท์มือถือดังกล่าวในโปรแกรมแปลภาษาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แบบอิสระและประสบการณ์การเข้าชมที่เป็นที่สนใจของผู้เข้าชม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โปรแกรมแปลภาษาและโปรแกรมประยุกต์ mLearning ดังกล่าวอาจมีผลต่อการรับรู้ทัศนคติและความตั้งใจในอนาคตที่มีต่อการอนุรักษ์และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

Pizzitutti et al. (2017 : 1117-1137) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวางแผนสถานการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว : รูปแบบพลวัตของระบบและแบบมีส่วนร่วมที่ใช้กับหมู่เกาะกาลาปากอสของประเทศเอกวาดอร์ ซึ่งนำเสนอระบบสนับสนุนการตัดสินใจโดยใช้แบบจำลองพลวัตของระบบที่ออกแบบมาเพื่อตรวจสอบการจัดการการท่องเที่ยวในหมู่เกาะกาลาปากอส มีการใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วมเพื่อรวมมุมมองของผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ ในหมู่เกาะกาลาปากอส และเพื่อสร้างภาพกราฟิกที่แสดงถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวและการเติบโตของประชากรที่อยู่อาศัย ระบบย่อยแต่ละระบบจะถูกตรวจสอบผ่านสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับสามรูปแบบของการเติบโตของการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการขยายจำนวนประชากรที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบทางสังคมและระบบ

นิเวศน์เชิงบูรณาการที่รวมอยู่ในรูปแบบได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของกาลาปากอส และทำให้ความสามารถในการทำงานของระบบย่อยทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ ความกังวลหลักของการขยายมิติของมนุษย์ในกาลาปากอสคือ (1) จำนวนชนิดที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่เกาะ และ (2) ความอึดตัวของพื้นที่การท่องเที่ยวของเกาะกาลาปากอส แบบจำลองอาศัยข้อมูลจริงเพื่อระบุกฎความสัมพันธ์และอัตราแลกเปลี่ยนที่ได้จากฟังก์ชันทางสถิติและ/หรือฟังก์ชันที่ระบุไว้ในทฤษฎีหรือการปฏิบัติ ระบบการสนับสนุนการตัดสินใจที่นำเสนอนี้เป็นเครื่องมือในการวางแผนสถานการณ์เชิงปริมาณ ซึ่งสามารถใช้โดยผู้กำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดียิ่งขึ้นเกี่ยวกับหมู่เกาะกาลาปากอสในฐานะระบบมนุษย์และธรรมชาติควบคู่กันไป

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสารสนเทศ

ความหมายของระบบสารสนเทศ

ระบบสารสนเทศเป็นระบบที่มีความสำคัญต่อการนำความสำเร็จมาสู่องค์กรในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของระบบสารสนเทศ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ศรีสมรัก อินทุจันทร์ยัง (2550) ได้ให้ความหมายของระบบสารสนเทศ หมายถึง ระบบที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์ เพื่อสร้างสารสนเทศสำหรับวัตถุประสงค์เฉพาะด้าน และเสนอสารสนเทศให้กับผู้ที่ต้องการ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับสารสนเทศ รวมทั้งการจัดเก็บบันทึกข้อมูลที่นำเข้ามาสู่ระบบไว้เพื่อการใช้งานในอนาคต

โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์ (2554) ได้ให้ความหมายของระบบสารสนเทศ หมายถึง ระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ ซึ่งประกอบด้วยฐานข้อมูลที่ใช้เพื่อการจัดเก็บข้อมูลในองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ โดยมีโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้งานกับระบบนั้น ๆ โดยเฉพาะ มีพนักงานป้อนข้อมูล เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาประมวลผลเป็นรายงานทางสารสนเทศ ที่ผู้บริหารสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ทั้งนี้ระบบสารสนเทศยังประกอบด้วยองค์ประกอบด้านทรัพยากรต่าง ๆ อีกหลายส่วนด้วยกัน อันได้แก่ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ข้อมูล กระบวนการ และบุคลากร

รุ่งรัศมี บุญดาว (2559) ได้ให้ความหมายของระบบสารสนเทศ หมายถึง ระบบที่ทำหน้าที่รวบรวม ประมวลผล จัดเก็บ วิเคราะห์ แจกจ่ายสารสนเทศให้แก่ผู้ใช้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มคุณค่าและความหมายให้กับข้อมูล ผลลัพธ์ที่ได้คือสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์

ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการใช้ เช่น นำมาใช้สนับสนุนการดำเนินงานและการตัดสินใจขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

Valacich & Schneider (2014) ได้ให้ความหมายของระบบสารสนเทศว่า ประกอบด้วย ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และเครือข่ายการสื่อสาร ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อรวบรวม ประมวลผล และเผยแพร่สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กร

Laudon & Laudon (2015) ได้ให้ความหมายของระบบสารสนเทศ หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันที่ทำหน้าที่รวบรวม (ค้นคืน) ประมวลผล บันทึก และแจกจ่ายสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในองค์กร

O'Leary et al. (2015) ได้ให้ความหมายของระบบสารสนเทศ หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ บุคลากร ระเบียบปฏิบัติ ข้อมูล และการเชื่อมต่อทำงานประสานกัน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่จำเป็นในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งสารสนเทศมีความสำคัญมากในการผลิตสินค้าและบริการที่สามารถสร้างผลกำไรและความสำเร็จให้กับองค์กร

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ระบบสารสนเทศ หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ บุคลากร ข้อมูล และกระบวนการปฏิบัติ เพื่อรวบรวมข้อมูล แล้วนำไปประมวลผล และได้มาเป็นสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร

ประโยชน์ของระบบสารสนเทศ

ระบบสารสนเทศที่มีคุณภาพจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งประโยชน์ของระบบสารสนเทศที่เด่นชัดมีดังนี้ (รุ่งศรีมี บุญดาว, 2559 : 9-10)

1. เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ซึ่งการทำงานในองค์กรจะต้องมีงานประจำที่ต้องดำเนินการทุกวันและปริมาณงานก็มีเพิ่มขึ้น ทำให้องค์กรจะต้องเพิ่มพนักงานหรือเพิ่มงานให้กับพนักงาน จนพนักงานไม่สามารถจะปฏิบัติได้หรือผลงานออกมาไม่ดี จึงมีความจำเป็นต้องใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยงานในลักษณะงานประจำ ทำให้การทำงานเร็วขึ้นแม่นยำ และทำให้พนักงานมีเวลาในการเรียนรู้งานใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

2. เพิ่มผลผลิต โดยที่องค์กรสามารถใช้สารสนเทศมาช่วยในกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน เช่น สามารถควบคุมขั้นตอนในกระบวนการผลิต ควบคุมวัตถุดิบ สินค้าคงคลัง และระบบการขนส่งสินค้า เป็นต้น

3. เพิ่มคุณค่าในการบริการลูกค้า องค์กรที่มีธุรกิจลักษณะบริการ สามารถใช้ระบบสารสนเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อลูกค้า เช่น ธุรกิจสายการบิน สามารถให้ลูกค้าจองตั๋วเครื่องบิน สอบถามสายการบิน ตรวจสอบเวลาเข้าออกของสายการบิน ธุรกิจประกันภัย สามารถให้บริการลูกค้าในการแจ้งอุบัติเหตุ โดยบอกชื่อผู้เอาประกันภัยหรือเลขที่กรมธรรม์หรือ

หมายเลขทะเบียนรถได้ ธุรกิจโรงพยาบาล สามารถให้นายแพทย์และผู้ป่วยตรวจสอบผลจากการเก็บประวัติการรักษาพยาบาลของผู้ป่วยได้ เป็นต้น

4. ผลิตภัณฑ์ใหม่และขยายผลิตภัณฑ์ ข้อมูลสารสนเทศสามารถที่จะพยากรณ์ความต้องการสินค้าของผู้บริโภคได้ แม้กระทั่งรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ทำให้ผู้ผลิตสามารถที่จะออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคได้

5. สามารถที่จะสร้างทางเลือกในการแข่งขันได้ ผู้บริหารสามารถที่จะนำสารสนเทศมาสร้างกลยุทธ์ในการแข่งขันได้ โดยอาจจะสร้างแบบจำลองในเรื่องการสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ การผลิตในต้นทุนต่ำหรือผู้นำด้านต้นทุน หรือการตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างรวดเร็ว

6. การสร้างโอกาสทางธุรกิจ หากองค์กรมีสารสนเทศที่ถูกต้องและรวดเร็ว ทำให้ผู้บริหารสามารถที่จะลงทุนในธุรกิจที่มีอนาคตไกลกว่าคู่แข่ง ซึ่งถือว่าเป็นการเพิ่มโอกาสในการลงทุน

7. การดึงดูดลูกค้าไว้และป้องกันคู่แข่ง การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัยตลอดเวลาจะทำให้องค์กรมีเทคโนโลยีที่ล้ำหน้ากว่าคู่แข่ง ซึ่งจะ เป็นปัจจัยในการดึงดูดลูกค้าให้เข้ามาใช้บริการและเกิดความประทับใจในผลิตภัณฑ์หรือบริการ ทำให้ลูกค้าไม่เปลี่ยนใจ หันไปใช้บริการของคู่แข่ง ในขณะที่เดียวกันองค์กรก็สามารถใช้สารสนเทศในการป้องกันคู่แข่งไม่ให้เข้าสู่ตลาด โดยการใช้ระบบสารสนเทศที่เหนือกว่าในการบริการลูกค้า หรือสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ตลอดเวลา

การพัฒนาระบบสารสนเทศ

การพัฒนาระบบสารสนเทศมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สามารถเข้าใจขั้นตอนหลัก ๆ ในการพัฒนาระบบสารสนเทศ รู้จุดแข็งและจุดอ่อนของวงจรชีวิตในการพัฒนาระบบอย่างเป็นรูปแบบ และเพื่อให้เข้าใจวิธีการสร้างทางเลือกเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศ เทคนิคในการพัฒนาระบบสารสนเทศแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ (คาร์ณี พิมพ์ช่างทอง, 2552 : 150-158)

1. **การพัฒนาแบบโครงสร้าง (Structured Development)** เทคนิคแบบนี้มีการใช้แผนผังรูปแบบและเอกสารหลายชนิด เช่น แผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเอนติตี้ (Entities Relationship Diagram : ERDs) แผนผังแสดงการไหลของข้อมูลในระบบ (Data Flow Diagrams (DFDs) และการเขียนโปรแกรมแบบโครงสร้าง ทำให้การพัฒนาระบบแบบโครงสร้างต้องใช้เวลาในการพัฒนาระบบและเอกสาร ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้า

2. **การพัฒนาเชิงวัตถุ (Object Oriented Development)** เป็นเทคนิคที่เริ่มต้นขึ้นจากการพัฒนาภาษาที่ใช้เขียน โปรแกรมเชิงวัตถุ วัตถุเป็นตัวแทนของสิ่งของ วัตถุมีการติดต่อซึ่งกัน

และกัน และติดต่อกับบุคคลด้วย ส่วนระบบสารสนเทศก็สามารถมองได้ว่าเป็นการเก็บรวบรวมของ วัตถุ และมาตรฐานที่ใช้ในการพัฒนาระบบเชิงวัตถุ (Unified Modeling Language : UML)

การพัฒนาระบบสารสนเทศเป็นกระบวนการสร้างระบบสารสนเทศขึ้นมาเพื่อใช้ สำหรับแก้ปัญหาหรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กร และด้วยระบบสารสนเทศในยุคปัจจุบันจะทวี ความซับซ้อนยิ่งขึ้นและมีขนาดใหญ่ ดังนั้น โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศจึงจำเป็นต้องได้รับ การวางแผนที่ดี เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาของระบบเดิม จากนั้นจึงดำเนินการศึกษาถึงความเป็นไปได้ ในแง่มุมต่าง ๆ จะกระทั่งได้มีโครงการริเริ่มนำซอฟต์แวร์มาใช้งาน และเมื่อมีการนำซอฟต์แวร์ มาใช้งานไปตามกาลเวลา สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงเทคโนโลยีก็อาจเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซอฟต์แวร์ดังกล่าวก็อาจจะไม่สามารถตอบสนองการใช้งานที่ดีได้อีกต่อไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็น ที่จะต้องดำเนินการปลดระวางซอฟต์แวร์เหล่านี้ออกไปเมื่อถึงกาลเวลา และดำเนินการวางแผน เพื่อเริ่มต้นศึกษาถึงปัญหาใหม่ ด้วยการพัฒนาระบบใหม่หรือนำซอฟต์แวร์ใหม่ที่เหมาะสม มาใช้งานแทน และด้วยเหตุดังกล่าว ซอฟต์แวร์จึงมีลักษณะเป็นวงจรชีวิตเช่นเดียวกัน ที่เรียกว่า วงจรการพัฒนาระบบ (System Development Life Cycle : SDLC)

การพัฒนาระบบสารสนเทศที่มีขั้นตอนตามแบบแผนของวงจรการพัฒนาระบบเป็น วิธีการพัฒนาระบบแบบดั้งเดิม ที่มักนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาระบบมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน โดยมีกรอบการทำงานที่เป็นโครงสร้างชัดเจน มีลำดับของกิจกรรมในแต่ละระยะที่เป็น ลำดับแน่นอน ปกติแล้วจะประกอบไปด้วยกลุ่มกิจกรรม 3 ส่วนพื้นฐานหลัก ๆ ด้วยกันคือ การวิเคราะห์ การออกแบบ และการนำไปใช้ ซึ่งกิจกรรมทั้งสามนี้สามารถใช้งานได้ดีกับโครงการพัฒนาระบบ สารสนเทศขนาดเล็ก ในขณะที่โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศขนาดใหญ่ มักจำเป็นต้องมี แบบแผนการพัฒนาระบบสารสนเทศตามแนวทางของวงจรการพัฒนาระบบจนครบทุกกิจกรรม โดยประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (กิตติ ภักดีวัฒนะกุล และ พนิดา พานิชกุล, 2546, วิโรจน์ ชัยมูล และสุพรรณยา ขวทอง, 2552 : 171-175, คารณิ พิมพ์ช่างทอง, 2552 : 150-158)

1. การวางแผนโครงการ (Project Planning Phase)

ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการพื้นฐานบนความเข้าใจว่าทำไมต้องสร้างระบบงานใหม่ ต้องพิจารณาว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรเกี่ยวกับกระบวนการสร้างระบบใหม่ จุดเริ่มต้นคือ ต้องทำการศึกษาขอบเขตปัญหาที่ผู้ใช้ขอบเขตกำลังประสบปัญหาอยู่ และจะดำเนินการแก้ไข อย่างไร โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของระบบ สาเหตุที่ต้องมีการสร้างระบบ พิจารณาสິงที่ระบบต้องใช้จากระบบสารสนเทศภายนอก และทำการประเมินความเป็นไปได้ของระบบ ทั้งทางด้านเทคนิค ทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ มีการศึกษา ความเป็นไปได้ของระบบงานใหม่ ว่าคุ้มค่าที่จะลงทุนหรือไม่ ระยะนี้มีระยะเวลาค่อนข้างสั้น แต่เป็น

ระยะที่สำคัญเกี่ยวกับภาพรวมของระบบที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จจำเป็นต้องมีนักวิเคราะห์ระบบที่มีความรู้และประสบการณ์สูง ขั้นตอนการวางแผนโครงการประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 กำหนดปัญหา (Problem Definition)

1.2 ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility)

1.3 จัดตั้งทีมงานโครงการ

1.4 จัดทำตารางกำหนดเวลาโครงการ (Project Scheduling)

1.5 ดำเนินการโครงการ (Launch the Project)

1.6 การหาปัญหา โอกาส และเป้าหมาย เป็นกิจกรรมแรกที่สำคัญมาก เมื่อเห็นถึงปัญหา โอกาส หรือเป้าหมายที่สามารถนำระบบคอมพิวเตอร์เข้าไปแก้ไขได้ จะถึงเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างระบบคอมพิวเตอร์ โดยนักวิเคราะห์ระบบจะต้องพยายามหาโอกาสในการปรับปรุงโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์เข้าไปใช้ในด้านต่าง ๆ จะต้องมองเห็นปัญหาให้ถูกต้อง มองเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะรู้ทิศทางของการกระทำระบบเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย

2. การวิเคราะห์ (Analysis Phase)

ขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดความต้องการใช้สารสนเทศ โดยต้องมีความเข้าใจระบบที่มีอยู่แล้ว และจำแนกโอกาสในการปรับปรุงและพัฒนาคุณลักษณะความต้องการของระบบใหม่ ขั้นตอนการวิเคราะห์จะมีคำตอบเกี่ยวกับคำถามว่า ใครเป็นผู้ใช้ระบบ และมีอะไรบ้างที่ระบบต้องทำ ขั้นตอนนี้ต้องดำเนินการวิเคราะห์ระบบงานปัจจุบัน เพื่อพัฒนาแนวความคิดสำหรับระบบงานใหม่ วัตถุประสงค์หลัก คือ ศึกษาทำความเข้าใจความต้องการต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมา ดังนั้นการรวบรวมความต้องการ (Requirements Gathering) จึงเป็นงานส่วนพื้นฐานของการวิเคราะห์ ซึ่งนักวิเคราะห์ระบบจะประเมินว่าควรมีอะไรบ้างที่ระบบงานใหม่จะต้องดำเนินการ ดังนั้นการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้ (User Requirements) จะมีความสำคัญมาก นักวิเคราะห์ระบบรวบรวมความต้องการได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การทำแบบสอบถาม การทำเอกสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของระบบ ระเบียนกฎเกณฑ์จากนั้นจึงสรุปออกมาเป็นข้อกำหนด (Requirement Specification) ที่ชัดเจน อ่านแล้วตีความหมายได้ตรงกัน ขั้นตอนการวิเคราะห์จะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์ระบบงานปัจจุบัน

2.2 รวบรวมความต้องการในด้านต่าง ๆ และนำมาวิเคราะห์เพื่อสรุปเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจน

2.3 นำข้อกำหนดมาพัฒนาออกมาเป็นความต้องการของระบบใหม่

2.4 สร้างแบบจำลองกระบวนการของระบบใหม่ด้วยการวาดแผนภาพกระแสข้อมูล

2.5 สร้างแบบจำลองข้อมูล ด้วยการวาดอีอาร์ไดอะแกรม

นอกจากนั้นในขั้นตอนนี้ยังรวมถึงการสร้างและประเมินทางเลือกที่เป็นไปได้ในการพัฒนาระบบ ซึ่งอาจจะเกิดจากปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบที่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้และไม่สามารถปฏิบัติงานได้ โดยการประเมินความเป็นไปได้ของระบบสามารถทำได้โดยการประเมินทางเทคนิคว่ามีความเสี่ยงในการปฏิบัติงานอย่างไร หรืออาจประเมินเกี่ยวกับการสนับสนุนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลังจากที่ระบบเสร็จสมบูรณ์แล้ว หรือประเมินทางเศรษฐกิจโดยการวิเคราะห์ต้นทุนและกำไรของทางเลือกแต่ละทาง รวมทั้งประเมินค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการพัฒนาระบบที่เป็นไปได้อย่างสมเหตุสมผล เช่น ค่าลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์ ราคาฮาร์ดแวร์ ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม และค่าเสียหายที่เกิดขึ้นในระหว่างการเปลี่ยนระบบ เป็นต้น

3. การออกแบบ (Design Phase)

ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาว่าระบบจะดำเนินการไปได้อย่างไร ซึ่งเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการออกแบบที่ว่าด้วยการตัดสินใจว่าจะพัฒนาระบบใหม่ด้วยแนวทางใด เช่น พัฒนาขึ้นเอง ซื้อโปรแกรมสำเร็จรูป หรือว่าจ้างบริษัทพัฒนาระบบให้ เป็นต้น นอกจากนี้ขั้นตอนการออกแบบจะเกี่ยวข้องกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรมระบบ ซึ่งประกอบด้วยอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และเครือข่าย รวมถึงการออกแบบรายงาน การออกแบบจอภาพเพื่อปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ การออกแบบผังงานระบบ การออกแบบโปรแกรมและฐานข้อมูล อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากิจกรรมบางส่วนของขั้นตอนการออกแบบนี้ ส่วนใหญ่จะถูกดำเนินการแก้ปัญหาอย่างไรมากกว่า ด้วยการนำผลลัพธ์ของแบบจำลองเชิงตรรกะที่ได้จากระยะการวิเคราะห์ มาพัฒนาเป็นแบบจำลองเชิงกายภาพ ขั้นตอนการออกแบบจะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 พิจารณาแนวทางในการพัฒนาระบบ

3.2 ออกแบบสถาปัตยกรรมระบบ

3.3 ออกแบบฐานข้อมูล

3.4 ออกแบบเอาต์พุต

3.5 ออกแบบอินพุต

3.6 ออกแบบเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างระบบกับผู้ใช้

3.7 จัดทำต้นแบบของระบบ

4. การนำไปใช้ (Implementation Phase)

ขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดผลขึ้นมาด้วยการสร้างระบบ ทดสอบระบบ และการติดตั้งระบบโดยวัตถุประสงค์หลักของกิจกรรมในระยะนี้ ไม่ใช่เพียงแต่ความเชื่อถือของระบบ หรือระบบต้องสามารถทำงานได้ดีเพียงเท่านั้น แต่ต้องมั่นใจว่าผู้ใช้ระบบต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อใช้งานระบบ และความคาดหวังในองค์กรที่ต้องการผลตอบแทนในด้านดีกับการใช้ระบบใหม่ ลำดับกิจกรรมต่าง ๆ ทุกกิจกรรมจะต้องเข้ามาดำเนินการร่วมกันในระยะนี้เพื่อให้ระบบการปฏิบัติงานลงเอยถึงที่สุด ขั้นตอนการนำไปใช้ จะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 4.1 สร้างระบบขึ้นมาด้วยการเขียนโปรแกรม
- 4.2 ตรวจสอบความถูกต้องของโปรแกรมโดยการทดสอบ
- 4.3 ติดตั้งระบบ และจัดทำเอกสารคู่มือ
- 4.4 ฝึกอบรมผู้ใช้ และประเมินผลระบบใหม่

5. การบำรุงรักษา (Maintenance Phase)

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นหลังจากที่ระบบได้มีการติดตั้งเพื่อใช้งานแล้ว ซึ่งจะใช้เวลายาวนานที่สุดเมื่อเทียบกับระยะอื่น ๆ ที่ผ่านมา เนื่องจากระบบจะต้องได้รับการบำรุงรักษาตลอดเวลาที่มีการใช้ระบบ สิ่งที่คาดหวังขององค์กรก็คือ ต้องการให้ระบบสามารถใช้งานได้ยาวนานหลายปี ระบบมีความสามารถรับรองเทคโนโลยีรุ่นใหม่ ๆ ในอนาคตได้ ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวจึงสามารถทำการเพิ่มเติมคุณสมบัติระบบให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น รวมถึงการแก้ไขปรับปรุงโปรแกรมกรณีพบข้อผิดพลาด และการเขียนโมดูลการทำงานเพิ่มเติม การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของระบบ แผนการสำรองและการกู้ระบบกลับคืน เป็นต้น ขั้นตอนการบำรุงรักษาจะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 6.1 การบำรุงรักษาระบบ
- 6.2 การเพิ่มเติมคุณสมบัติใหม่ ๆ เข้าไปในระบบ
- 6.3 การสนับสนุนงานของผู้ใช้

การประเมินคุณภาพของระบบสารสนเทศ

ปัจจุบันการออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศจะนิยมอยู่ในลักษณะรูปแบบของเว็บไซต์หรือเว็บแอปพลิเคชัน ซึ่งได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นและนับวันจะยิ่งทวีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อนับร้อยล้านเว็บ เพื่อประโยชน์ในการประเมินคุณภาพของเว็บจะมีแนวทางในการตรวจสอบและประเมินคุณภาพที่สามารถอธิบายได้ด้วยกัน 9 ด้าน ดังนี้ (ปรัชญนันท์ นิลสุข, 2546)

1. ความทันสมัย (Currency)

ความทันสมัยของเว็บไซต์จัดเป็นหัวข้อสำคัญของการพัฒนาข้อมูลสารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เนื่องจากข้อมูลสารสนเทศที่ปรากฏอยู่ในเว็บไซต์จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งานก็เมื่อข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลที่ใหม่ ทันต่อสถานการณ์และได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามระยะเวลาอย่างเหมาะสม การประเมินเว็บไซต์ในด้านของความทันสมัยควรประเมินในสามส่วนด้วยกัน คือ

1.1 เว็บไซต์แสดงวันที่ปรับปรุงข้อมูลครั้งล่าสุด เป็นสิ่งที่แสดงความชัดเจนของเว็บไซต์ว่าความทันสมัยของข้อมูลระดับใด เพราะเว็บไซต์ที่แสดงถึงวันที่ปรับปรุงข้อมูลทุกวันย่อมแสดงว่าเป็นเว็บที่มีความเป็นปัจจุบันมากที่สุด สำหรับเว็บบางประเภท เช่น เว็บไซต์หนังสือพิมพ์ย่อมจะต้องปรับปรุงข่าวสารและข้อมูลของเว็บเป็นปัจจุบันทุกวัน ก็จะแสดงวันที่ของหนังสือพิมพ์ที่นำข้อมูลมาออนไลน์ทุกวันอยู่แล้ว เป็นตัวอย่างของความทันสมัยและเป็นปัจจุบัน ในขณะที่เว็บไซต์จำนวนมากไม่ได้แสดงวันที่ปรับปรุงข้อมูลล่าสุด อันทำให้ไม่ทราบว่าข้อมูลดังกล่าวดำเนินการเมื่อใด ก็จะเป็นปัญหาในการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นเว็บไซต์ที่แสดงวันที่ปรับปรุงครั้งล่าสุด จะแสดงวันที่ปรับปรุงเว็บเอาไว้ในส่วนใดส่วนหนึ่งของเว็บโดยนิยมนำมาแสดงเอาไว้ด้านล่างของเว็บไซต์ แต่ในบางเว็บไซต์ที่แสดงวันเวลาของเว็บในแต่ละวัน ไม่ได้หมายถึงการปรับปรุงเว็บไซต์ แต่เป็นการนำเอาเวลาของเครื่องคอมพิวเตอร์ขึ้นมาแสดงที่หน้าเว็บเพจ ไม่จัดเป็นวันเวลาที่ปรับปรุงข้อมูล

ประโยชน์ของการแสดงวันที่ปรับปรุงข้อมูลล่าสุดคือ ทำให้ทราบว่าข้อมูลในเว็บได้รับการปรับปรุงเมื่อใด การอ้างอิงข้อมูลในเว็บสามารถแสดงวันที่ปรับปรุงข้อมูล สามารถพิจารณาได้ว่าจะใช้ข้อมูลของเว็บหรือไม่ เว็บที่มีมาตรฐานควรจะต้องแสดงวันที่ในการปรับปรุงข้อมูลของเว็บ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ และการบำรุงรักษาเว็บของผู้สร้างหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งในความเป็นจริงโปรแกรมที่ใช้ในการสร้างเว็บสามารถกำหนดให้แสดงวันที่ในการปรับปรุงเว็บ โดยอัตโนมัติอยู่แล้วทุกครั้งที่ปรับเปลี่ยนข้อมูลใด ๆ ในเว็บเพจ จึงไม่ใช่เรื่องยากในการจัดทำเพียงแต่ผู้จัดทำเว็บเพจต้องใส่ใจในรายละเอียดเท่านั้น

1.2 เว็บไซต์แสดงการปรับปรุงข้อมูลอยู่เสมอเป็นปัจจุบัน หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในเว็บเป็นข้อมูลที่ทันสมัยและอยู่ในช่วงระยะเวลาปัจจุบัน ไม่ใช่แค่การแสดงวันที่และเวลาในการปรับปรุงข้อมูลเท่านั้น เพราะวันที่และเวลาที่ปรับปรุงครั้งล่าสุด อาจเป็นเพียงวันและเวลาที่ปรับเปลี่ยนรายละเอียดของเว็บเพจบางอย่าง เช่น เปลี่ยนแปลงสีข้อความ หรือการใส่กราฟิกสีใหม่ ๆ เข้ามาในเว็บเพจ แต่ข้อมูลในเว็บเพจอาจเป็นข้อมูลที่เก่าและล้าสมัยไปแล้ว ลักษณะของการปรับปรุงข้อมูลอยู่เสมอเป็นปัจจุบัน เช่น ข้อมูลขององค์กรหรือหน่วยงานในปี พ.ศ. 2547 ก็ควร

มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เช่น ข้อมูล ณ วันที่ 21 มิถุนายน 2547 แสดงวันและวันที่ในเว็บไซต์ แต่มีข้อมูลของวันเดือนปีในปี พ.ศ. 2545, 2546 ขณะที่ข้อมูลที่ควรจะนำเสนอควรเป็นข้อมูลของปี พ.ศ. 2547 ด้วย ก็ถือว่าข้อมูลของเว็บไม่ได้ปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันเป็นข้อมูลเก่าของปีที่ผ่านมา

แต่ถ้าเว็บไซต์เป็นเว็บที่แสดงรายละเอียดของข้อมูลในอดีตก็ไม่ถือว่า ข้อมูลของเว็บนั้นล้าสมัยเพราะภายในเว็บไซต์ก็ควรมีข้อมูลรายละเอียดที่ผ่าน ๆ มาแล้วในอดีต และควรอย่างยิ่งที่จะเก็บข้อมูลเดิม ๆ เอาไว้ทั้งหมดโดยไม่จำเป็นต้องปรับปรุงข้อมูลหรือแสดงวันที่ปรับปรุงเป็นปัจจุบันก็ได้ เพียงแต่ควรมีเว็บเพจใหม่ ๆ ที่มีข้อมูลหรือรายละเอียดที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบันปรากฏอยู่ในเว็บไซต์ด้วยเพื่อแสดงให้เห็นเว็บไซต์มีการปรับปรุงในทันสมัยและเป็นปัจจุบันปรากฏอยู่ ซึ่งแสดงว่าเว็บได้รับการดูแลและพัฒนาข้อมูลอยู่ตลอดเวลาโดยหน่วยงานหรือผู้ดูแล เว็บที่มีมาตรฐานจึงควรแสดงการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเช่น แสดงการอ้างอิงของข้อมูลภายในเว็บเพจ เช่น ข้อมูลที่แสดงอยู่ในเว็บเพจนำมาจากที่ใดเป็นข้อมูลเมื่อวันที่เท่าไร อันเป็นรายละเอียดที่จะช่วยให้ผู้ใช้บริการของข้อมูลสามารถนำไปอ้างอิงและใช้ประโยชน์ของข้อมูลที่ทันสมัย อันเป็นสิ่งสำคัญของข้อมูลสารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ตที่มีการกล่าวถึงว่าบางเว็บไซต์ข้อมูลขาดความทันสมัย ไม่เป็นปัจจุบัน

1.3 เว็บไซต์แสดงสถิติของจำนวนการเข้าใช้และปรับปรุงข้อมูล เป็นลักษณะตัวนับจำนวนของเว็บไซต์ที่จะแสดงสถิติจำนวนของผู้ที่เข้าใช้บริการและจำนวนครั้งที่ปรับปรุงข้อมูล อยู่ในรูปของตัวนับจำนวนที่จะแสดงร่วมกับวันที่และเวลาในการปรับปรุงข้อมูล เป็นสิ่งที่แสดงถึงจำนวนผู้เข้าใช้บริการข้อมูลในเว็บและช่วยให้ผู้จัดทำได้ทราบถึงความนิยมและความสำคัญของเว็บเพจ เพราะถ้าเว็บเพจที่จัดทำเป็นประโยชน์และข้อมูลเป็นที่ต้องการของผู้ใช้ก็จะมีการเข้าใช้บ่อยครั้ง สามารถบอกได้ว่าเว็บมีความถี่ในการเข้าใช้งานในแต่ละช่วงเวลาระดับใดบ้าง โดยการบอกเวลาที่เริ่มต้นติดตั้งตัวนับจำนวนก็จะทำให้ทราบได้ว่าในช่วงเวลาหนึ่งมีผู้เข้าใช้บริการข้อมูลระดับใด

แต่สถิติจำนวนการเข้าใช้มีเงื่อนไขสำคัญคือ การเผยแพร่เว็บไซต์ให้เป็นที่รู้จักด้วยจึงต้องมีความเข้าใจในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่เว็บไซต์ที่เรียกว่า การเพิ่มชื่อเว็บไซต์ (Add URL) เข้าไปยังเว็บประเภทสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ เมื่อเวลาที่มีการสืบค้นข้อมูลหรือต้องการข้อมูลที่สร้างเป็นเว็บเพจ ผู้สืบค้นก็จะสืบค้นข้อมูลผ่านเครื่องมือสืบค้นมายังเว็บเพจที่สร้างขึ้น ถ้าเว็บจัดทำไม่น่าสนใจหรือมีข้อมูลล้าสมัย ก็จะมีเพียงคนสืบค้นเข้ามาแะชมแล้วก็ผ่านไป ไม่เข้ามาสนใจหรือใช้งานข้อมูลในเว็บเพจนั้นอีก แต่ถ้าข้อมูลในเว็บเพจทันสมัยและมีการจัดทำดีก็อาจถูกนำไปเชื่อมโยงกับเว็บต่าง ๆ หรือมีการแนะนำให้เข้ามายังเว็บไซต์เหล่านั้นบ่อย ๆ ก็จะทำให้ตัวนับจำนวนแสดงผลมากขึ้นตามลำดับ

2. เนื้อหาและข้อมูล

เว็บไซต์ต้องมีเนื้อหาและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เป็นสิ่งที่ตรวจสอบและวัดความเป็นเว็บไซต์ที่ดีได้ง่าย รวมทั้งสามารถประเมินคุณค่าของเว็บไซต์ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะถ้าเว็บไซต์มีเนื้อหาข้อมูลที่ตรงตามหลักสูตรและการเรียนการสอนของนักเรียน หรือทำให้เป็นเนื้อหาข้อมูลประกอบการเรียนตามหลักสูตรและน่าสนใจชวนติดตามย่อมเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเนื้อหาที่น่าสนใจบนเว็บไซต์เป็นเนื้อหาที่หาไม่ได้ในห้องสมุด ย่อมเป็นเนื้อหาที่มีคุณค่านำไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของระบบอินเทอร์เน็ตได้อย่างชัดเจนว่าเป็นแหล่งเนื้อหาและข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ที่แตกต่างออกไปจากแหล่งเรียนรู้เดิม ๆ อย่างห้องสมุด เนื้อหาที่น่าสนใจนั้นย่อมมีความหมายและเป็นประโยชน์ การที่เราจะสรุปประโยชน์ของข้อมูลและเนื้อหาที่ติดตั้งในเว็บไซต์ หัวเรื่องของเว็บก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องพิจารณา เพราะเว็บไซต์มากมายที่ดึงหัวเรื่องของเว็บหรือดึงชื่อเว็บเอาไว้อย่างดี ดูจากหัวเรื่องก็แทบจะเชื่อได้ว่าเว็บนั้นเป็นประโยชน์ เช่น เว็บไซต์รู้เรื่องประเทศไทย แต่เมื่อเข้าไปดูเนื้อหา กลับกลายเป็นเว็บโฆษณาท่องเที่ยวภายในประเทศ หรือกลายเป็นบริษัททัวร์ เนื้อหาจึงกลายเป็นเรื่องของการค้ามากกว่าที่จะเป็นความรู้แท้จริง

สิ่งสำคัญที่สุดของข้อมูลและเนื้อหาในเว็บไซต์ก็คือ ความถูกต้องของเนื้อหา เป็นคำถามที่ถูกถามมากที่สุดของการออกแบบและพัฒนาเว็บก็คือ ความน่าเชื่อถือของเว็บ และคำตอบก็คือ ถ้าเนื้อหาของเว็บมีความถูกต้องนั้นคือความน่าเชื่อถือที่สำคัญที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่พิสูจน์ยากที่สุด และหาคำรับรองหรือยืนยันได้ยาก ผู้ที่สืบค้นเข้ามาในเว็บและต้องการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ก็ย่อมไม่ทราบว่าข้อมูลที่นำเสนอบนเว็บไซต์นั้นถูกต้องหรือไม่ เพราะผู้ใช้ข้อมูลก็เพียงต้องการข้อมูลหรือไม่ค้นหาข้อมูลนำไปใช้ไม่ใช่ผู้ที่จะต้องตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ความถูกต้องจึงต้องมียอดประกอบอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลหน่วยงานที่นำมาจากสื่ออื่น ๆ ที่เคยเผยแพร่แล้ว เช่น การเผยแพร่ข้อมูลโรคติดต่อต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในแผ่นพับใบปลิว ก็นำมาสร้างเว็บไซต์ เป็นต้น ข้อมูลจึงจะน่าเชื่อถือมากที่สุด หรือโดยเฉพาะข้อมูลจากตำราโดยตรง

เมื่อเนื้อหา มีความถูกต้องสมบูรณ์สิ่งที่ต้องคำนึงต่อไปคือ เนื้อหาและข้อมูลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการจัดทำเว็บไซต์ เนื้อหาและข้อมูลตรงตามชื่อและสอดคล้องกับหน่วยงานที่ดำเนินการอย่างชัดเจน จึงจะถือว่าเว็บไซต์มีความถูกต้อง เนื้อหาและข้อมูลควรมีลักษณะเป็นภาษาเขียนเพื่อนำมาเชื่อถือและสละสลวย มีลักษณะการใช้ภาษาที่สุภาพ ไม่ใช้ภาษาพูด ไม่หยาบคาย และมีการใช้ภาษาที่เป็นทางการ การพิมพ์ไม่ผิดพลาด การใช้สระ พยัญชนะต่าง ๆ มีความถูกต้องสมบูรณ์ถือว่าเว็บไซต์มีคุณภาพดี

3. ความน่าเชื่อถือ

เว็บไซต์ที่มีคุณภาพไม่ใช่เพียงแค่ทันสมัย มีเนื้อหาและข้อมูลที่ดี ความน่าเชื่อถือต่อเว็บไซต์เป็นเรื่องสำคัญในจะนำเอาข้อมูลไปอ้างอิงหรือใช้ประโยชน์ เพราะข้อมูลและเนื้อหาจะได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าเว็บนั้นน่าเชื่อถือ เช่น ถ้าต้องการข้อมูลเกี่ยวกับโรคติดต่อ ข้อมูลที่น่าเชื่อถือที่สุดก็ควรเป็นข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข หรือโรงพยาบาลต่าง ๆ นั้นหมายความว่า ผู้เข้าไปใช้ประโยชน์จากเว็บก็จะพยายามหาข้อมูลจากเว็บที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการ ทันสมัย และมีข้อมูลเนื้อหาที่ดี แต่ที่สำคัญคือเว็บต้องน่าเชื่อถือนั่นเอง

ความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์นั้นคือ ผู้จัดทำเว็บเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเนื้อหาหรือเป็นองค์กรที่รับผิดชอบด้านนั้น โดยตรง โดยแสดงความรับผิดชอบในเว็บอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นได้จากส่วนที่สงวนลิขสิทธิ์และผู้รับผิดชอบภายในเว็บ ซึ่งนิยมแสดงไว้ด้านล่างของเว็บไซต์ โดยรวมถึงความทันสมัยนั่นคือเวลาที่ปรับปรุงครั้งล่าสุดนั่นเอง ตัวอย่างของความน่าเชื่อถือเช่น

3.1 การสงวนลิขสิทธิ์ของเว็บ Copyright ã All Rights Reserved

3.2 ผู้รับผิดชอบ Webmaster : Prachyanun Nilsook

3.3 ตำแหน่งหน้าที่ผู้จัดทำ หัวหน้าศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

3.4 ติดต่อ Email : prachyanun@hotmail.com โทร : 01-7037515

3.5 ที่อยู่ของหน่วยงาน วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม อ.เมืองฯ จ.สมุทรสงคราม

ถ้าหน่วยงานหรือองค์กรมีความน่าเชื่อถือสูง เพียงแค่โดเมนเนมก็สามารถบ่งบอกความน่าเชื่อถือได้เช่นกัน

ความน่าเชื่อถือของเว็บสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบ ซึ่งการสร้างความเชื่อถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเว็บไซต์ เพราะมีเว็บไซต์จำนวนมากที่ไม่ทราบที่มาของผู้จัดทำ ไม่สามารถติดต่อผู้ดูแลเว็บไซต์ได้ ไม่มีการสงวนลิขสิทธิ์เพราะอาจลอกเลียนจากหนังสือหรือผู้อื่น ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานหรือหน่วยงานที่ชัดเจน ไม่มีที่อยู่ที่จะติดต่อหรือมีแหล่งที่แน่นอน โดเมนเนมไม่มาตรฐาน ฯลฯ ดังนั้นค่าน่าเชื่อถือของเว็บไซต์จึงเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและประสิทธิภาพของเว็บไซต์ได้ประการหนึ่ง

4. การเชื่อมโยงข้อมูล

การประเมินเว็บไซต์ที่ดีควรจะแสดงการเชื่อมโยงไปยังส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย และอ่านได้อย่างชัดเจน การเชื่อมโยงภายในเว็บไซต์จะมีชื่อเรียกว่า ลิงค์ (Link) การลิงค์หรือการเชื่อมโยงนั้น ถ้าหน้าแรกสามารถบอกได้ว่า เว็บไซต์นั้นมีการจัดการอย่างไร มีเงื่อนไขในการเชื่อมโยงอย่างไร และมีอะไรที่จำเป็นต้องเชื่อมโยงไปบ้าง ลักษณะอย่างนี้อาจจะมี

หน้าพิเศษต่างหาก ที่เรียกว่า แผนภูมิเว็บไซต์ หรือ Site Map อีกคำหนึ่ง สำหรับการเชื่อมโยงในลักษณะทั่วไปของเว็บเพจ คือคำว่า Navigation หมายถึงเส้นทางซึ่งเมื่อเปิดเข้าสู่หน้าแรกและมีโฮมเพจ และต้องการเชื่อมโยงหรือไปในเส้นทางใดภายในเว็บไซต์ สิ่งเหล่านี้เรียกว่า Navigation Bar ดังนั้นผู้ที่ออกแบบเว็บไซต์และมีการเชื่อมโยงได้ดี มีการจัดองค์ประกอบได้ดีจะทำให้เว็บไซต์นั้นสามารถเชื่อมโยงได้กับทุกเว็บ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเว็บไซต์

ลักษณะการเชื่อมโยงภายในเว็บไซต์ ควรจะแสดงรูปแบบที่ชัดเจนหรือที่เรียกว่า Hypertext นั่นก็คือ ตัวหนังสือที่มีการเชื่อมโยงจะมีการขีดเส้นใต้ไว้อย่างชัดเจน หรือถ้าไม่มีการขีดเส้นใต้เมื่อเลื่อนเมาส์ผ่านไปยังบริเวณที่เป็นตัวอักษรจะปรากฏเป็นรูปมือ ซึ่งรูปแบบเว็บไซต์ที่มีคุณภาพและชัดเจน ส่วนที่เป็น Hypertext และมีการเชื่อมโยงนั้นควรวางรูปแบบที่ชัดเจน เมื่อเลื่อนเมาส์เข้าไปในส่วนที่เป็น Hypertext ก็ควรจะเปลี่ยนแปลงเป็นรูปมือ สี และแบ็คกราวนด์ของตัวอักษรก็อาจจะเปลี่ยนไป ซึ่งทำให้ง่ายต่อการสังเกต การเชื่อมโยงที่ดี ตัวที่ทำหน้าที่การเชื่อมโยงควรจะอ่านง่ายและสื่อความหมายชัดเจน เป็นในลักษณะเดียวกันกับวัตถุประสงค์ของเว็บไซต์ ตัวเชื่อมโยงหรือลิงค์ควรจะง่ายต่อการสังเกตและมีขนาดเหมาะสม ตัวเชื่อมโยงควรมีเหตุมีผลสอดคล้องกันทั้งกลุ่ม เช่น ถ้ามีเมนูที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงไปยังเว็บเพจต่างๆ เมนูทั้งกลุ่มนั้นควรมีลักษณะที่สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าทำเป็นร้านหนังสือหรือห้องสมุด เมนูที่เป็นตัวเชื่อมโยงหรือตัวลิงค์ควรมีลักษณะรูปหนังสือ ตะกร้าใส่หนังสือ ที่ค้นหนังสือ หรือลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันกับห้องสมุดหรือหนังสือในชุดเดียวกัน

เว็บไซต์ที่มีคุณภาพดี เส้นทางเดินภายในเว็บไซต์หรือการเชื่อมโยงควรจะเป็นในแนวทางเดียวกันในทุก ๆ เว็บเพจ หรือที่เรียกว่า มีความสอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันในทุกเว็บเพจ เช่น หน้าแรกของโฮมเพจมีลักษณะการเชื่อมโยงที่เป็นปุ่ม (Button) หรือเป็นข้อความในเว็บเพจหน้าอื่น ๆ ก็ควรมีปุ่มหรือตัวเชื่อมโยงลักษณะเดียวกันกับในหน้าโฮมเพจ ลักษณะของการใช้สี การวางรูปแบบ เช่น ถ้าตัวเชื่อมโยงในด้านบนเป็นแถวเรียงกัน ในทุก ๆ หน้าก็ควรวางรูปแบบเป็นแบบเดียวกัน คือ เป็นแถวในแนวเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันถ้ารูปแบบของการเชื่อมโยงเป็นแถวแนวตั้งเรียงจากบนลงล่างในหน้าแรก หน้าต่อ ๆ ไปควรมีลักษณะเดียวกัน จะทำให้เว็บไซต์ทั้งเว็บมีการเชื่อมโยงหรือเส้นทางเดียวกันเป็นแนวทางเดียวกัน

การเชื่อมโยงในทุก ๆ หน้า ควรจะสามารถเชื่อมโยงกลับไปยังหน้าแรกของเว็บไซต์ได้ หรือไปยังหน้าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ปริมาณของการเชื่อมโยงภายในเว็บไซต์ควรเป็นไปอย่างเหมาะสม ควรมีการเชื่อมโยงไปยังส่วนสำคัญต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็ไม่ควรมีการเชื่อมโยงมากเกินไปจนกลายเต็มไปด้วยจุดที่เชื่อมโยง เนื่องจากตัวเชื่อมโยงมักจะมีลักษณะเด่นพิเศษ ดังนั้นจะทำให้ข้อมูลหรือข้อความภายในเว็บเพจไม่จุดเด่นที่น่าสนใจเลย ขณะเดียวกันตัวเชื่อมโยงควรจะเป็นไป

ตามวัตถุประสงค์ หมายถึงตัวเชื่อมโยงควรมีรูปแบบในลักษณะเดียวกันกับจุดประสงค์ของเว็บเพจ เช่น ถ้าเว็บเพจนั้นมีการเชื่อมโยงที่ต้องการให้ค้นคว้าลึกกลงไปในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็ควรมีตัวลิงก์ที่แสดงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของเว็บไซค์นั้น นอกจากนี้ไอคอนหรือปุ่มที่ใช้ในรูปแบบการเชื่อมโยงที่นำมาใช้ควรจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดและน่าสนใจ คุณแล้วเข้าใจว่าผู้ออกแบบต้องการให้มีเชื่อมโยงไปยังส่วนใดของเว็บ เช่น กรณีที่ต้องการใช้ไอคอนให้กลับไปยังหน้าแรกหรือหน้าโฮมเพจ มักจะใช้รูปบ้าน เล็กๆ เป็นสัญลักษณ์ เมื่อในเว็บเพจส่วนใดก็ตามเห็นเป็นรูปบ้าน ผู้ใช้มักจะตีความหมายว่าถ้าคลิกหรือเลื่อนเมาส์เข้าไปก็จะกลับไปสู่หน้าโฮมเพจ เช่นเดียวกันลูกศรที่เป็นแถบเลื่อนเมื่อต้องการเลื่อนลงล่าง ก็จะมีลูกศรเป็นไอคอนชี้ลงล่าง เมื่อคลิกก็จะเลื่อนลงด้านล่างอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันถ้าต้องการกลับมาด้านบนบนในกรณีที่เว็บแถบเลื่อนและมีลักษณะทางยาวลงมาด้านล่าง การออกแบบการเชื่อมโยงในลักษณะนี้อาจจะมีลูกศรชี้ขึ้นบน ผู้ใช้ก็คาดเดาได้ว่าเมื่อคลิกลูกศรแล้วจะกลับขึ้นด้านบนของเว็บเพจ นี่คือนิยามของตัวเชื่อมโยง

5. การนำไปใช้งานจริง

เว็บเพจที่ดีควรมีเนื้อหาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และมีการแสดงผลอย่างรวดเร็ว ในเว็บเพจต้องทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกว่าจะไม่เสียเวลา ไม้ไร้ประโยชน์หรือเว็บเพจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้ออกแบบต้องคำนึงเสมอว่า ในการนำไปใช้งานจริง ผู้สืบค้นข้อมูล หรือผู้เข้าชมเว็บเพจย่อมเข้ามาเพื่อคิดว่าเว็บเพจที่จัดทำนั้นมีวัตถุประสงค์ตามหัวเรื่องของเว็บเพจ เช่น เว็บเพจมีวัตถุประสงค์ต้องการเผยแพร่ ข่าวสาร เกี่ยวกับเรื่องเอดส์ เมื่อเข้ามาแล้วก็จะเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของเอดส์ ไม่ใช่เป็นการโฆษณาขายยาหรือโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งลักษณะแบบนี้จะไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ จะทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกว่าจะเสียเวลาในการเข้าเยี่ยมชม นอกจากนั้นเนื้อหา และการออกแบบเมื่อนำไปใช้งานจริงควรคำนึงว่าเว็บเพจต้องเป็นที่ดึงดูดสายตาของผู้เข้าชม ทำให้เกิดความน่าสนใจตลอดเวลา และดึงดูดให้ผู้เข้าชมใช้เวลาในการค้นหาข้อมูล ชวนติดตามอยู่ตลอดเวลา

6. ความเป็นมัลติมีเดีย (Multimedia)

ความเป็นมัลติมีเดียสำหรับเว็บไซค์เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากเว็บไซค์ต้องออนไลน์อยู่ในระบบอินเทอร์เน็ต ในข้อจำกัดของแบนด์วิท และความเร็วในการนำเสนอ จึงยากที่จะทำให้เว็บไซค์แต่ละเว็บไซค์มีความเป็นมัลติมีเดีย ดังนั้นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นมัลติมีเดียภายในเว็บไซค์ คือ เสียง ภาพ กราฟฟิก ภาพเคลื่อนไหว ควรสอดคล้องกับเนื้อหาภายในเว็บ นอกจากนี้ควรจะเป็น มัลติมีเดียที่เพิ่มความสนใจให้ผู้เข้าชม ภาพเคลื่อนไหวที่น่าสนใจควรมีเวลาที่เหมาะสมและไม่รบกวนเนื้อหา ภาพกราฟฟิกที่ใช้ไม่ควรมีขนาดใหญ่เกินไปสามารถแสดงผลหรือโหลดขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจใน ความเป็นมัลติมีเดียของเว็บก็คือ เว็บไซค์ไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าชมได้ทันที เนื่องจากการออกแบบ

เว็บไม่สามารถทำให้ใช้เทคนิคหรือกระบวนการได้มากมายอย่างที่เป็ Stand Alone ภายในระบบ ดังนั้นความเป็นมัลติมีเดียของเว็บไซค์ จึงหมายถึงการจัดทำภาพประกอบ เสียง ภาพเคลื่อนไหว ภาพวิดีโอ หรือภาพนิ่ง โดยเป็นการเสริมหรือเพิ่มให้เว็บไซค์มีคุณค่า และที่สำคัญ Multimedia ที่นำมาใช้ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา และเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจให้กับผู้เข้าชมเว็บไซค์

7. การให้ข้อมูล

ในการให้ข้อมูลภายในเว็บไซค์ ข้อมูลที่สำคัญควรจะเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว โดยไม่มีความสลับซับซ้อน แต่การนำเสนอข้อมูลควรมีการจัดรูปแบบและหมวดหมู่ของข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบและใช้งานข้อมูลเหมือน ความลำเอียงเนื่องจากแนวคิดที่ไม่ตรงกันควรได้รับการแก้ไข แต่ละเว็บไซค์ในกลุ่มของพนักงานจะมีเจ้าหน้าที่บางคนเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อช่วยให้ข้อมูลเป็นไปอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ข้อมูลที่ใช้ควรมีเนื้อหาที่ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ โดยแสดงได้จากวันเวลาที่ปรับปรุง ขณะเดียวกันเมื่อจัดทำเว็บไซค์ตามวัตถุประสงค์แล้ว เว็บไซค์ควรจะสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของเว็บ ถ้าเว็บไซค์นั้นจัดทำได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มนักศึกษา หรือวัยรุ่น ก็จะทำให้เว็บนั้นได้รับความนิยม แสดงถึงคุณภาพของผู้ดำเนินการจัดทำเว็บนั้นเอง

ในการออกแบบเว็บเพจที่ดี การจัดเนื้อหาเป็นเรื่องที่สำคัญและการเข้าสู่เนื้อหาเป็นสิ่งที่ต้องจัดทำให้เข้าถึงได้ง่าย และจัดข้อมูลอย่างเป็นระเบียบ ในที่นี้หมายถึง การให้ข้อมูลเมื่อเข้าเริ่มตั้งแต่หน้าแรก ควรจะมีการจัดการข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลที่สำคัญควรวางไว้ในหน้าแรก ๆ มีการเน้นหรือให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เช่น มีลักษณะที่เป็นหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย เรียงกันไปตามลำดับความสำคัญ และการเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญนั้นควรเข้าถึงได้อย่างง่ายและรวดเร็ว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการออกแบบเว็บ เว็บที่สวยงามจำนวนมากอาจมีเส้นทางซับซ้อนกว่าที่ผู้เข้าชมการเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ ในขณะที่เว็บที่ออกแบบอย่างง่าย ๆ แต่เข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและสะดวก จะได้รับความนิยมสูง และทำให้ผู้เข้าชมได้รับความสะดวกในการใช้งาน การจัดการรูปแบบของเว็บ โดยเฉพาะข้อมูลให้เป็นระบบ จะช่วยให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าถึงและรู้สึกว่เว็บนั้นสะดวกต่อการใช้งานแม้ว่าข้อมูลที่นำเสนอั้นจะธรรมดา การจัดรูปแบบของข้อมูลที่เป็นระบบและง่ายต่อการค้นหาหรือสืบค้นภายในเว็บไซค์นั้นเป็นเทคนิคสำคัญอย่างหนึ่งในการนำเสนอข้อมูลของเว็บไซค์ ผู้ออกแบบเว็บควรคำนึงถึงความเรียบง่าย และความเป็นระเบียบ การแบ่งหัวข้อหรือกลุ่มเอาไว้อย่างชัดเจน ในหน้าเว็บไซค์จะช่วยให้ผู้เข้าชมสะดวกในการค้นหา ตัวอย่าง เว็บไซค์ประเภทใดก็ได้เป็นตัวอย่างอย่างหนึ่งของการจัดการข้อมูลในเว็บไซค์ เว็บไซค์ที่มีชื่อเสียงจำนวนมากจะมีการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของข้อมูล และนำเอาข้อมูลที่ต้องการนั้นอยู่ในส่วนแรกของเว็บไซค์ เพื่อให้ผู้เข้าชมสามารถทำได้สะดวก

เนื้อหาของข้อมูลภายในเว็บเพจ ควรเป็นข้อมูลที่ทันสมัยและตรงตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาใช้งาน เนื่องจากการออกแบบเว็บเพจ เนื้อหาในแต่ละหน้าของเว็บเพจนั้น ควรจะมีอายุที่เหมาะสม หมายความว่า เนื้อหาของเว็บที่นำเสนอ นั้นต้องไม่อยู่นานเกินไป เช่น การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน อาจคิดไว้ประมาณ 1-2 เดือน หลังจากนั้นเปลี่ยนหัวข้อเรื่องหรือเนื้อหา เพราะการคงเนื้อหาใดไว้อย่างยาวนาน ย่อมทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกว่ายังไม่มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูล ทำให้ไม่อยากจะเข้าชมอีก และตัวปรับที่ใช้กับตัวเว็บเพจให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายของเว็บ เช่น เว็บประเภทวิชาการ ควรใช้คำที่สละสลวย มีความหมายลึกซึ้ง และใช้คำที่เป็นทางการ ในขณะที่เว็บที่เป็นทางการบางเว็บ มีการนำเอาคำพูดในลักษณะที่เป็นภาษาพูดหรือคำศัพท์วัยรุ่นมาใช้ ซึ่งทำให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลนั้นลดลง และถูกมองว่าเว็บนั้นไม่ใส่ใจในสาระเนื้อหา ดังนั้นลักษณะของคำศัพท์ที่ใช้จึงควรเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายของเว็บและเหมาะสมกับเนื้อหาของเว็บด้วย ผู้ออกแบบเว็บถ้าจะออกแบบเว็บที่มีการจัดข้อมูลให้ง่ายและตรงประเด็น เป็นระบบเป็นระเบียบก็ต้องคำนึงถึงความทันสมัยของเนื้อหาและคำศัพท์ที่ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

8. การเข้าถึงข้อมูล

สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ เว็บไซต์สามารถแสดงผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว เมื่อผู้ใช้เข้าสู่เว็บไซต์ นั้นหมายถึง เมื่อผู้ใช้ต้องการเข้าสู่เว็บไซต์โดยการพิมพ์ที่อยู่ของเว็บ เช่น URL หรือ โดเมนเนม (Domain Name) แล้วกดปุ่ม Enter การแสดงผลของหน้าแรกจะต้องปรากฏอย่างรวดเร็ว โดยไม่เสียเวลานานจะทำให้ผู้ใช้รู้สึกพึงพอใจ แต่ถ้าเว็บได้ออกแบบให้มีกราฟิกส์ ภาพเคลื่อนไหว และเนื้อหาจำนวนมาก เว็บนั้นก็จะแสดงผลได้ช้า ก็จะทำให้ผู้ใช้รอและเบื่อหน่าย การทำให้ผู้ใช้รอบ้าง ย่อมรับได้ แต่ถ้าผู้ใช้รอนานเกินไปก็อาจเบื่อหน่ายและเปลี่ยนไปเว็บอื่นในที่สุด การเข้าถึงข้อมูลในเว็บไซด์นอกจากจะแสดงผลรวดเร็วแล้ว เว็บไซต์ควรหาได้สะดวกจากเว็บประเภทสืบค้นข้อมูล หรือ Search Engine หรือเว็บได้ Add URL เอาไว้ใน Search Engine เช่น Google หรือ Yahoo ถ้าเป็นในประเทศไทยก็เช่น Sanook, Sansarn ก็จะทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นจากเครื่องมือสืบค้นได้รวดเร็ว การโหลดของเว็บได้อย่างรวดเร็วทำให้เสียเวลาน้อยลงในการค้นหาข้อมูล เว็บไซต์ที่แสดงผลจากการค้นหาได้รวดเร็ว ย่อมเป็นที่นิยมของผู้ใช้เพราะค้นเจอเสมอ แสดงว่าเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็ว

ข้อมูลในเว็บเพจและงานกราฟิกส์ต่าง ๆ ควรออกแบบให้แสดงผลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งการแสดงผลอย่างรวดเร็ว นั้นเกิดจากการเลือกใช้รูปภาพที่มีขนาดเล็ก และเลือกใช้ข้อมูลที่เป็นตัวอักษรอย่างเดียว โดยกราฟิกส์ต่าง ๆ มีไม่มากนัก เลือกการใช้สีสรรที่ไม่ใช่กราฟิกส์จะช่วยให้แสดงผลได้เร็วขึ้น รวมทั้งการไม่มีเว็บหลายเฟรมซ้อนกันอยู่ การเข้าถึงข้อมูลกล่าวกันว่าความเร็วเป็นเรื่องสำคัญ เว็บที่มีชื่อเสียงหลายเว็บในอดีตออกแบบได้สวยงามตื่นตา มีเทคนิคลูกเล่นแพรวพราว

แต่แสดงผลได้ช้า ทำให้หลายเว็บเสื่อมความนิยมลงไป เมื่อเทียบกับเว็บใหม่ ๆ ที่เน้นความรวดเร็วในการแสดงผลเป็นหลัก ทำให้ผู้ใช้ไม่เสียเวลารอนเบื่อ ความรวดเร็วจึงเป็นประเด็นสำคัญในการออกแบบเว็บเป็นจุดแข่งขันและจุดประเมินสำคัญของเว็บ

9. ความหลากหลายของข้อมูล

ประเด็นสำคัญในส่วนของข้อมูลก็คือ เว็บควรมีความหลากหลายและมีเรื่องที่เป็นประโยชน์หลาย ๆ เรื่อง มีความน่าเชื่อถือและตรวจสอบข้อมูลได้ ข้อมูลนั้นก็จะได้รับความนิยมและแนะนำกันให้เข้ามาชมอีก กรณีที่เว็บมีข้อมูลไม่มากมายนัก แต่เว็บมีข้อมูลสำคัญเพียงพอไม่ยาวเกินไป ไม่สั้นมากเกินไปก็เพียงพอใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม องค์ประกอบในการประเมินอื่น ๆ ของความหลากหลายข้อมูลได้แก่

9.1 เว็บไซต์ได้รับรางวัล เป็นประเด็นในการประเมินคุณภาพประการหนึ่ง เช่น เว็บได้รับรางวัลยอดเยี่ยม หรือเว็บได้รับการโหวตในสาขาใด ๆ หรือเว็บมีการจัดลำดับว่ามีผู้เข้าชมมากส่วนแต่เป็นตัวบ่งบอกคุณภาพได้

9.2 เว็บไซต์ไม่มีเรื่องต้องเสียค่าใช้จ่าย เป็นเว็บที่ให้ข้อมูลโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ก็ควรได้รับการประเมินระดับดี

9.3 เว็บไซต์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลกับผู้ใช้งาน เช่น มีการตอบคำถาม มีการฝากข้อมูลและข้อความและตอบคำถามสม่ำเสมอ แสดงว่าเป็นเว็บที่ดีในการบริการ

9.4 เว็บไซต์ที่มีการสมัครและจัดเก็บข้อมูลของผู้ใช้เอาไว้เป็นความลับ และเมื่อเรียกใช้ก็มีการกำหนดรหัสเข้าและรหัสผ่าน แสดงถึงการบริการและบริหารเว็บอย่างมีคุณภาพได้

9.5 เว็บไซต์มีข้อมูลที่สามารถผิ้ออกมาทางเครื่องพิมพ์ได้ โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขใด ๆ ก่อนการพิมพ์ แสดงว่าออกมาเป็นอย่างดี แสดงผลได้อย่างเป็นระเบียบ นำข้อมูลไปใช้ได้โดยตรง

9.6 ข้อมูลที่น่าสนใจในเว็บไซค์มีขนาดสั้นและไม่มียกประกอบมากมาย แสดงว่าเว็บนั้นมีระบบข้อมูลที่ดี

9.7 เว็บไซต์ที่มีเครื่องมือสืบค้นเป็นของตนเอง แสดงว่าเว็บอาจมีขนาดใหญ่ แต่มีระบบการค้นหาข้อมูลภายในเว็บของตนเองได้ โดยไม่ต้องหาเส้นทางเข้าสู่เว็บอย่างยุ่งยาก

จะเห็นได้ว่า การประเมินเว็บไซค์ตามแนวคิดทั้ง 9 ด้านล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่จำเป็นในการออกแบบเว็บไซค์ จะทำให้ได้แบบประเมินคุณภาพของเว็บไซค์ในลักษณะของการประเมินทางด้านข้อมูลสารสนเทศ ที่มีการจัดลำดับคะแนนเรียงลำดับตามแนวคิด โดยแบ่งเป็นส่วนคะแนนต่าง ๆ ได้ตามลำดับ อันจะทำให้ทราบได้ว่าเว็บไซค์มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์มากน้อย

เพียงใด ผู้ใช้บริการเว็บและผู้ออกแบบเว็บก็จะได้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย เว็บไซต์ที่สร้างขึ้นก็จะมีคุณภาพและเป็นเว็บที่ดีต่อไป

ดังนั้นการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อนำมาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้

เปรม อิงคเวชชากุล และ จิรวดี โยธรัมย์ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยบาร์โค้ดสองมิติ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาข้อมูล บริบท แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้ของวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยบาร์โค้ดสองมิติ และเพื่อประเมินความพึงพอใจต่อการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยบาร์โค้ดสองมิติวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสำรวจและ ศึกษาข้อมูลบริบทแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้ของวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง โดยใช้อาสาสมัครที่เป็นนักศึกษาร่วมสำรวจข้อมูล และท่องเที่ยว สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อยืนยันสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาระบบจากบุคลากรที่ทำงานในสำนักงานเขตวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง นักวิชาการ และ ชุมชน ประเมินผลความพึงพอใจระบบโดยใช้แบบประเมินประเภทแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ บุคลากรที่ทำงานในสำนักงานเขตวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง นักวิชาการ ชุมชน หมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน ณ พื้นที่ป่าบ้านน้ำซับ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และบุคคลทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 50 คน โดยทั้งนี้ใช้วิธีเลือกเชิงกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลบริบท แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ของวนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ประกอบด้วยข้อมูลประวัติความเป็นมาการจัดตั้ง ลักษณะที่ตั้ง วัตถุประสงค์ของ การจัดตั้ง ประเภท และลักษณะของกิจกรรมด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประเภทและลักษณะของความหลากหลายทางชีวภาพ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ โดยการเผยแพร่ข้อมูลทำในรูปแบบแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์และป้ายแหล่งเรียนรู้ได้ตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาตามความต้องการทำให้เกิดปัญหาในการให้บริการข้อมูล การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงข้อมูลแหล่งเรียนรู้และฐานเรียนรู้ต่าง ๆ และการจัดการข้อมูลทำได้ยาก 2) การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยบาร์โค้ดสองมิติ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ได้ดำเนินการพัฒนาโปรแกรมโดยใช้เทคโนโลยี QR Code โดยระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถเพิ่มความสะดวกและมีส่วนช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นได้ 3) ความพึงพอใจต่อการใช้งานระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริม

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยบาร์โค้ดสองมิติ วนอุทยานภูเขไฟกระโดง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.23

พิรภพ จันทรแสนต่อ และคณะ (2557 : 101-116) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่ สำหรับอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวด้วย โทรศัพท์เคลื่อนที่ สำหรับอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้แทนชุมชนและผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขอ ผู้แทนชุมชนและผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน ผู้แทนชุมชนและผู้แทนเทศบาลเมืองปาน ผู้แทนชุมชนและผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกว้าว ประชาชนและนักท่องเที่ยวในพื้นที่ และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเป็นการวิจัยเชิงพัฒนาที่ใช้ระบบจัดการฐานข้อมูล MySQL และใช้โปรแกรมภาษา PHP ร่วมกับ HTML5 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาระบบ ผลการวิจัยพบว่า (1) บริบทความต้องการระบบสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวด้วย โทรศัพท์เคลื่อนที่ สำหรับอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีองค์ประกอบ 6 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบการตรวจสอบรหัสผ่านเข้าสู่ระบบ ระบบการจัดการข้อมูลสมาชิก ระบบการจัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ระบบการจัดการข่าวสารประชาสัมพันธ์ ระบบการจัดการข้อมูลการแสดงความคิดเห็น ระบบการจัดทำรายงาน สำหรับแนวทางในการพัฒนาระบบเป็นการพัฒนาตามแนวทางของวงจรการพัฒนาระบบ (SDLC) ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันที่ช่วยในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอเมืองปานที่ต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวได้ 3 ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการนำเอาชุดคำสั่ง HTML5 ร่วมกับภาษา PHP มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อประยุกต์ใช้บนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ ให้สามารถแสดงสารสนเทศได้บนอุปกรณ์โทรศัพท์เคลื่อนที่ (2) การประเมินคุณภาพระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้น แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบ ด้านการประเมินผลหน่วยประมวลผล ด้านการแสดงผลลัพธ์ ด้านการประเมินผลหน่วยการจัดเก็บข้อมูล ด้านการประเมินผลหน่วยการทำงาน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 0.125 ผลการประเมินพบว่า ระบบมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก (3) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ในสถานะผู้ดูแลระบบ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 3.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 0.284 สรุปได้ว่าผู้ใช้งานสถานะผู้ดูแลระบบมีความพึงพอใจต่อระบบอยู่ในระดับมาก และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบทั่วไป มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.26 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 0.260 สรุปได้ว่าผู้ใช้งานทั่วไปมีความพึงพอใจต่อระบบอยู่ในระดับมาก

ไพศาล กาญจนวงศ์ และคณะ (2557 : 503-515) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของโฮมสเตย์ มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาบริบทและสภาพการใช้ระบบสารสนเทศของโฮมสเตย์ และ 2) พัฒนาระบบสารสนเทศการจอบ้านพักโฮมสเตย์ จากการศึกษาบริบทของโฮมสเตย์ในจังหวัดภาคเหนือตอนบนจำนวน 36 แห่ง พบว่า มีเพียงร้อยละ 19.4 ที่มีเว็บไซต์เป็นของตนเอง ร้อยละ 22.2 ใช้เฟสบุ๊คเพื่อการประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 25.0 ใช้อีเมลเพื่อการติดต่อสื่อสาร และร้อยละ 97.2 ใช้โทรศัพท์เพื่อการติดต่อสื่อสาร การพัฒนาระบบสารสนเทศของบ้านพักโฮมสเตย์จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของโฮมสเตย์ วงจรการพัฒนาระบบถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาระบบทำให้ได้ระบบสารสนเทศที่ทำงานแบบฐานข้อมูลบนเว็บ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลที่สำคัญ 7 กลุ่ม ได้แก่ ข้อมูลโฮมสเตย์ บ้านพักห้องพัก กิจกรรมในชุมชน การได้รับรางวัล คณะกรรมการ และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยใช้โปรแกรมจัดการฐานข้อมูลไมโครซอฟท์แอคเซสแอคเซสฟเวอร์ และใช้รหัสโปรแกรมภาษาเอเอสพีคอตเน็ต แล้วนำระบบงานใหม่ไปทดลองใช้จริงในโฮมสเตย์ 12 แห่ง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 63 คน ได้แก่ เจ้าของบ้านพักร้อยละ 39.7 กรรมการชุมชนร้อยละ 30.2 และเยาวชนร้อยละ 19.0 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.3) มีอายุอยู่ระหว่าง 15-76 ปี และมีอายุเฉลี่ย 43 ปี สำหรับผลการประเมินความพึงพอใจต่อระบบสารสนเทศของบ้านพักโฮมสเตย์ พบว่าโดยรวมมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด (Mean = 4.51) โดยเฉพาะด้านความเป็นไปได้ในการนำไปใช้งานจริงมีความพึงพอใจมากที่สุด (Mean = 4.69) รองลงมาคือ ด้านมีประสิทธิภาพ (Mean = 4.46) และด้านการใช้ประโยชน์ (Mean = 4.38) ตามลำดับ

สมเกียรติ ช่อเหมือน และคณะ (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแอนดรอยด์ แอปพลิเคชันสำหรับการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์พกพาสำหรับการท่องเที่ยว เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี โดยการตรวจสอบข้อมูลและวิถีโอของสถานที่ท่องเที่ยวก่อนตัดสินใจเลือกการสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อจัดเรียงลำดับสถานที่ตามทฤษฎีกราฟและจำลองเส้นทางที่สั้นที่สุดก่อนการเดินทาง ช่วยลดค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการเดินทางได้ รวมถึงการระบุตำแหน่งของนักท่องเที่ยวในขณะการเดินทาง ทำให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางได้อย่างถูกต้องตามเวลาที่กำหนด การพัฒนาแอปพลิเคชันใช้ Android Development Tool เป็นส่วนเสริมของโปรแกรม Eclipse ควบคุมการทำงานด้วยภาษา JAVA เพื่อใช้บริการ Google Maps Android API v2 ร่วมกับคำพิภภูมิศาสตร์และการเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของอุปกรณ์แบบพกพา ในงานวิจัยได้นำแบบจำลอง Rational Unified Process ด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์เข้ามาช่วยในการพัฒนา ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ 1) เก็บรวบรวมความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) เก็บรวบรวมข้อมูลกาญจนบุรี

3) ออกแบบและพัฒนาส่วนได้ตอบผู้ใช้ เช่น การนำเสนอข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว 4) ออกแบบและพัฒนาคลาสฟังก์ชันในการทำงานประกอบไปด้วย การจัดเก็บข้อมูลสถานที่ การเลือกรายการสถานที่ท่องเที่ยว การหาเส้นทาง การหาระยะทาง การใช้คำพิกัดภูมิศาสตร์ของอุปกรณ์ การจัดลำดับสถานที่ท่องเที่ยวตามทฤษฎีกราฟ 5) พัฒนาส่วนจัดการแผนที่และการแสดงผลการเดินทางของนักท่องเที่ยว 6) ทดสอบฟังก์ชันการทำงานและปรับปรุงแก้ไข และ 7) ทดลองใช้งานโดยนักท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรีจำนวน 100 คน จากการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์พกพาสามารถทำงานได้ถูกต้อง และผลการประเมินความพึงพอใจในการใช้งานแอปพลิเคชันของนักท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 4.37 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.47 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

ชลาวัด วรรณทอง และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงสร้างเว็บแอปพลิเคชันในการนำเสนอฐานข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว และเสนอแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ สำหรับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้วิธีการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลร้านอาหาร โรงแรม และสถานบริการน้ำมัน แล้วสร้างเว็บแอปพลิเคชันจากความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโปรแกรมและเสนอแนวทางการท่องเที่ยวหรือจัดทำเป็นแพ็คเกจทัวร์ ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 22 แห่ง ข้อมูลร้านอาหารจำนวน 207 แห่ง โรงแรมจำนวน 95 แห่ง และสถานบริการน้ำมันจำนวน 252 แห่ง สำหรับโปรแกรมเว็บแอปพลิเคชันสามารถตอบสนองผู้ใช้งานได้ทันที ซึ่งผู้ใช้งานสามารถเพิ่มข้อมูล แก้ไขข้อมูล ลบข้อมูล ได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการท่องเที่ยวหรือแพ็คเกจทัวร์ออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ แพ็คเกจทัวร์ประเพณีแข่งเรืออำเภอสตึกถึงอนุสาวรีย์พระพุทธรูปยอฟ้าจุฬาโลก แพ็คเกจทัวร์งานแข่งว้าวอำเภห้วยราชถึงอนุสาวรีย์พระพุทธรูปยอฟ้าจุฬาโลก และแพ็คเกจทัวร์อุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้งถึงเขื่อนลำนางรอง ผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

นฤพนธ์ เพ็ชรพุ่ม และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยวประเทศไทย มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันแนะนำการท่องเที่ยวในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันให้สามารถทำงานได้ทุกระบบปฏิบัติการ และ 3) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมถึงให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ผลการดำเนินงานสรุปได้ว่า การนำเอาเทคนิค Responsive Web Design มาใช้ประกอบการพัฒนาเว็บแอปพลิเคชัน จะช่วยให้เว็บเพื่อการท่องเที่ยวประเทศไทย สามารถทำงานได้ครอบคลุมทุก ๆ ระบบปฏิบัติการ และผู้ใช้สามารถเข้าไปใช้งานผ่านอุปกรณ์ที่ต่างชนิดกัน ไม่ว่าจะเป็นสมาร์ทโฟนแท็บเล็ต หรือคอมพิวเตอร์ โดยไม่ประสบปัญหา เกี่ยวกับการแสดงผล

ในหน้าจอที่มีขนาดต่างกัน ทั้งนี้งานวิจัยนี้นับว่าเป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการจะเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ภายในประเทศไทย เว็บไซต์นี้จะช่วยให้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างครอบคลุม รวมไปถึงมีบริการแผนที่ออนไลน์ ซึ่งช่วยให้เกิดความสะดวกสบายสำหรับการวางแผนเดินทางมากยิ่งขึ้น

พจนศิริพันธ์ ลิ้มปิ่นทน (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ สื่อมัลติมีเดียเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ 2) เพื่อประเมินความเหมาะสมสื่อมัลติมีเดียที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษา 3) เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ถึงความต้องการใช้สื่อมัลติมีเดียบนเว็บไซต์ และกลุ่มที่ศึกษาด้วยแบบประเมินเว็บไซต์สื่อมัลติมีเดียเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์” เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) เว็บไซต์สื่อมัลติมีเดียเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์” 2) แบบประเมินผลการออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์สื่อมัลติมีเดียเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์” 3) แบบประเมินเว็บไซต์ “ร้อย-แก่น-สาร-สินธุ์” สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สื่อความเป็นจริงเสมือนเป็นรูปแบบสื่อมัลติมีเดียที่มีความเหมาะสมต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ สื่อความเป็นจริงเสมือนที่พัฒนาขึ้นตามรูปแบบที่ได้จากการศึกษาพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และผลการประเมินเว็บไซต์ พบว่า การประชาสัมพันธ์เว็บไซต์สื่อมัลติมีเดียส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ บนเว็บไซต์โดยรวมอยู่ในระดับมาก สื่อความเป็นจริงเสมือนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนอยู่ในสถานที่นั้นจริง ผู้ชมสามารถปรับเปลี่ยนมุมมองได้ด้วยตนเองตามความต้องการ

จันทร์จิรา นที และวเรษฐ เตจ๊ะขอด (2559, กรกฎาคม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประชาสัมพันธ์ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน มีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ มีกลุ่มเป้าหมายวัยทำงาน อายุ 25-34 ปี ที่ใช้สมาร์ตโฟน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบร่างแอปพลิเคชันและแบบสอบถามความคิดเห็นการใช้งานแอปพลิเคชัน มีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 ท่าน สรุปผลการศึกษา ได้ค้นแบบแอปพลิเคชันของโครงการหลวงม่อนเงาะจำนวน 1 แบบ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการทำแอปพลิเคชันที่สมบูรณ์ได้ เพราะมีการใช้ทฤษฎีการออกแบบตัวอักษร ออกแบบภาพประกอบ การออกแบบพื้นหลัง การจัดวางองค์ประกอบของหน้าจอที่ติดตามทฤษฎีการจัดวาง

มีความถูกต้องในการเชื่อมโยงหน้าแอปพลิเคชัน มีความรวดเร็วในการโหลดข้อมูล ไม่ขัดข้อง สามารถใช้งานได้ดี และกลุ่มเป้าหมายได้แสดงความคิดเห็นการใช้งานแอปพลิเคชัน สรุปได้ว่า มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 3.58 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับพอใจมาก และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.57 แสดงว่ามีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน

ทวิสินธุ์ ตั้งแข่ง และคณะ (2559 : 67-80) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดสตูล เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล โดยใช้แนวคิวงจรการพัฒนาระบบสารสนเทศแบบ SDLC (System Development Life Cycle) เป็นแนวทางในการศึกษา การพัฒนาระบบพบว่า วัตถุประสงค์ในการพัฒนาเพื่อเป็นคลังความรู้ของชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงเป็นเครื่องมือการดำเนินงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยดังนี้ ระบบข่าวสารประชาสัมพันธ์ ระบบคลังความรู้ ระบบโปรแกรมทัวร์ ระบบจองทัวร์ ระบบสมุดเยี่ยม ระบบเว็บบอร์ด ระบบปฏิทิน ระบบรูปภาพ ระบบวิดีโอ ระบบสมาชิก ระบบงานวิจัย ระบบสืบค้น ระบบสถิตินักท่องเที่ยวจากการประเมินระบบพบว่า สามารถจัดเก็บและเผยแพร่สารสนเทศ รวมถึงสร้างความรู้ให้กับผู้ใช้งานได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้ใช้งานมีความพึงพอใจที่มีต่อระบบสารสนเทศ ด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) ด้านการออกแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) ด้านระบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$) และด้านการใช้งาน ระบบอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$)

สุธิรา จันทร์ปุ้ม และคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาโมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร บนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาโมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ และ 2) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้โมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่ทำงานพระราชทานปริญญาบัตร ในปี พ.ศ.2558 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จำนวน 500 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถามความพึงพอใจ ของผู้ใช้โมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) โมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร บนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ที่พัฒนาขึ้น สามารถแสดงข้อมูลสถานที่ ระบุตำแหน่งปัจจุบันของผู้ใช้งาน แสดงข่าวประชาสัมพันธ์จากเว็บไซต์ และค้นหาข้อมูลสถานที่ได้ และ 2) ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้งาน โมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

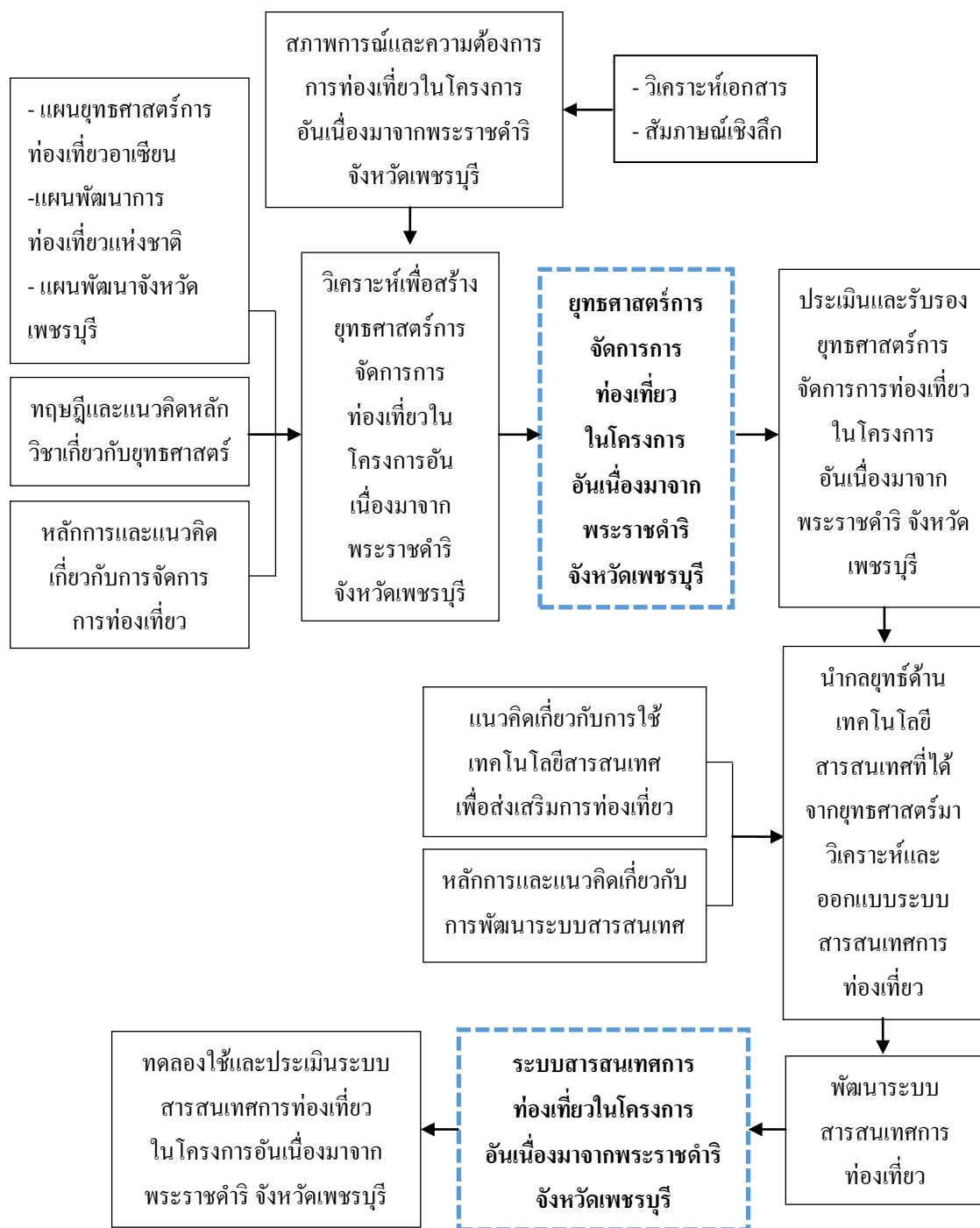
อังคณา จัดตามาศ และ อัมมาพร กว้างสวัสดิ์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อใช้ค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อใช้ค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ 2) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อการพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ด้วยการพัฒนาแอปพลิเคชันบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ (Android) และสามารถใช้งานบนเว็บแอปพลิเคชันของโปรแกรม ArcGIS Online ร่วมกับ AppStudio for ArcGIS มีการวิเคราะห์ ผลการพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยการสำรวจความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน นำเสนอผลการวิเคราะห์ ในรูปของสถิติพื้นฐาน ผลการศึกษาพบว่า 1) แอปพลิเคชันการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อใช้ค้นหาเส้นทาง ที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในอำเภอหัวหิน สามารถดำเนินการตรงตามขอบเขต 2) ผลการประเมินแบบสอบถามต่อการพัฒนาระบบ แบ่งเป็นสำหรับใช้งานบนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ (Andriod) ส่วนของผู้เชี่ยวชาญมีผลการประเมินสูงสุด ด้านการใช้งานมีค่าเฉลี่ยที่ 4.65 อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก และ ส่วนของผู้ใช้งานมีผลการประเมินสูงสุดด้านการออกแบบมีค่าเฉลี่ยที่ 4.57 อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก และผลการประเมินแบบสอบถามต่อการพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อใช้ค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในอำเภอหัวหิน สามารถนำมาเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้กับงานด้านการท่องเที่ยวประเภทอื่นได้ 100%

พลสุภกรักษ์ สิริจันทร์านนท์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศการถ่ายทอดเทคโนโลยีสารสนเทศโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาระบบสารสนเทศการถ่ายทอดเทคโนโลยีสารสนเทศโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 2) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อระบบสารสนเทศโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และ 2) ครูและบุคลากรทางการศึกษาจากโรงเรียนที่สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 46 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) ระบบสารสนเทศโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) แบบประเมินความเหมาะสมของระบบสารสนเทศ และ 3) แบบสำรวจความพึงพอใจที่มีต่อระบบสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเหมาะสมของระบบสารสนเทศ

โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.85 (S.D. = 0.36) และ 2) ความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อระบบสารสนเทศโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 (S.D. = 0.44)

อภิชาติ คำปิลิว และคณะ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชันแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศไทยด้วยเทคโนโลยี ความเป็นจริงเสมือน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ความเป็นจริงเสมือน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่มีจุดเด่นด้านการแสดงภาพหรือ สภาพแวดล้อมเสมือนจริงในลักษณะ 3 มิติ ทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกเสมือนอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวจริง และสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ท่องเที่ยวได้ โดยเครื่องมือที่ใช้พัฒนาแอปพลิเคชันประกอบด้วย โปรแกรม Unity ร่วมกับอุปกรณ์ประมวลผลภาพเสมือนจริง Oculus และ โปรแกรมภาษา C# ซึ่งการประเมินความพึงพอใจได้ทำการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน และจากผู้ใช้งานแอปพลิเคชันจำนวน 30 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า แอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นสามารถช่วยสร้างประสบการณ์ แปลกใหม่ และเสมือนจริงให้แก่ผู้ใช้งาน โดยผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อแอปพลิเคชันอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 และค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52

ดังนั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังภาพที่ 2.8

ภาพที่ 2.8 กรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย